

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria –Vlada – Government

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
Ministarstvo Obrazovanja Nauke i Tehnologije
Ministry of Education Science & Technology

KURRIKULA BËRTHAMË

**PËR ARSIMIN E MESËM
TË LARTË TË KOSOVËS**

(Gjimnazet - klasa X, XI, XII)

(E RISHIKUAR)

gusht 2016

MINISTRIA E ARSIMIT, SHKENCËS DHE TEKNOLOGJISË

Këshilli redaktues:

Kabineti i Ministrit, MASHT

Departamenti për zhvillimin e arsimit parauniversitar, MASHT

Divizionit për planprograme dhe tekste shkollore, MASHT

Redaktor gjuhësor:

Sabit Jaha

Radhitja:

Gëzim Duzha

Ballina:

Gëzim Duzha

Shtypshkronja:

"BLENDI"

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë - Ministarstva za Obrazovanje Nauku i Tehnologiju - Ministry of Education, Science and Technology

Kabineti i Ministrit/Kabinet Ministra/Cabinet of the Minister

Prishtinë, më 25 tetor 2016

Ref. Nr: 230/01 B

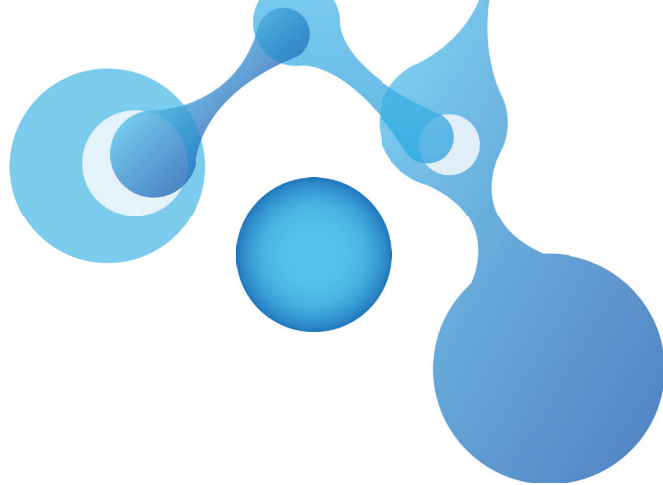
Ministri i Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, në mbështetje të neneve 4, 21, 22 të Ligjit Nr. 03/L-189 për Administratën Shtetërore të Republikës së Kosovës (Gazeta zyrtare nr. 82, 21 tetor 2010), dispozitave të nenit 8 dhe shtojcën 6 të rregullorës nr. 02/2011 për fushat e përgjegjësisë administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrave (Gazeta Zyrtare, Nr. 1,18 prill 2001), nenit 5 dhe 24 të Ligjit nr. 04/L-032 për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës, merr këtë:

V E N D I M

1. APROVOHET rishikimi i Kurrikulës Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë (Klasa X, XI dhe XII), të Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës, sipas vendimit nr. ref. 51/01B të datës 10 mars 2016, për rishikimin dhe finalizimin e dokumenteve kurrikulare.
2. Obligohet Departamenti për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar dhe të gjitha Divizionet e MASHT-it që janë të përfshira në këtë proces duhet t'i kontribuojnë zbatimit të kurrikulës së re.
3. Të gjitha Drejtoritë Komunale për Arsim dhe të gjitha shkollat e Arsimit Parauniversitar në Republikën e Kosovës i fillojnë përgatitjet për fillimin e zbatimit të kurrikulës së re. Përgatitjet duhet të përfshijnë:
 - 3.1. Informimin dhe sensibilizimin e komunitetit arsimor të shkollës me kurrikulën e re;
 - 3.2. Riorganizimin e organeve profesionale të shkollës;
 - 3.3. Përcaktimin e mësimeve që do të punojnë në klasat ku fillon zbatimi i kurrikulës së re;

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

- 3.4. Përgatitjen e planeve specifike për përmbushjen e detyrimeve dhe autonomisë së shkollës në zbatimin e kurrikulës së re.
4. Shfuqizohet vendimi nr. 291/01B, datë 22.10.2012.
5. Vendimi hyn në fuqi nga dita e nënshkrimit.

Arsyetim

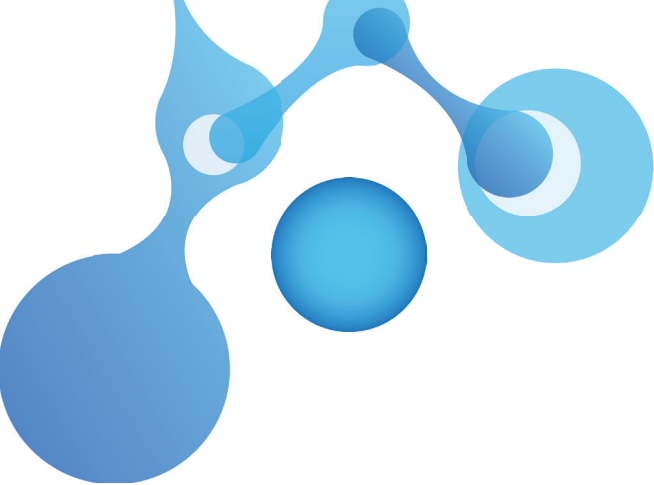
Duke u bazuar në dispozitat e shënuara më lartë dhe pas realizimit dhe zbatimit të vendimit nr. ref. 51/OB të datës 10 mars 2016, për rishikimin dhe finalizimin e dokumenteve, i cili proces ka qenë rezultat i analizës dhe vlerësimit të zbatimit të kurrikulës nga koordinatorët e MASHT-it për kurrikula, nga inspektorët e arsimit, nga koordinatorët e DKA-ve për kurrikula, nga koordinatorët e shkollave, nga prindërit, nga trajnerët, nga bashkëpunimi me Institutin e Zhvillimit të Arsimit të Republikës së Shqipërisë, nga Projekti i Binjakëzimit, nga projekti i mbështetur nga GIZ, nga projekti BEP i mbështetur nga USAID dhe partnerë të tjerë zhvillimor, nga Instituti Pedagogjik i Kosovës, nga vizitat e bëra në shkollat pilotuese, raportit të propozimeve për ndryshime kurrikulare, si dhe raportit mbi procesin e rishikimit dhe finalizimit të dokumenteve kurrikulare, u vendos si në dispozitiv të këtij vendimi.

Prof. dr. Arsim BAJRAMI, ministër

Iu dërgohet:

- Sekretarit të Përgjithshëm, MASHT;
- Departamentit për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar, MASHT;
- Departamentit për Politikën e Arsimit Parauniversitar, MASHT;
- Departamentit të Inspektimit të Arsimit, MASHT;
- Këshillit Shtetëror për Arsimin Parauniversitar, MASHT;
- Këshillit Shtetëror për Licencim të Mësimdhënësve, MASHT;
- Divizionit për Zhvillimin Profesional të Mësimdhënësve, MASHT;
- Divizionit për Planprograme dhe Tekste Shkollore, MASHT;
- Institutit Pedagogjik të Kosovës;
- Të gjitha Drejtorive Komunale për Arsim;
- Arkivit, MASHT.

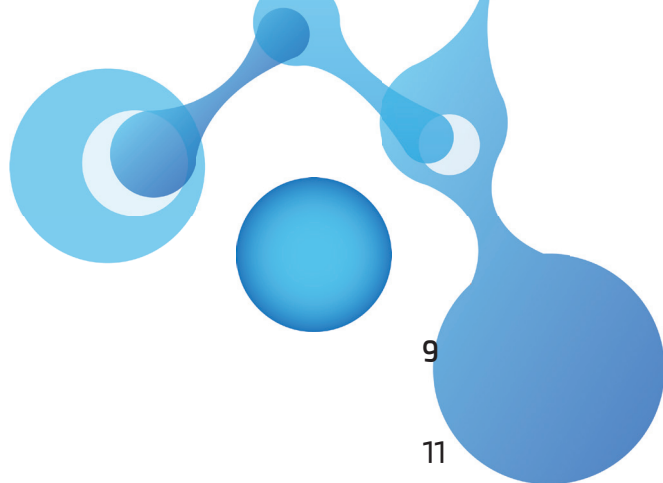

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESEM TË LARTË TË KOSOVËS

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

SHKURTESAT

I. HYRJE	9
1. Rëndësia e Kurrikulës Bërthamë	11
2. Struktura e Arsimit Parauniversitar	12
3. Qëllimet e Arsimit Parauniversitar	12
4. Parimet e Arsimit Parauniversitar	13
5. Çështjet e përbashkëta të Kurrikulave Bërthamë	14
II. VEÇORITË E KURRIKULËS BËRTHAMË PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË	15
1. Strukturimi i Arsimit të Mesëm të Lartë	16
2. Veçoritë e Arsimit të Mesëm të Lartë - gjimnazet	16
3. Llojet e gjimnazeve	16
4. Shkallët kryesore të kurrikulës dhe përshkrimi i tyre	16
5. Kompetencat kryesore e të nxëniet	18
6. Rezultatet e të nxëniet për kompetenca për shkallët 5 dhe 6	19
III. FUSHAT E KURRIKULËS	28
1. Fushat e kurrikulës - funksioni dhe organizim i tyre	29
2. Gjuhët dhe komunikimi	30
3. Artet	37
4. Matematika	46
5. Shkencat e natyrës	55
6. Shoqëria dhe mjedisi	65
7. Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	73
8. Jeta dhe puna	82
9. Lëndët mësimore dhe elementet e programeve mësimore	90

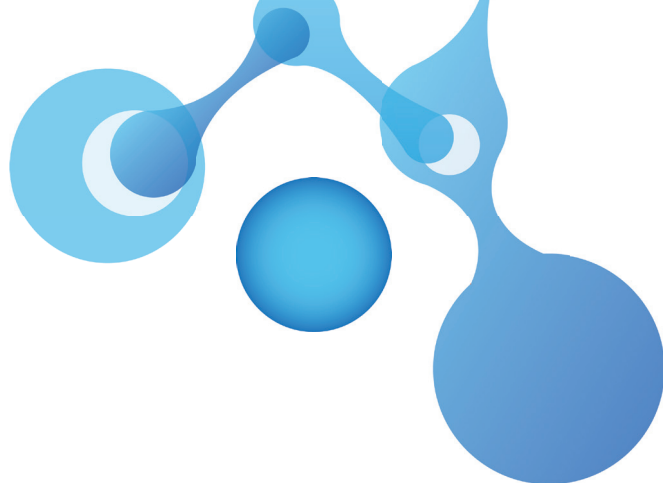
KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

IV. KURRIKULA ME ZGJEDHJE	93
1. Hyrje	94
2. Qëllimi	94
3. Organizimi	94
4. Struktura e kurrikulës / programit mësimor	95
5. Procedura e përzgjedhjes, hartimit dhe miratimit	95
6. Zbatimi dhe vlerësimi	95
V. PLANI MËSIMOR	96
1. Plani Mësimor për Arsimin Parauniversitar	97
2. Plani Mësimor për Arsimin e Mesëm të Lartë – gjimnaze	98
3. Autonomia e shkollës	100
VI. METODOLOGJIA E PËRGJITHSHME – UDHËZIME	101
1. Aspektet e përqendrimit të metodologjisë mësimore	102
2. Mësimdhënia dhe të nxëniet me nxënësin në qendër dhe gjithëpërfshirja	102
3. Mësimdhënia dhe të nxëniet e bazuar në arritjen e kompetencave	103
4. Mësimdhënia dhe të nxëniet e integruar	104
5. Mësimdhënia dhe të nxëniet e diferencuar	105
6. Çështjet/temat ndërkurrikulare	106
7. Veprimtaritë/ aktivitetet jashtëkurrikulare	107
VII. VLERËSIMI I NXËNËSVE NË ARSIMIN E MESËM TË LARTË – GJIMNAZE	108
1. Hyrje	109
2. Qëllimi i vlerësimit	109
3. Parimet themelore të vlerësimit	110
4. Llojet e vlerësimit / Vlerësimi i brendshëm dhe vlerësimi i jashtëm	110
FJALORTHI	114
BIBLIOGRAFIA	121
HARTUESIT E KURRIKULËS BËRTHAMË	123
LISTA E KONTAKTIT	124

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MËSËM TË LARTË TË KOSOVËS

SHKURTESAT

KB	Kurrikula Bërthamë
KK	Korniza Kurrikulare
KSNA	Klasifikimi Standard Ndërkombëtar i Arsimit
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
RN	Rezultatet e të nxënit
RNF	Rezultatet e të nxënit për fushë
RNK	Rezultatet e të nxënit për kompetenca
SHK	Shkalla e Kurrikulës
TIK	Teknologjia e informimit dhe komunikimit
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë

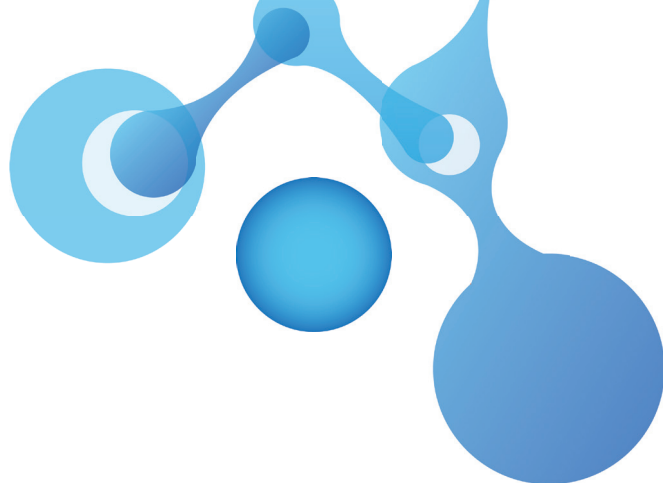

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESEM TË LARTË TË KOSOVËS

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

I HYRJE

Rëndësia e Kurrikulës Bërthamë
Struktura, qëllimet dhe parimet e Arsimit Parauniversitar
Çështjet e përbashkëta të Kurrikulës Bërthamë

1. Rëndësia e Kurrikulës Bërthamë

Kurrikula Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Lartë (Gjimnaze) krahas me dokumentet tjera kurrikulare, e bën të zbatueshme Kornizën e Kurrikulës të Arsimit Parauniversitar, të miratuar nga MASHT-i në gusht 2016. Me këtë dokument përcaktohen rezultatet për kompetenca dhe rezultatet për fusha të kurrikulës, të shprehura në njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që duhet të zhvillohen dhe arrihen nga nxënësit deri në fund të periudhave të caktuara kohore si dhe ofrohen orientime për përmbajtjet mësimore që duhet të zërthehen për këtë nivel të arsimit, orientime për qasjen metodologjike të zbatueshmërisë, përfshirë mësimdhënien, mësimnxënien, dhe vlerësimin. Gjithashtu, ky dokument përcakton shpërndarjen e kohës mësimore (orëve mësimore) për fusha të kurrikulës dhe ndërlidhjen e tyre të cilat mundësojnë progres në zhvillimin e kompetencave të nxënësit.

Dokumenti i Kurrikulës Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Lartë mbështet:

- **nxënësit** - në zhvillimin gradual të tyre, në zhvillimin e kompetencave kryesore të nxënies, në mënyrë që të përballojnë sfidat e jetës dhe të punës dhe integrohen më lehtë në shoqërinë e së ardhmes
- **mësimdhënësit** - në planifikimin dhe realizimin e suksesshëm të punës me nxënës - aktiviteteve mësimore në klasë dhe jashtë klase,
- **prindërit** - në ndjekjen/përcjelljen e saktë të nivelit të arritjeve të kompetencave të fëmijëve të tyre në periudha të caktuara kohore, në bazë të njohurive, sjelljeve, ndjenjave dhe qëndrimeve që manifestojnë në situata të ndryshme jetësore, në harmoni me rezultatet e të nxënit për fusha kurrikulare dhe kompetenca.

2. Struktura e Arsimit Parauniversitar

Nivelet formale të arsimit parauniversitar të Kosovës përputhen me Klasifikimin Standard Ndërkombëtar të Arsimit (KSNA), përpiluar nga UNESCO. Dallime ka në përbërjen e strukturës së Kurrikulës Bërthamë të KSNA 1, në kuadër të së cilës hyn klasa përgatitore, edhe pse është si pjesë përbërëse e edukimit KSNA 0. Të gjitha nivelet formale të arsimit parauniversitar janë të ndara në nën nivele formale, me emërtim - Shkallët Kryesore të Kurrikulës dhe kanë qëllime e funksione të caktuara (Shih në tabelën e mëposhtme emërtimet e secilës shkallë kryesore të kurrikulës).

Kurrikulat bërthamë hartohen për të gjitha nivelet formale të arsimit parauniversitar:

- Kurrikula Bërthamë për edukimin në fëmijërinë e hershme (lindje -5 vjeç);
- Kurrikula Bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor;
- Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të ulët;
- Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë - gjimnaze,dhe
- Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë - shkolla profesionale.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Nivelet sipas KSNA		Nivelet formale të Arsimit Parauniversitar të Kosovës	Shkallët e kurrikulës	Kurrikulat Bërthamë
		Arsimimi i të rriturve/ Arsimimi gjatë tërë jetës në shkallë të gjerë (formal dhe joformal)		
KSNA 6		Arsimi pasuniversitar		
KSNA 5		Arsimi universitar		
KSNA 4	Niveli 5 Sipas Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve	Arsimi passekondar jouniversitar		
KSNA 3	Niveli 4 Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve	Arsimi i mesëm i lartë- Gjimnazet klasa X-XII Arsimi dhe aftësimi profesional/Shkollat profesionale (klasat X-XII) Matura shtetërore	Shkalla 6: Konsolidim dhe specializim- klasa XII	Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë - gjimnaze
	Niveli 3 Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve	Arsimi i mesëm i lartë - Arsimi dhe aftësimi profesional/ Shkollat profesionale (klasat X-XI)	Shkalla 5: Zhvillim themelor i përgjithshëm dhe profesional – klasat X,XI	Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë – Arsimi dhe aftësimi profesional/ Shkollat profesionale
KSNA 2		Arsimi i mesëm i ulët Klasat VI-IX	Shkalla 4: Përforcim dhe orientim- klasat VIII, IX Shkalla 3: Zhvillim i mëtejshëm dhe orientim –klasat VI, VII	Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të ulët
KSNA 1		Arsim i fillor Klasat I-V	Shkalla 2: Përforcim dhe zhvillim- klasat III-V Shkalla 1: Përvetësim themelor - klasa përgatitore, klasat I dhe II	Kurrikula Bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor
KSNA 0		Klasa përgatitore		
		Edukimi parashkollor	Shkalla përgatitore e Kurrikulës: Edukimi në fëmijërinë e hershme	Kurrikula Bërthamë për edukimin në fëmijërinë e hershme

3. Qëllimet e Arsimit Parauniversitar

Të gjitha nivelet formale të Arsimit Parauniversitar mbështesin nxënësit të zhvillojnë dijet, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat, në harmoni me kërkesat e shoqërisë demokratike, duke:

- kultivuar identitetin personal, kombëtar, të përkatësisë shtetërore e kulturore,
- promovuar vlerat e përgjithshme kulturore dhe qytetare,
- zhvilluar përgjegjësitë ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit,
- i aftësuar për jetë dhe për punë në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore,
- zhvilluar ndërmarrësinë dhe përdorimin e teknologjisë,
- i aftësuar për mësim gjatë gjithë jetës.

Më gjerësisht për qëllimet e Arsimit Parauniversitar, shih Kornizën Kurrikulare.

4. Parimet e Arsimit Parauniversitar

Kurrikula Bërthamë siguron koherencë dhe qëndrueshmëri mes niveleve formale të Arsimit Parauniversitar duke u mbështetur në këto parime bazë:

Gjithëpërfshirje – i referohet respektimit të së drejtës dhe ofrimit të mundësive për përfshirje të barabartë të gjithë e fëmijëve dhe të rinjve në arsim cilësor;

Zhvillim të kompetencave - reflektohet në rezultatet e të nxënësve, që pritet të arrihen në mënyrë progresive dhe të vazhdueshme nga të gjithë nxënësit në periudha të ndryshme të shkollimit;

Mësimdhënie dhe nxënie të integruar dhe koherente – ky parim promovon të nxënës holistik, duke reflektuar ndërlidhjen dhe ndërvarësinë e natyrës dhe të botës së krijuar nga njeriu me dijen dhe informacionin që kanë nxënësit për to;

Autonomi dhe fleksibilitet në nivel shkolle – i referohet zbatimit të Kurrikulës Bërthamë dhe pjesës me zgjedhje që reflektohen në planifikim, organizim dhe realizim të procesit mësimor;

Përgjegjësi dhe llogaridhënie – komponentet e këtij parimi reflektohen në krijimin e kulturës për vlerësim të vazhdueshëm - ndjekje të progresit në zbatimin e kërkesave të kurrikulës përmes mbledhjes dhe analizës së të dhënave, dokumentimit të sfidave dhe zgjidhjeve, drejt një paraqitjeje më të mirë në përmbushjen e kërkesave të kurrikulës dhe ngritjes së cilësisë së arsimit.

Më gjerësisht për parimet e Arsimit Parauniversitar, shih Kornizën Kurrikulare.

5. Çështjet e përbashkëta të dokumenteve të kurrikulave bërthamë

Kurrikulat bërthamë të niveleve të arsimit parauniversitar kanë të përbashkëta kompetencat kryesore dhe fushat kurrikulare, siç janë të përcaktuar në KK.

Kompetencat kryesore¹:

- Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit;
- Kompetenca e të menduarit;
- Kompetenca e të mësuarit;
- Kompetenca për jetë, për punë dhe për mjedis;
- Kompetenca personale;
- Kompetenca qytetare.

Fushat e kurrikulës²:

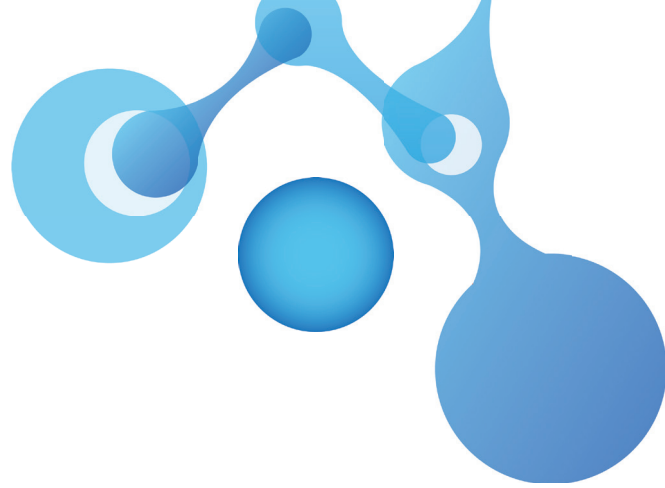
- Gjuhët dhe komunikimi;
- Artet;
- Matematika;
- Shkencat e natyrës;
- Shoqëria dhe mjedisi;
- Edukata fizike, sportet dhe shëndeti;
- Jeta dhe puna.

¹ Informacione më të zgjeruara për kompetencat kryesore ofrohen në kapitullin e dytë të këtij dokumenti.

² Detajet për secilën fushë të Kurrikulës në Arsimin e Mesëm të Lartë (gjimnaze) ofrohen në kapitullin e tretë të këtij dokumenti.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

II VEÇORITË E KURRIKULËS BËRTHAMË PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË

Strukturimi i Arsimit të Mesëm të Lartë
Veçoritë e Arsimit të Mesëm të Lartë - gjimnazet
Llojet e gjimnazeve
Shkallët kryesore të kurrikulës dhe përshkrimi i tyre
Kompetencat kryesore e të nxëniet
Rezultatet e të nxëniet për kompetenca për shkallët 5 dhe 6 të kurrikulës

1. Strukturimi i arsimit të mesëm të lartë

Arsimi i mesëm i lartë në Kosovë përfshin nivelin e tretë dhe të katërt të arsimit sipas Kornizës Kombëtare të Kualifikimeve, përkatësisht gjimnazet dhe arsimin e aftësimin profesional / shkollat profesionale/. Ky nivel i arsimit përbëhet prej dy shkallëve kryesore kurrikulare, shkallës së pestë (klasa X dhe XI) dhe shkallës së gjashtë (klasa XII). Bazuar në këtë strukturë janë përgatitur Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze dhe Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të lartë - arsimin e aftësimin profesional /shkollat profesionale/. Ky dokument i referohet arsimit të mesëm të lartë - gjimnazeve.

2. Veçoritë e arsimit të mesëm të lartë - gjimnazet

Kurrikula Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë (gjimnazet), është dokument bazë, i cili rregullon organizimin e arsimit në këtë nivel, ecurinë e mësimdhënies, të mësimnxënies, të metodologjisë, të vlerësimit etj. Ky dokument, dispozitat e të cilës vendosen nga MASHT-i, është obligues për të gjitha institucionet edukative arsimore në Republikën e Kosovës dhe u shërben mësimdhënësve, nxënësve, prindërve, drejtorëve të shkollave dhe komunitetit në përgjithësi. *Arsimi i mesëm i lartë bazohet në një proces më të gjerë, më të thellë dhe më të specializuar të të nxënësve. Në këtë nivel duhet pasur parasysh:*

- zhvillimin e përgjithshëm dhe profesional të nxënësve
- orientimin e nxënësve për studime akademike, kualifikimeve profesionale dhe/apo inkuadrimit në tregun e punës, si dhe
- nevojën për t'i përgatitur ata për të nxënë gjatë gjithë jetës.

Në këtë nivel, si në shkollat e përgjithshme (gjimnazet), ashtu edhe në shkolla profesionale, procesi i përvetësimit të dijeve dhe zhvillimit të shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve bazohet në nevojën e të rinjve për të marrë përgjegjësinë për jetën e tyre, për të marrë pjesë si qytetarë aktivë dhe kompetentë në zhvillimet shoqërore dhe për t'u inkuadruar me sukses në tregun e punës. Prandaj, nxënësit i nënshtrohen një procesi më sfidues të përvetësimit të dijeve, zhvillimit të potencialit të tyre intelektual, shoqëror, socio - emocional dhe fizik.

3. Llojet e gjimnazeve

Në Kornizën e Kurrikulës së Kosovës, është përcaktuar që arsimi i mesëm i lartë të ndahet në gjimnaze dhe shkolla profesionale³. Në kuadër të gjimnazeve janë përcaktuar tri lloje:

- Gjimnazi i shkencave shoqërore dhe gjuhësore
- Gjimnazi i shkencave natyrore, dhe
- Gjimnazi i specializuar.

Gjimnazet e specializuara themelohen në bazë të nevojave dhe prioriteteve shoqërore dhe shtetërore. Mënyra e themelimit dhe kurrikula e tyre përcaktohet me legjislacion /vendim të veçantë.

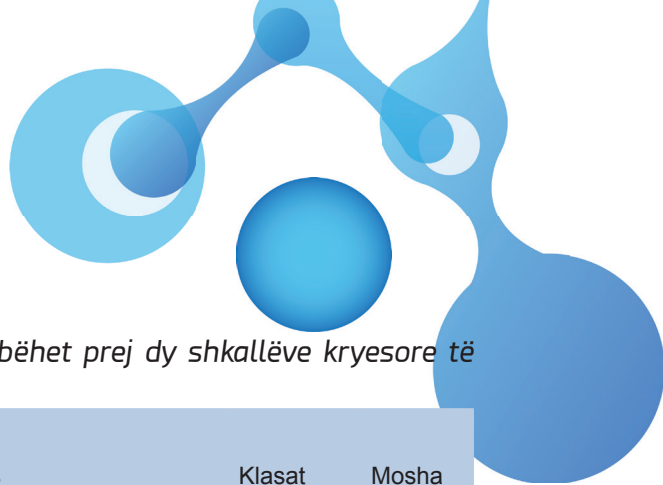
4. Shkallët kryesore të Kurrikulës për Arsimin e Mesëm të Lartë dhe përshkrimi shkallës 5 dhe 6

Korniza e kurrikulës është e strukturuar në gjashtë shkallë kryesore. Ato janë nën periudha brenda një niveli apo dy niveleve formale të arsimit, që përfshijnë një deri tri klasa mësimore. Shkallët kryesore të kurrikulës paraqesin periudha karakteristike të përbashkëta për sa i përket zhvillimit të fëmijëve dhe kërkesave të kurrikulës.

³ Sistemi i organizimit të Kurrikulës për shkolla profesionale, drejtimet dhe profilet e tyre rregullohen me Kurrikulën Bërthamë të Arsimit Profesional.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Kurrikula Bërthamë për Arsimin e Mesëm të Lartë përbëhet prej dy shkallëve kryesore të kurrikulës:

Klasifikimi Standardi Ndërkombëtar i Arsimit	Nivelet e sistemit formal të arsimit	Shkallët e Kurrikulës	Klasat	Mosha
SNKA 3	Arsimi i mesëm i lartë (klasat X-XII)	Shkalla e Kurrikulës 6: Konsolidim dhe specializim	XII	17
		Shkalla e Kurrikulës 5 Zhvillim themelor i përgjithshëm dhe profesional	XI	16
			X	15

1.1. Përshkrimi i shkallëve të Kurrikulës për Arsimin e Mesëm të Lartë

Shkallët e kurrikulës paraqesin periudha të përbashkëta, karakteristika për sa i përket zhvillimit të fëmijëve dhe kërkesave të kurrikulës. Shkallët e kurrikulës paraqesin pikën referuese për përcaktimin e kompetencave kryesore që duhen zotëruar, kërkesat e progresit të nxënies, organizimin e përvojave mësimore, qasjen dhe kriteret e vlerësimit si dhe institucionin përgjegjës për arritjen e tyre.

Tabela në vijim paraqet përshkrimin e shkallëve të Kurrikulës për Arsimin e Mesëm të Lartë –gjimnaze.

Shkalla e Kurrikulës 5 (klasa X dhe XI) Zhvillim themelor i përgjithshëm dhe profesional	Shkalla e Kurrikulës 6 (klasa XII) Konsolidim dhe specializim
<p>Në këtë shkallë nxënësit përgatiten që të ballafaqohen me studime më të thella dhe më të specializuara të nxënies, në kuptim të përgatitjes akademike për arsim të lartë dhe/apo për të hyrë në tregun e punës. Ballafaqimi me këto sfida nxënësve u mundëson:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zhvillimin e vetëbesimit; • studimin më të thelluar dhe më të specializuar, duke përdorur aftësitë për shfrytëzim të burimeve të ndryshme, me një qasje kritike ndaj të dhënave ; • zhvillimin e dëshirës, përkushtimit dhe këmbënguljes, për arritje më të larta, në mësim, karrierë, jetë personale, profesionale dhe publike; • përgatitjen për të marrë përgjegjësinë për jetën e tyre, për të marrë pjesë aktive në jetën shoqërore si qytetarë të përgjegjshëm dhe kompetentë dhe për të garuar me sukses në tregun e punës; • zhvillimin si individë dhe anëtarë të shoqërisë, të aftë dhe me kapacitete të nevojshme për jetë dhe punë që të përballin ndryshimet e ekonomisë lokale dhe globale dhe të mësojnë të aftësohen se si të bëjnë zgjidhjen e problemeve në situata të ndryshme në jetën personale dhe profesionale; • përgatitjen për jetë të pavarur, për përballjen me sfida dhe mundësi që ofron shoqëria bashkëkohore, për të ndërmarrë veprime dhe vendime të përgjegjshme të bazuar në informata të sakta për situata që dalin gjatë jetës. 	<p>Kjo shkallë është fazë e kalimit nga adoleshenca në pjekuri, gjatë së cilës nxënësit duhet të konsolidojnë përvojën e përgjithshme të shkollimit të detyrueshëm dhe të përgatiten për kërkesat e një faze të re të jetës dhe arsimit të lartë. Gjatë kësaj shkalle nxënësit do t'u ekspozohen sfidave për:</p> <ul style="list-style-type: none"> • demonstrimin e aftësive për identifikimin e burimeve të domosdoshme dhe për t'u qasur në mënyrë kritike të dhënave të ndryshme; • demonstrimin e aftësisë për vendimmarrje të pavarur, për marrjen e përgjegjësisë për zgjedhjet dhe për veprimet personale; • demonstrimin e përkushtimit të tyre për angazhim të vazhdueshëm për të nxënë, për studim të mëturjshëm dhe/apo për zhvillim profesional; • demonstrimin e shkathtësisë për të zhvilluar dhe për të promovuar strategji për planifikimin e karrierës nëpërmjet kërkimit të shembujve dhe inovacioneve, të cilat ndihmojnë në zhvillimin e idesë së ndërmarrësisë; • demonstrimin e shkathtësisë për ndryshimin e konceptit të karrierës, nëpërmjet kërkimit të një spektri më të gjerë të punëve, duke pasur parasysh rëndësinë e zhvillimit të shkathtësisë të transferueshme për mundësitë e karrierës në të ardhmen; • angazhimin në procesin e planifikimit të karrierës personale nëpërmjet hulumtimit lidhur me mundësitë e kualifikimit postsekondar, duke pasur në konsideratë se qëndrimet dhe nevojat për punë dhe vendimmarrje do të ndryshojnë në mënyrë të vazhdueshme.

5. Kompetencat kryesore të të nxënit

Kompetencat përfshijnë një sistem të integruar dhe koherent të njohurive, të shkathtësive dhe të qëndrimeve të aplikueshme dhe të transferueshme, të cilat do t'ju ndihmojnë nxënësve që të ballafaqohen me sfidat e epokës digjitale, të ekonomisë së tregut të lirë dhe të bazuar në dije, në një botë të marrëdhënieve të ndërvarura.

Kompetencat e parapara me kornizën kurrikulare rrjedhin nga qëllimet e përgjithshme të arsimit parauniversitar dhe përcaktojnë rezultatet kryesore të të nxënit, të cilat duhet t'i arrijnë nxënësit në mënyrë progresive dhe të qëndrueshme gjatë sistemit të arsimit parauniversitar.

Këto kompetenca janë:

1. Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit
2. Kompetenca e të menduarit
3. Kompetenca e të mësuarit
4. Kompetenca për jetë, për punë dhe për mjedis
5. Kompetenca personale
6. Kompetenca qytetare

Kompetencat reflektohen nëpërmjet rezultateve të të nxënit, të cilat janë të përgjithshme e të cilat shprehin atë se çfarë duhet të arrijnë nxënësit në mënyrë progresive dhe të vazhdueshme deri në fund të arsimit të mesëm të lartë.

Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit (Komunikues efektiv)

Me qëllim që fëmijët dhe të rinjtë të zhvillohen si personalitete, të mësojnë dhe të marrin pjesë aktive në shoqëri, është me rëndësi që t'i kuptojnë porositë që u drejtohen dhe të shprehen në mënyrë adekuate nëpërmjet gjuhëve, simboleve, shenjave, kodeve dhe formave artistike. Për të komunikuar në mënyrë efektive, nxënësit përkrahen që të shfrytëzojnë në mënyrë të pavarur, kritike dhe kreative mjetet dhe mundësitë e komunikimit dhe të të shprehurit.

Kompetenca e të menduarit (Mendimtar kreativ (krijues dhe kritik)

Marrja dhe përpunimi i njohurive në mënyrë të pavarur, krijuese dhe me përgjegjësi është shumë e rëndësishme për të nxënë, por edhe për të marrë vendime dhe për të zgjidhur probleme. Duke mbajtur parasysh kompleksitetin e shoqërisë dhe ekonomisë së sotme, të bazuar në dije, menaxhimi i dijes është bërë kompetencë thelbësore për shekullin XXI. Nxënësit kanë nevojë jo vetëm të marrin informacion, por edhe të zhvillojnë aftësitë për të menduar në mënyrë kritike, krijuese dhe ndërvepruese.

Kompetenca e të mësuarit (Nxënës i suksesshëm)

Në zhvillimet bashkëkohore në shoqëri, në shkencë, në teknologji e në ekonomi nuk mund të kërkohet që të gjitha njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet e nevojshme të arrihen nëpërmjet shkollimit. Prandaj, shkolla u krijon nxënësve të gjitha kushtet dhe mundësitë për t'u arsimuar dhe përgatitur për të nxënë gjatë gjithë jetës. Në funksion të kësaj kompetence duhet të promovohet mësimdhënia dhe nxënia e bazuar në stilet dhe strategjitë efektive mësimore.

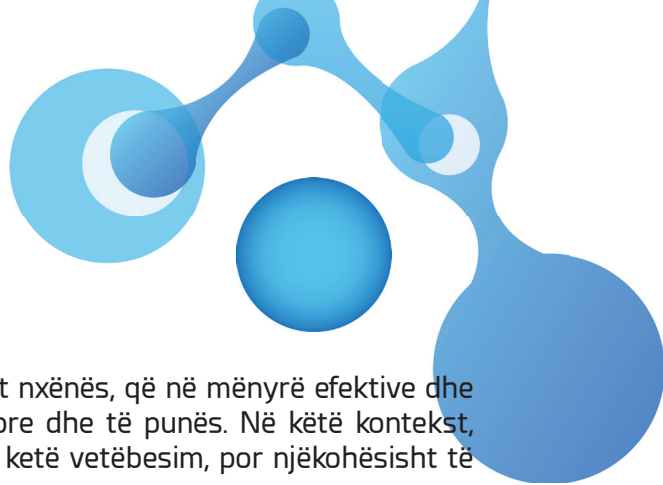
Kompetenca për jetë, për punë dhe për mjedis (Kontribuues produktiv)

Shkolla angazhohet që nxënësi/ja të përgatitet të punojë në mënyrë të pavarur dhe të vetëdijesohet për rolin dhe përgjegjësinë e tij në mbrojtjen dhe përmirësimin e mjedisit.

Për të zhvilluar këtë kompetencë nxënësi/ja përkrahen që të kuptojë në mënyrë të plotë ndërvarësinë ndërmjet fenomeneve shoqërore dhe natyrore. Njëkohësisht, duke e pasur parasysh arsimin për zhvillim të qëndrueshëm, ai/ajo përgatitet që të ballafaqohen me preokupime mjedisore, ekonomike dhe sociale.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Kompetenca personale (Individ i shëndetshëm)

Për të zhvilluar kompetencën personale, shkolla përgatit nxënës, që në mënyrë efektive dhe konstruktive të inkuadrohen në jetën familjare, shoqërore dhe të punës. Në këtë kontekst, nxënësi përkrahet që të vetëdijesohen për veten dhe të ketë vetëbesim, por njëkohësisht të jetë i hapur dhe të ketë besim për të tjerët dhe te të tjerët.

Kompetenca qytetare (Qytetar i përgjegjshëm)

Shkolla përgatit nxënësin/en për të jetuar së bashku me të tjerët dhe për të tejkaluar sfida kryesore me të cilat ballafaqohet në jetën e përditshme. Kjo kompetencë siguron që nxënësi të jetë në gjendje të veprojnë si qytetar i përgjegjshëm, duke marrë parasysh kontekstin e ngushtë dhe të gjerë të zhvillimeve në shoqëri.

6. Rezultatet e të nxënit për kompetenca kryesore për shkallë

Të gjitha kompetencat kryesore të kurrikulës zbërthehen në rezultate të të nxënit për shkallë. Ato janë pjesë e Kurrikulës Bërthamë dhe parashihen të përvetësohen nga të gjithë nxënësit me rastin e përfundimit të një shkalle të kurrikulës. Rezultatet nuk mbulojnë gjithçka që nxënësit kanë mësuar apo është dashur të mësojnë gjatë një shkalle të caktuar. Ato shprehin kërkesat esenciale të arritjes drejt zotërimit të kompetencave kryesore me rastin e përfundimit të një shkalle të caktuar si dhe promovojnë integrim të mëtejshëm të fushave të kurrikulës në funksion të zhvillimit të kompetencave kryesore të përcaktuara me kornizën e kurrikulës.

Rezultatet e të nxënit përkufizohen si: "Deklarata që përshkruajnë atë se çfarë duhet të dijë, të besojë, të vlerësojë dhe të jetë i aftë për të bërë një nxënës/se në fund të një shkalle apo niveli". Ato shprehin një varg domenesh, duke përfshirë: njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat.

Rezultatet e të nxënit për kompetenca në nivel shkalle shprehin pritjet e mësimdhënësve, të autoriteteve arsimore, të prindërve dhe të shoqërisë në raport me arritjet konkrete, të matshme, të nxënësve në fund të çdo shkalle të kurrikulës. Ato duhet të përdoren gjatë hartimit të programeve mësimore, organizimit mësimor në shkollë, hartimit të teksteve shkollore dhe materialeve mësimore.

Për arritjen e rezultateve të nxënit për kompetencat kryesore për shkallë, kërkohet që gjithë mësimdhënësit që japin mësim në shkallët përkatëse të kurrikulës të bashkëpunojnë ngushtë ndërmjet vete në të gjitha fazat e procesit mësimor, t'i përdorin ato gjatë planifikimit mësimor, të përzgjedhin metoda, teknika dhe mjete të përshtatshme didaktike që sigurojnë arritjen e të gjitha rezultateve të nxënit për kompetencat kryesore për shkallë të kurrikulës.

Për nxënësit që i arrijnë ose nuk i arrijnë rezultatet e të nxënit për kompetenca në nivel shkalle kurrikulare, shkolla, duhet të organizojnë mësim mbështetës si shtues, plotësues dhe forma të tjera të përkrahjes.

6.1. Rezultatet e të nxënit për kompetenca kryesore të shkallës 5 - Zhvillim themelor i përgjithshëm dhe profesional (klasat X dhe XI)

Rezultatet e kompetencave kryesore që priten të përvetësohen nga nxënësit deri në fund të shkallës së pestë.⁴

⁴ Udhëzimet metodologjike për organizimin e procesit mësimor për arritjen e këtyre rezultateve janë dhënë në kapitullin VI – Metodologjia e përgjithshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Nr.	Rezultatet e të nxënit për shkallën 5 dhe kompetencat kryesore
I	
Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit – Komunikues efektiv	
1.	Shpreh mendimin e vet me gojë ose me shkrim, apo në ndonjë formë tjetër të të shprehurit (simbole, kode, shenja dhe shprehje të tjera artistike), për një temë të caktuar që reflekton aspekte të përgatitjes akademike në arsimin e mesëm të lartë.
2.	Lexon rrjedhshëm një tekst në gjuhën amtare dhe/ose në gjuhë angleze apo gjuhë tjetër të huaj, në lëndë të ndryshme mësimore dhe u përgjigjet drejt pyetjeve të shtruara për kontekstin e tekstit të lexuar, mësimet e marra dhe mënyrën e prezantimit/interpretimit para të tjerëve.
3.	Diskuton në mënyrë konstruktive (në gjuhë amtare dhe/ose në një gjuhë të huaj) me moshatarët dhe të rriturit për tema me interes mësimor, shoqëror ose nga jeta e përditshme, duke bërë pyetje, përgjigje dhe duke veçuar informacionin kryesor.
4.	Përdor drejt strukturën dhe rregullat standarde të drejtshkrimit të gjuhës amtare dhe të gjuhës së huaj në kontekste dhe forma të ndryshme të shkrimit, si: ese, e-mail (postë elektronike), letër formale dhe joformale etj.
5.	Jep dhe merr informacione në mënyrë konstruktive dhe krijuese për të dhënat e mbledhura për një temë të caktuar në formë tekstuale, numerike, verbale, elektronike apo në ndonjë formë tjetër të të shprehurit.
6.	Shkruan një tekst në gjuhën amtare, gjuhën angleze ose në një gjuhë tjetër të huaj për një temë nga jeta e përditshme, me tre-pesë paragrafë, me strukturë të drejtshkrimit dhe të elementeve të tjera gjuhësore, pastaj e prezanton para të tjerëve me shqiptim të drejtë.
7.	Shkruan një ese, jo më shumë se dy faqe, për vlerat estetike të pjesëve të caktuara artistike (poezi, prozë, pjesë muzikore, pjesë arti, vallëzim etj.), duke respektuar organizimin dhe hapat e shkrimit të një eseje.
8.	Prezanton një projekt artistik, humanitar, eksperimentues etj.) nga fusha të ndryshme mësimore, të hartuar individualisht dhe në grup për një temë të caktuar, duke përdorur në mënyrë efektive teknologjinë informative dhe teknologji të tjera.
9.	Përdor TIK-un në mënyrë efektive gjatë komunikimit dhe ndërveprimit me të tjerët në jetën e përditshme, duke përfshirë edhe të nxënit e informatave të reja dhe kryerjen e detyrave shkollore.
II	
Kompetenca e të menduarit – Mendimtar kreativ	
1.	Prezanton mënyrën e grumbullimit, të zgjedhjes dhe të klasifikimit të informatave për fusha të ndryshme mësimore apo për një temë të caktuar, ofron argumente për zhvillimet aktuale lidhur me temën përkatëse (p.sh., temë nga shkencat, kultura, arti, sporti, shëndetësia, shoqëria, mjedisi etj.).
2.	Krahason të paktën tri burime të ndryshme të informimit për trajtimin e temës së njëjtë, argumenton saktësinë, rrethanat, gjen ngjashmëritë dhe dallimet, duke u bazuar në kriteret e përcaktuara më parë, i prezanton gjetjet kryesore para të tjerëve në forma të ndryshme shprehëse, duke përdorur teknologjinë informative.
3.	Harton një detyrë me tekst, apo krijon një situatë logjike nga jeta e përditshme, e cila përmban një mesazh që kërkon zgjidhje matematike apo një problem shkencor, duke u bazuar në njohuritë paraprake, prezanton mënyrën/procedurën e zgjidhjes së problemit para të tjerëve.
4.	Modelon zgjidhjen e një problemi të dhënë (në klasë, apo jashtë saj) për një temë të caktuar nga një fushë mësimore, duke e zbrëthyer në hapa të vegjël dhe jep sqarime të nevojshme për hapat e ndjekur në zgjidhjen e problemit, duke përdorur forma të ndryshme të të shprehurit.
5.	Llogarit me saktësi koston e buxhetit të planifikuar për një aktivitet të caktuar (p.sh., ekskursioni, kremtimi i ditës së shkollës, një konkurs i diturisë, një program arsimor për TV etj.), e prezanton atë me gojë dhe me shkrim para klasës, duke përdorur arsyetimin matematikor.
6.	Gjykon vërtetësinë e një rezultati të dhënë (p.sh. rezultatin e një detyre nga matematika, shkencat, shoqëria, mjedisi etj.) i cili mund të jetë gjetur me zbatimin e formulave të njohura ose me përdorimin e procedurave të caktuara dhe nxjerr përfundime për vërtetësinë e gjykimit të dhënë.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

7.	Prezanton me sukses rezultatet e punës së një detyre eksperimentale për një temë të caktuar nga ndonjë fushë mësimore (p.sh., nga shkencat, teknologjia etj.) të realizuar në laborator ose në punëtori të shkollës apo diku tjetër, përmes përdorimit të teknologjisë informative, jep argumente që lidhin rezultatet e punës eksperimentale me udhëzimet teorike.
8.	Krijon një vepër artistike me pamje dy dhe tredimensionale me mesazhe nga një fushë mësimore dhe shpjegon para moshatarëve hapat e ndjekur për krijimin e veprës.
9.	Dizajnon një faqe të internetit për përdorim interaktiv nga ana e nxënësve lidhur me tema nga fusha të ndryshme mësimore, e mirëmban atë sipas rregullit dhe paraqet një model të nxitjes së moshatarëve që t'i përdorin informatat në mënyrë të përgjegjshme.
10	Simulon një situatë për marrjen e një vendimi për jetën e vet ose zgjidhjen e një problemi me interes shoqëror, lidh vendimin me pasojat në mënyrë të përgjegjshme, e prezanton gjatë një debati me moshatarë në një kohëzgjatje të caktuar, duke u bazuar në këtë përvojë merr vendime dhe iniciativa të dobishme për vete, për shkollën dhe më gjerë.
III	Kompetenca e të nxënës – Nxënës i suksesshëm
1.	Demonstron shkathtësi funksionale në lexim-shkrim, në matematikë, në jetën e përditshme, në përbushjen e kërkesave të ndryshme për kryerjen e një detyre apo aktiviteti dhe gjatë të nxënës të dijeve të reja në ndonjë fushë të caktuar mësimore.
2.	Shfrytëzon në mënyrë efektive përvojat paraprake gjatë zgjidhjes së situatave të ndryshme në jetën e përditshme apo gjatë kryerjes së ndonjë detyre, aktiviteti në ndonjë fushë të caktuar mësimore, diskuton dhe ndan përvojat me të tjerët për mënyrat më praktike të shfrytëzimit të përvojave paraprake në arritjen e dijeve të reja.
3.	Parashtron pyetje dhe shfaq mendime të strukturuar për zgjidhjen e një problemi apo detyre të një teme të caktuar, bën përmbledhjen e së paku dy veprimeve të përdorura të cilat përcaktojnë drejtimin e mëtejshëm të të nxënës të vet për temën apo problemin e caktuar.
4.	Zgjidh një problem të caktuar mësimor ose një situatë nga jeta e përditshme. Në bazë të një planifikimi të dhënë dhe në bazë të rezultatit të fituar vërteton saktësinë e planifikimit dhe tregon me shembuj se si do të zbatojë strategjinë e ndjekur edhe në situata dhe kontekste të tjera gjatë të nxënës.
5.	Përgatit me sukses një përmbledhje të dosjes personale (portfolios), me jo më pak se 900 fjalë, me qëllim të vetëvlerësimit të përparimit të vet në një fushë mësimore të caktuar, veçon në fund të përmbledhjes disa çështje që vërtetojnë përparimin e vet dhe disa nevoja të domosdoshme për përmirësimin e avancimit të mëtejshëm.
6.	Shfrytëzon në mënyrë të pavarur dhe efektive teknologjinë informative dhe burime të tjera të informimit për të mbledhur materiale për zgjidhjen e një problemi apo detyre të caktuar, të cilat më pas i analizon, i klasifikon dhe i paraqet para të tjerëve përmes TIK-ut dhe ndonjë forme tjetër të shprehjes.
7.	Kërkon dhe shfrytëzon në mënyrë të duhur këshilla dhe informata për kapërcimin e vështirësive në të nxënës në një fushë të caktuar dhe më pas prezanton rezultatet e arritura.
8.	Paraqet idetë personale para të tjerëve për mënyrën e zhvillimit të një aktiviteti të caktuar duke dhënë mendime të argumentuara për rezultatet e pritura (në formë skice, grafiku, vizatimi, shkrimi, veprë artistike etj.).
9.	Shfrytëzon në mënyrë të pavarur udhëzimet e dhëna në ndonjë burim të informatave për të kryer një veprim, aktivitet, detyrë ose për të zgjidhur një problem që kërkohet prej tij, vlerëson vetë performancën dhe rezultatit e arritur duke iu referuar qëllimeve fillestare (p.sh., burime të informatave në libër, revistë, enciklopedi, internet, hartë, grafik, skicë, partiturë muzikore, skenar etj.).

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

IV	Kompetenca për jetë, për punë dhe për mjedis – Kontribuues produktiv
1.	Përgatit biografinë personale (CV) sipas formatit dhe udhëzimeve të kërkuara dhe e prezanton veten me shkrim ose me gojë para të tjerëve, duke vënë theksin në mundësitë, aftësitë dhe cilësitë personale të angazhimit në një program apo projekt të caktuar.
2.	Merr pjesë ose udhëheq një fushatë të informimit të qytetarëve për një fushë apo temë të caktuar, për përgatitjen e saj mbështetet në idetë progresive dhe në shembujt pozitivë, përgatitjet i prezanton para klasës duke vënë theksin mbi qëllimet dhe rezultatet e pritura nga ky organizim (p.sh., fushatë informimi për mbrojtjen e mjedisit natyror dhe shoqëror, ose për mënyrat e jetës së shëndetshme etj.).
3.	Hulumton dhe shfrytëzon mundësitë relevante në dispozicion për zgjedhje të suksesshme të shkollimit të mëtejshëm apo për përgatitje profesionale dhe për këshillim në karrierë, duke përdorur me sukses njohuritë dhe shkathtësitë që i zotëron.
4.	Demonstron shkathtësi organizative për punë ekipore në situata ku kërkohet të kontribuojnë si ekip në realizimin e detyrave të veçanta mësimore, apo në kryerjen e ndonjë hulumtimi që kontribuon për jetë, për punë dhe për mjedis (p.sh., organizimin e punës ekipore për hulumtimin e shkaktarëve që e dëmtojnë biodiversitetin e bimëve dhe të shtazëve, për dhënien e propozimeve lidhur me mbrojtjen e tyre dhe prezantimin para të tjerëve etj.).
5.	Merr pjesë ose udhëheq një grup punues për organizimin e ndonjë aktiviteti në shkollë ose në komunitet (p.sh. organizimin e një panairi, konference etj.), në të cilin do të prezantohen arritjet e nxënësve dhe të shkollës apo të komunitetit, harton raportin duke vlerësuar rezultatet e arritura me rezultatet e pritura, pjesëmarrjen e audiencës dhe mënyrën e prezantimit.
6.	Harton një projekt (individualisht ose në grup) për organizimin e një aktiviteti me karakter edukativ brenda ose jashtë shkollës, në të cilin identifikon dhe vlerëson resurset e nevojshme njerëzore dhe materiale që mundësojnë arritjen e objektivave të caktuara.
7.	Harton një plan (individualisht ose në grup) për zhvillimin e biznesit në rrethin ku jeton, duke u mbështetur në analizën e shanseve/mundësive, rreziqeve, e prezanton para të tjerëve, duke dhënë argumente të ndikimit të planit të zbatuar në zhvillimin ekonomik dhe mirëqenien e qytetarëve.
8.	Analizon gjendjen e mjedisit (në klasë, në shkollë, në komunitet apo më gjerë), pasojat e ndotjes, propozon alternativa për mbikëqyrje dhe menaxhim të drejtë të gjendjes së vlerësuar më të ndjeshme dhe iniciacion gjidhje konkrete.
9.	Merr pjesë në aktivitete të ndryshme në nivel klase, shkolle, komunë dhe më gjerë (p.sh., gara të diturisë, gara sportive, aktivitete kulturore, muzikore etj.), diskuton me të tjerët për rezultatet e arritura, procesin e organizimit dhe jep argumente në forma të ndryshme shprehëse si të rritet pjesëmarrja në aktivitete dhe si të përmirësohet procesi i organizimit të tyre.
V	Kompetenca personale – Individ i shëndoshë
1.	Analizon përparësitë dhe dobësitë personale, duke i evidentuar masat përmes të cilave synon të mbështesë avancimin personal në përparësitë që ka dhe masat përmes të cilave synon të përmirësojë dobësitë personale.
2.	Merr pjesë aktivisht në lojëra, në gara sportive apo në aktivitete të tjera kulturore dhe në mënyrë konstruktive menaxhon emocionet e veta.
3.	Merr pjesë ose udhëheq një grup punues që bashkëpunon me përfaqësues të komunitetit për të ndihmuar moshatarët dhe anëtarët e tjerë të komunitetit të cilët kanë probleme shëndetësore, sociale, ekonomike etj., më pas raporton me gojë ose me shkrim për përvojat personale.
4.	Ilustron me shembuj para të tjerëve modelet/praktikat e sjelljeve që reflektojnë mënyrat e mbrojtjes dhe të kultivimit të kulturës së vet, vlerave, besimeve dhe kulturave të të tjerëve në mjedisin ku jeton dhe me gjerë.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

5.	Inicion aktivitete për shmangien e paragjytimeve, stereotipave në shkollë dhe në shoqëri dhe për promovimin e vlerave të qëndrueshme shoqërore, duke ilustruar ato me shembuj pozitivë nga ngjarje e individë të njohur.
6.	Gjykon mënyrën e komunikimit, të sjelljeve dhe të qëndrimeve që nxisin konflikte ndërpersonale në klasë, në shkollë apo në shoqëri, duke vënë theksin në faktorët që kanë ndikuar në shfaqjen e saj dhe jep shembuj të menaxhimit dhe të zgjidhjes së konflikteve ndërpersonale në mënyrë konstruktive.
7.	Analizon veprimet e veta dhe të kolegëve gjatë një situatë konflikti/situatë emocionale, duke propozuar alternativa për kapërcimin e tyre ose shmangien në situata të ngjashme.
8.	Bën zgjidhje të bazuara në informata dhe në përvoja të drejta për të mbrojtur shëndetin dhe mirëqenien nga rreziqet e ndryshme në jetën e përditshme (p.sh., nga përdorimi i duhanit, i alkoolit, i drogave, nga marrëdhëniet e hershme seksuale, zgjedhjet e gabuara ushqimore, ekspozimit të tepruar rrezeve të diellit etj.).
9.	Vepron në mënyrë të pavarur dhe të përgjegjshme në përzgjedhjen e mënyrave të shëndetshme të jetesës, dietave të lejuara nga mjeku, ushtrimeve të koordinuara drejt, apo duke iu përgjigjur në mënyrë të duhur situatave të rrezikshme me të cilat mund të ndeshet në jetën e përditshme.
VI	Kompetenca qytetare – Qytetar i përgjegjshëm
1.	Përshkruan dhe shpjegon të drejtat, detyrat dhe përgjegjësitë e individit në raste të ndryshme, si: në shtëpi, në klasë, në shkollë, në shoqëri, dallon rastet kur hyjnë në konflikt me njëri-tjetrin dhe paraqet alternativa të zgjidhjes së tyre.
2.	Paraqet në formë të ndryshme të të shprehurit mënyrën e funksionimit të mjedisit të vet shoqëror në nivel lokal dhe me gjerë, duke dhënë shembuj konkretë se si mund të përmirësohet funksionimi i tij, p.sh. në strukturën organizative, në rregullat e veprimit, në publikimin e pritshmërive, në bashkëpunimin me qytetarë etj.
3.	Demonstron shembuj të pjesëmarrjes demokratike dhe drejton forma të ndryshme të diskutimit për pjesëmarrjen e qytetarëve në proceset e vendimmarrjes demokratike në nivele të ndryshme (p.sh.: në familje, në shkollë, në komunitet, lokal dhe shtetëror), gjatë diskutimit tregon tolerancë dhe respekt për pyetjet dhe komentet e të tjerëve.
4.	Merr pjesë në aktivitete të organizuara në shkollë dhe në komunitet për promovimin e vlerave dhe parimeve të të drejtave të njeriut në jetën e përditshme, si, p.sh., në promovimin e barazisë gjinore, diversitetit kulturor, apo në luftimin e varfërisë në nivele të ndryshme dhe luftimin e marginalizimit, duke veçuar përgjegjësitë që do t'i marrë vetë në përkrahje të aktiviteteve.
5.	Demonstron shembuj konkretë të mbrojtjes së mjedisit natyror dhe atij të krijuar nga njeriu në aktivitete të jetës së përditshme në shtëpi; në klasë, në shkollë dhe në komunitet, propozon alternativa se si të gjithë qytetarët mund të kontribuojnë në mënyra të ndryshme për këtë proces.
6.	Demonstron veprime të ndryshme që shprehin tolerancë, respekt dhe qëndrim të hapur ndaj dallimeve në komunitetin ku jeton (në klasë, në shkollë, në lagje dhe me gjerë) dhe i shpjegon ato në një debat me të tjerët.
7.	Diskuton me të tjerët apo në një formë tjetër të të shprehurit paraqet interesin personal për çështje publike, shoqërore, historike, natyrore etj., dhe jep propozime për zgjidhjen e ndonjë problemi në komunitet e më gjerë në një fushë të caktuar.
8.	Menaxhon dhe zgjidh një konflikt në mënyrë konstruktive në kohë dhe në nivel të caktuar duke shfrytëzuar instrumente dhe teknika të ndryshme, p.sh. listën kontrolluese për zgjidhje të konflikteve etj.
9.	Përshkruan (në formë verbale ose të shkruar) mundësinë e përdorimit të internetit dhe të informatave në mënyrë të përgjegjshme për tema të caktuara dhe argumenton domosdoshmërinë e përdorimit të drejtë.

6.2. Rezultatet e të nxënimit për kompetenca kryesore të shkallës 6 Konsolidim dhe specializim (klasa XII)

Rezultatet e kompetencave kryesore që priten të përvetësohen nga nxënësit deri në fund të shkallës së gjashtë.⁵

Nr.	Rezultatet e të nxënimit për shkallën 6 dhe kompetencat kryesore
I	Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit – Komunikues efektiv
1.	Paraqet para një audience të caktuar, përmes së paku një forme të komunikimit (gjuhës, simboleve, shenjave, kodeve, performancës artistike etj.) çështjet thelbësore të ngritura në një fjalim, interpretim ose ekspozitë të dëgjuar për një temë të caktuar nga fusha të ndryshme mësimore.
2.	Diskuton në mënyrë konstruktive në një dialog në grup dhe në kohëzgjatje të planifikuara, për një temë të caktuar, duke dhënë informata, argumente dhe duke shtruar pyetje në gjuhën amtare, apo në gjuhën angleze (ose në gjuhën tjetër joamtare apo të huaj).
3.	Lexon rrjedhshëm një tekst të panjohur në gjuhën angleze (ose në një gjuhë tjetër të huaj), i cili përmban 2-3 faqe (p.sh., tregim letrar, tekst argëtues, artikull gazete ose reviste etj.), identifikon ngjashmëritë dhe dallimet kryesore në strukturën e fjalive në gjuhën angleze dhe asaj në gjuhën amtare, duke nënvizuar dhe duke ilustruar shembuj konkretë.
4.	Përdor drejt strukturën dhe rregullat standarde të drejtshkrimit të gjuhës angleze, gjuhës joamtare dhe gjuhës së dytë të huaj, në një numër të caktuar të konteksteve, si: ese, e-mail, letër formale dhe joformale etj.
5.	Lexon rrjedhshëm një tekst të përbërë prej disa paragrafëve dhe shprehet në forma të ndryshme të komunikimit për organizimin, qëllimin, leksikonin e përdorur dhe argumenton mesazhin që bart secili paragraf (teksti mund të jetë: narrativ, përshkrues, artistik, imagjinar, administrativ, shkencor, publicistik etj.).
6.	Prezanton një temë të caktuar nga arti, nga shkenca, nga jeta e përditshme dhe në mënyrë efektive komunikon me audiencën duke përdorur TI dhe mediet e tjera të shkruara dhe elektronike.
7.	Shpreh mendimin e lirë, opinionin dhe qëndrimin për një temë të caktuar nga jeta, nga shkenca, nga profesioni, nga shoqëria, nga mjedisi duke përdorur forma të ndryshme të komunikimit me gojë, me shkrim, të artit vizual, muzikor, skenik, krijimin letrar etj.
8.	Angazhohet dhe kontribuon në një diskutim me të tjerët për një temë të caktuar, p.sh. për edukimin medial, duke paraqitur argumente të bazuara në fakte për rolin dhe ndikimin e televizionit, radios, shtypit dhe mjeteve të tjera të informimit në shoqëri, në procesin e përgatitjes së të rinjve për jetë të pavarur dhe orientim në karrierë.
9.	Përdor në mënyrë efektive programet e TIK-ut gjatë procesit të nxënies (duke përfshirë edhe të nxënimit në distancë), kryerjes së detyrave në një fushë të caktuar mësimore dhe prezantimit për audiencave të ndryshme.
II	Kompetenca e të menduarit – Mendimtar kreativ
1.	Sqaron ecurinë e zgjidhjes së një problemi në klasë apo jashtë saj, duke e vërtetuar zgjidhjen e problemit përmes metodës së analizës dhe e prezanton para moshatarëve apo para të tjerëve.
2.	Analizon në mënyrë të pavarur informatat e marra nga burimet e ndryshme për një temë ose detyrë të dhënë, vlerëson cilësinë e tyre dhe i radhit ato sipas rëndësisë dhe qëllimit që kanë (<i>temat mund të jenë, p.sh., Orientimi në karrierë, Integritet evropiane, Ndryshimet klimatike, Rreziqet nga armët konvencionale, Armatimi bërthamor, Zhvillimi kulturor-artistik në vend, Zhvillimi i qëndrueshëm, etj.</i>).

⁵Udhëzimet metodologjike për organizimin e procesit mësimor për arritjen e këtyre rezultateve janë dhënë në kapitullin VI –Metodologjia e përgjithshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

3.	Gjykon rezultatet e arritura, nga analiza e të dhënave të një projekti apo programi të realizuar dhe i interpreton ato me gjuhën e matematikës dhe të fushës përkatëse, i paraqet grafikisht, në formë tabelore, duke nxjerrë përfundime të vërtetuara (p.sh., projekt me bazë shkolle, projekt i gjelbërimit, i hartuar nga komuniteti, koncert, ekspozitë tematike, orë letrare, punë laboratorike etj.).
4.	Bën hulumtim në mënyrë të pavarur për një çështje të caktuar duke përcaktuar fazat dhe procedurat e hulumtimit, paraqet dhe interpreton rezultatet e fituara në tabela dhe grafikë duke përdorur teknologjinë informative.
5.	Identifikon burimet e informacioneve të nevojshme dhe i shfrytëzon ato në mënyrë të duhur për të zgjidhur një problem në nivelin e caktuar të vështirësisë, duke dhënë shembuj konkretë.
6.	Vlerëson cilësinë e informatave në një material të shkruar për një temë të caktuar (p.sh., për ngrohjen globale, për diversitetin kulturor dhe etnik etj.), identifikon elementet kryesore, i diskuton me moshatarë, duke dhënë propozime konkrete për shfrytëzimin e shembujve pozitivë në kontekstin lokal apo global, duke shprehur qëndrimin personal.
7.	Përpunon në mënyrë kritike informatat e mbledhura nga burime të ndryshme për ndonjë temë të ndjeshme në shoqëri, formon qëndrim kritik dhe e paraqet atë gjatë një debati me moshatarë dhe me të tjerë për çështjen e ngritur, 'për' ose 'kundër' (si, p.sh. futja e edukimit fetar në shkollat publike, Martesat mes anëtarëve të një gjinie, Dënimi me vdekje etj.).
8.	Argumenton rezultatet e arritura gjatë një eksperimentimi në shkollë apo diku tjetër, duke përshkruar qëllimin, hipotezën dhe mënyrën e vëzhgimit të dukurisë së manifestuar, rezultatet i paraqet në mënyrë tabelore dhe grafike.
9.	Zbaton njohuritë dhe përvojën në kontekst të zgjidhjes së një problemi nëpërmjet veprimeve të përshtatshme, p.sh. përfshin të rinjtë në një debat për tema me interes shkencor, shoqëror, historik, kombëtar etj., vetëm pasi të jenë bërë përgatitjet e duhura dhe të jetë bërë informimi i të gjithëve.
III	Kompetenca e të nxënës – Nxënës i suksesshëm
1.	Demonstron shkathtësi të përdorimit të TIK-ut në situata të përditshme dhe në përmbushjen e kërkesave të ndryshme gjatë të nxënës (p.sh., për ndërtimin e tabelave, grafikëve apo diagrameve, për vizatimin e një plani të shtëpisë, apo për përgatitjen e shkresave dhe prezantimeve etj.).
2.	Diskuton në grup për mënyrat e bashkëpunimit me të tjerët për të zgjidhur një situatë të re mësimore (ose një problem nga jeta e përditshme, ose për të menaxhuar konfliktet me bashkëmoshatarë), tregon mënyrën e shfrytëzimit të përvojave paraprake për të zhvilluar njohuritë dhe shkathtësitë e reja në zgjidhjen e situatave dhe problemeve të tilla.
3.	Shfrytëzon në mënyrë të duhur këshillat dhe informatat e marra për përkrahje në zgjidhjen e një detyre apo problemi të caktuar, pastaj rezultatet dhe sukseset i paraqet para të tjerëve.
4.	Bën përpunimin e informacioneve për një temë të caktuar në mënyrë të pavarur dhe efektive, rezultatet e punës i prezanton me shkrim ose me gojë para të tjerëve duke dhënë shpjegime për mënyrën e zgjedhjes dhe të shfrytëzimit të burimeve të informatave.
5.	Paraqet një plan studimi (në formë skice, vizatimi, shkrimi etj.) për ndonjë çështje të caktuar (p.sh. vlerat kulturore të rajonit të vet, vlerat e edukimit në shoqëri etj.) duke respektuar të gjithë hapat e një plani të studimit dhe e paraqet para të tjerëve.
6.	Shkruan një letër motivuese në të cilën arsyeton angazhimin e vet për pjesëmarrje në një prezantim, promovim ose konkurs diturie nga një fushë e caktuar mësimore, duke vënë theksin në aftësitë dhe cilësitë personale në raport me angazhimin e synuar.
7.	Përzgjedh punimet kryesore të dosjes së vet për të shpjeguar para një audience të caktuar strategjitë që ka zbatuar për të ndjekur avancimin e vet dhe masat e aplikuara për të përmirësuar përparimin në mënyrë të vazhdueshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

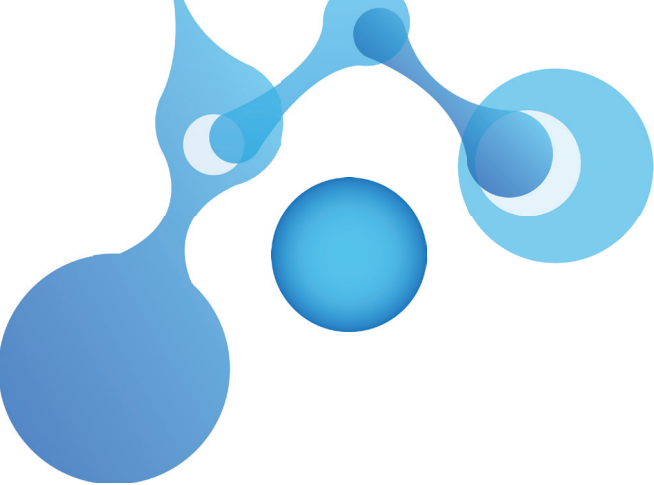
PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

8.	Vlerëson në mënyrë kritike punën e vet duke iu referuar qëllimeve fillestare të punës, p.sh., në mënyrë të pavarur redakton një dorëshkrim të vet me qëllim të përmirësimit të organizimit të shkrimit, qartësisë së mendimit etj.
9.	Menaxhon në mënyrë produktive burimet që i ka në dispozicion (kohën, njerëzit, mjetet e konkretizimit/punës etj.) gjatë kryerjes së një aktiviteti ose detyre të caktuara në një fushë mësimore apo në situata të jetës së përditshme.
IV	Kompetenca për jetë, për punë dhe mjedis – Kontribuues produktiv
1.	Diskuton në grup të dhënat e grumbulluara për resurset natyrore dhe shoqërore të cilat i shfrytëzon komuniteti ku jeton, mënyrat e përdorimit të tyre dhe nxjerr konkludime të arsyeshme për përkrahje të nevojshme apo ndryshim të shprehive negative të përdorimit të resurseve.
2.	Merr vetiniciativë në aktivitete të ndryshme me interes për lëndën/fushën mësimore, për klasën, për shkollën dhe për mjedisin ku jeton, si dhe tregohet i përgjegjshëm në realizimin e vetiniciativave dhe detyrave e aktiviteteve të caktuara.
3.	Me shembuj argumenton ndërlidhjet midis punës, profesionit dhe karrierës, në një punim/prezantim me shkrim prej jo më pak se 1000 fjalësh, në përmbledhje të punimit/prezantimit ofron shembuj të shfrytëzimit të mundësive në dispozicion për arsimim dhe përgatitje profesionale ose këshillim në karrierë.
4.	Planifikon dhe menaxhon me sukses një projekt me objektiva të caktuara, p.sh. një projekt për organizimin e ndërmarrjeve të vogla që ofrojnë produkte dhe shërbime për qytetarë, duke u mbështetur në kërkesat aktuale të tregut të punës.
5.	Nëpërmjet njërës nga format e shprehjes paraqet modelin e një udhëheqësi të një ndërmarrjeje ose organizate, sipas imagjinatës personale, duke i potencuar karakteristikat kryesore të një udhëheqësi të suksesshëm.
6.	Përdor programe softuerike për llogaritjen, shqyrtimin, interpretimin dhe paraqitjen e të dhënave me informata të nevojshme (p.sh., të një mjedisi të biznesit) duke bërë një rangim sipas nevojave dhe prioriteteve të ndërmarrjes ose organizatës.
7.	Zbaton udhëzimet dhe rregullat e shkruara në udhëzues, katalog, apo skicë për përdorimin e drejtë të mjeteve laboratorike, makinave dhe pajisjeve teknike, gjatë një ushtrimi ose aktiviteti (në klasë, në laborator ose në punëtori), tregon për të tjerët mënyrën e zgjedhjes dhe përdorimit të tyre.
8.	Nëpërmjet njërës nga format e shprehjes paraqet kompetencat e nevojshme për t'u gjendur me sukses në situata të ndryshme jetësore apo për zhvillim të karrierës në një fushë të caktuar.
9.	Merr iniciativa të suksesshme për organizimin e aktiviteteve të ndryshme që nxisin bashkëpunimin e ndërmarrjeve me komunitetin, duke promovuar interesin e dyanshëm.
V	Kompetenca personale – Individ i shëndoshë
1.	Demonstron vetëbesim dhe shkathtësi personale e ndërpersonale në jetën e përditshme, duke dalluar me kohë aspektet pozitive për veten dhe duke ndërmarrë veprime konkrete për arritjen e rezultateve të synuara personale.
2.	Tregon shkathtësi në organizimin e lojës me të tjerët, garave sportive, apo aktiviteteve kulturore dhe menaxhon me sukses emocionet e veta në situata të ndryshme gjatë aktiviteteve dhe gjatë jetës së përditshme.
3.	Demonstron në forma të ndryshme bashkëndjesi për të tjerët, p.sh. merr pjesë në aktivitete bamirësie, ndihmon të moshuarit, të sëmurët etj., dhe përvojat e tilla i prezanton para të tjerëve.
4.	Zhvillon aktivitete fizike dhe sportive me karakter garues, duke u angazhuar në arritjen e qëllimeve dhe të rezultateve të vendosura në këtë fushë, duke respektuar kodet e sjelljes, si dhe duke menaxhuar emocionet gjatë manifestimit të rezultateve.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

5.	Zgjidh konfliktet ndërpersonale në mënyrë konstruktive, duke shqyrtuar alternativat, duke marrë vendime dhe duke shpjeguar zgjedhjet e bëra.
6.	Bën zgjedhje dhe merr vendime të duhura lidhur me shëndetin, dietat dhe ushtrimet në jetën e përditshme, apo në situata të paraqitura në formë të detyrave dhe aktiviteteve mësimore, kur duhet të veprojë në mënyrë të pavarur për jetësimin në praktikë të këtyre aspekte.
7.	Analizon shkaqet e reagimeve në një situatë konfliktuale apo emocionale nga jeta e përditshme dhe propozon alternativa për menaxhimin e emocioneve, stresit dhe zgjidhjen e drejtë e pa pasoja të konflikteve në situata të tilla, duke ndarë përvojat, mendimet dhe ndjenjat me anëtarët e grupit.
8.	Argumenton mënyrën e zbatimit të planeve personale të jetës (p.sh., në shkollim, në karrierë, në sport, në shoqëri, në biznes etj.), vlerëson nivelin e arritjeve të qëllimeve të synuara dhe ilustron shembuj të veçantë të planeve personale për të ardhmen.
9.	Shpreh në forma të ndryshme qëndrimin e vet të pavarur për përgjegjësinë e të qenit prind/kujdestar, planifikimin e familjes dhe merr vendime të drejta për të ardhmen e vet.
VI	Kompetenca qytetare – Qytetar i përgjegjshëm
1.	Prezanton mënyrën e funksionimit të mjedisit shoqëror në nivel lokal dhe me gjerë, si dhe me shembuj konkretë tregon kontributin e vet në ruajtjen dhe kultivimin e vlerave të mjedisit.
2.	Harton një listë të propozimeve për zbatimin e të drejtave themelore të njeriut në një situatë të caktuar, i kategorizon propozimet sipas rëndësisë dhe urgjencës, duke veçuar argumentet kryesore që mbështesin qëndrimin e vet.
3.	Prezanton në forma të ndryshme se si i ushtron të drejtat e veta në shkollë dhe në jetën e përditshme dhe si i njeht e i respekton të drejtat e të tjerëve, duke dhënë shembuj konkretë.
4.	Paraqet në forma të ndryshme të të shprehurit vlerat kryesore të diversitetit në shoqëri apo në mjedisin ku jeton, i diskuton ato me të tjerët, duke i krahasuar me shembuj nga jeta e përditshme që tregojnë tolerancë, respekt dhe qëndrim të hapur ndaj dallimeve.
5.	Ilustron me shembuj nga jeta e përditshme praktikat e menaxhimit dhe të zgjidhjes së konflikteve në mënyrë konstruktive, duke ndarë me të tjerët përvojat, mendimet dhe ndjenjat e veta gjatë diskutimeve të shembujve ilustrues në këtë fushë.
6.	Merr pjesë në proceset demokratike të vendimmarrjes në nivele të ndryshme (në familje, në shkollë, në komunitet etj.), i diskuton me të tjerët përvojat personale dhe paraqet propozime të argumentuara se si të përmirësohet pjesëmarrja demokratike dhe vendimmarrja në shoqëri.
7.	Prezanton (në një debat me të tjerët ose në një formë tjetër të të shprehurit) masat për mbrojtjen dhe avancimin e vlerave dhe parimeve të të drejtave të njeriut në jetën e përditshme, duke veçuar shembuj konkretë të ndonjë aktiviteti (p.sh., aktivitete për promovimin e barazisë gjinore, luftimit të paragjyqimeve dhe diskriminimit, luftimit të varfërisë etj.).
8.	Ilustron me shembuj zgjidhjen e problemeve të caktuara në nivel shkolle ose në nivel të komunitetit dhe format e përkrahjes, si dhe e arsyeton atë me argumente para një audience të caktuar (p.sh., demonstroi mënyrën e ofrimit të ndihmës së parë në rastet e fatkeqësive natyrore ose njerëzore).
9.	Merr pjesë në përgatitjen dhe organizimin e një aktiviteti (në shkollë apo në komunitet) për mbrojtjen e mjedisit natyror dhe atij të krijuar nga njeriu dhe në mënyra të ndryshme kontribuon për zhvillim të qëndrueshëm të tij.
10.	Ndërmerr apo udhëheq një aktivitet për vlerësimin e cilësisë dhe të saktësisë së informatave në një ueb faqe që më së shumti shfrytëzohet nga moshatarët, arsyeton aktivitetin dhe vlerësimin e bërë, ofron këshilla të mbështetura në etikë morale dhe profesionale për shfrytëzim të përgjegjshëm të internetit.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

III FUSHAT E KURRIKULËS

Fushat e kurrikulës - funksioni dhe organizimim i tyre

Gjuhët dhe komunikimi

Artet

Matematika

Shkencat e natyrës

Shoqëria dhe mjedisi

Edukata fizike, sportet dhe shëndeti

Jeta dhe puna

Lëndët mësimore dhe elementet e programeve mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Fushat e Kurrikulës – funksioni dhe organizimi i tyre

Kurrikula e arsimit parauniversitar është e organizuar në shtatë fusha të kurrikulës. Ato janë bazë e organizimit të procesit mësimor-edukativ në shkollë, për çdo nivel arsimor dhe shkallët përkatëse të kurrikulës që janë në funksion të arritjes së kompetencave kryesore të kurrikulës. Një fushë kurrikulare përfshin një ose më shumë lëndë mësimore apo module. Lëndët dhe modulet bazohen në rezultatet e të nxënit, të përcaktuara për çdo fushë. Disa lëndë të fushës mund të jenë pjesë e disa shkallëve kurrikulare.

Fushat e kurrikulës janë⁶:

1. Gjuhët dhe komunikimi
2. Artet
3. Matematika
4. Shkenca e natyrës
5. Shoqëria dhe mjedisi
6. Edukata fizike, sportet dhe shëndeti
7. Jeta dhe puna

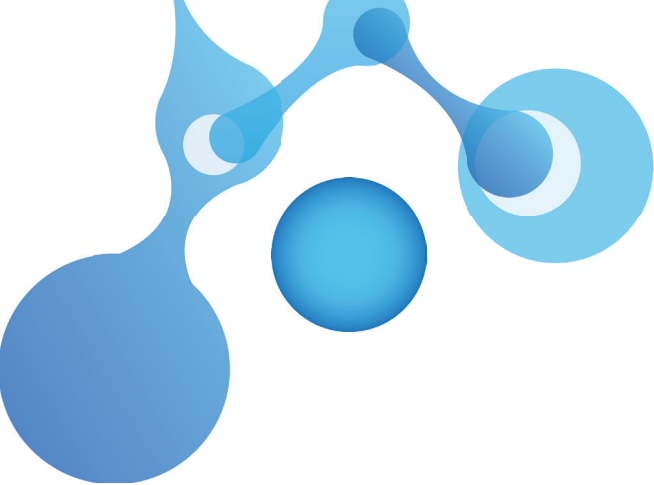
Për secilën fushë përcaktohen rezultatet e të nxënit, të cilat mundësojnë zhvillimin e kompetencave kryesore. Rezultatet e të nxënit sipas fushave sigurojnë:

- Zhvillimin e kompetencave përmes një tërësie të përbashkët përvojash mësimore të ndërlidhura.
- Lidhjen ndërmjet lëndëve dhe veprimtarive mësimore, që realizohen në kuadër të një fushe të kurrikulës, me synim integrimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve, që mundësojnë këto lëndë.
- Zbatimin e praktikave të reja të mësimdhënies në nivel shkolle.

Secila nga fushat e kurrikulës, nga pikëpamja e organizimit të materialit, paraqitet sipas formatit të mëposhtëm:

- Hyrja
- Qëllimi i fushës
- Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre
- Rezultatet e të nxënit të fushës
- Udhëzimet metodologjike
- Udhëzimet për vlerësim
- Materialet dhe burimet mësimore

⁶ Në gjimnaze, të gjitha fushat e kurrikulës zhvillohen sipas lëndëve mësimore. Për nga emërtimi, fushat e kurrikulës (i) Matematika dhe (ii) Edukata fizike, sportet dhe shëndeti, janë me emërtim të njëjtë edhe si lëndë mësimore që zhvillohen në të gjitha klasat e arsimit të mesëm të lartë - gjimnaze (klasa X, XI dhe XII). Në pjesën në vijm të këtij kapitulli zërthehen detajet nga secila fushë e kurrikulës për lëndët mësimore në arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze, kurse në pikën e fundit të këtij kapitulli ofrohet një pasqyrë e përgjithshme për lëndët mësimore në këtë nivel të arsimit dhe për elementet e programeve mësimore.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Gjuhët dhe komunikimi

Hyrje

Qëllimi i fushës

Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre

Rezultatet e të nxënit të fushës

Udhëzimet metodologjike

Udhëzimet për vlerësim

Materialet dhe burimet mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Kurrikula Bërthamë për këtë nivel (klasa 10-12), nxënësve u mundëson zhvillimin dhe zbatimin e aftësive të komunikimit si përdorimin funksional dhe efektiv të gjuhës, avancimin e aftësive njohëse, kritike dhe kreative, pasurimin e fjalorit, zhvillimin e shkathtësive gjuhësore, të kuptuarit përmes dëgjimit, të folurit në funksion të avancimit të kulturës së komunikimit, interpretimit, të shkruarit sipas modeleve të ndryshme, dallimin e elementeve të veçanta letrare e joletrare, njohjen dhe zgjerimin e formave të sistemit gjuhësor (fonetikë, morfologji, sintaksë, stilistikë), zhvillimin e shkathtësive të të shprehurit nëpërmjet mjeteve të ndryshme audio-vizuale; përdorimin e TIK-ut, formimin e përgjithshëm gjuhësor, letrar, kulturor dhe jetësor.

Fusha *Gjuhët dhe komunikimi* në nivelin e tretë (klasa 10-12), bazuar në Kornizën Kurrikulare, përmban këto lëndë: gjuhë amtare, gjuhë e parë e huaj (gjuhë angleze), gjuhë e dytë e huaj (gjuhë gjermane/frënge) si dhe gjuhë shqipe për nxënësit e komuniteteve joshqiptare. Kjo fushë nxënësit i përgatit për komunikim efektiv, të qartë dhe përmbajtësor.

Nëpërmjet lëndëve të kësaj fushe nxënësve u mundësohet t'i zhvillojnë dhe avancojnë shkathtësitë kryesore të gjuhës: të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit dhe të lexuarit, me qëllim të arritjes së kompetencave të cilat i përdor në jetën e përditshme.

2. QËLLIMI

Qëllimi i kësaj fushe është avancimi i shkathtësive gjuhësore dhe të komunikimit në funksion të formësimit gjuhësor e të menduarit kritik e kreativ, të lexuarit për të interpretuar e vlerësuar tekste e zhanre të ndryshme, të shkruarit funksional dhe komunikimin me shkrim dhe me gojë.

3. KONCEPTET E PËRGJITHSHME DHE PËRSHKRIMI I TYRE

Konceptet për fushën *Gjuhët dhe komunikimi* të cilat janë zhvilluar në nivelin e parë dhe të dytë të arsimit vazhdojnë të zhvillohen dhe thellohen edhe në nivelin e tretë të arsimit, pra edhe në shkallën e pestë dhe të gjashtë të kurrikulës. Konceptet e kësaj fushe që zhvillohen edhe në këtë nivel të arsimit janë:

- **Tekstet letrare dhe joletrare**

Në kuadër të kësaj tërësie përfshihen njohuritë më të thelluara për tema, autorë, fenomene, dukuri dhe ngjarje të ndryshme letrare e kulturore. Kjo i mundëson nxënësit të konsolidojë të kuptuarit për tekstet letrare dhe joletrare dhe nëpërmjet tyre të dallojë veçantitë e strukturës gjuhësore, letrare e stilistike. Tekstet letrare dhe joletrare përdoren me nxënës për zgjerimin e dijeve dhe të aftësive argumentuese, interpretuese e kreative.

- **Gjuha figurative dhe jofigurative**

Ky koncept përfshin njohuri të thelluara për gjuhën figurative dhe jofigurative, fantazinë krijuese në zhanre të ndryshme dhe format e caktuara shprehëse. Trajtimi i kësaj tërësie në këtë nivel të arsimit, i mundëson nxënësit në zhvillimin e fantazisë krijuese në zhanre të ndryshme dhe në identifikimin e formave të caktuara shprehëse të cilat ndihmojnë krijimin e individualitetit.

- **Kritika, teoria, historia**

Në kuadër të kësaj tërësie përfshihen njohuritë më të thelluara për koncepte të kritikës, teorisë dhe historisë letrare. Nëpërmjet kritikës, teorisë dhe historisë, të nxënësi zhvillohen aftësitë për analizë dhe vlerësim të elementeve të teksteve të caktuara si personazhet, ngjarjet, individualitetet e modelet shprehëse, duke shpjeguar dhe debatuar mbi bazën e argumenteve për tema dhe autor.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

• Sistemi i gjuhës

Në kuadër të kësaj tërësie përfshihen njohuritë më të thelluara për kategori gjuhësore nga fushat e fonetikës, morfologjisë, sintaksës, stilistikës, leksikut dhe drejtshkrimit. Përvetësimi i sistemit gjuhësor realizohet përmes zhvillimit të shkathtësive të komunikimit që lidhen me forma të teksteve letrare dhe jo-letrare. Kjo i mundëson nxënësit që të pasuron fjalorin, zhvillon njohuritë për veçoritë fonetike, morfologjike, sintaksore e stilistike; përdor rregulla drejtshkrimore dhe zhvillon format të shkrimit narrativ, përshkrues e argumentues.

4. REZULTATET E TË NXËNIT TË FUSHËS

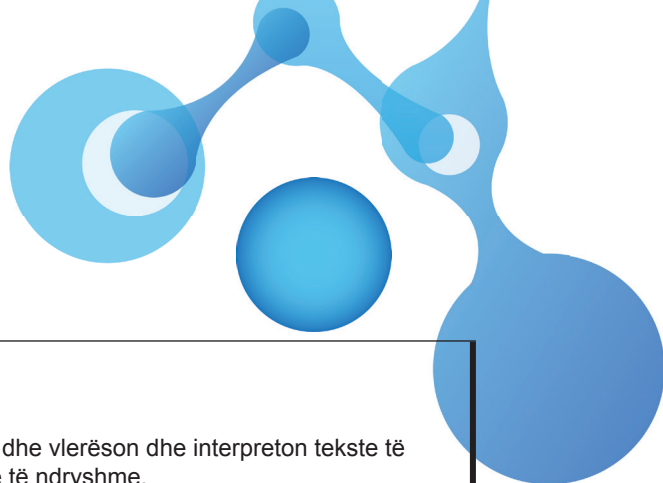
Rezultatet e të nxënit janë hartuar mbi bazë të koncepteve të fushës. RN për fushën *Gjuhët dhe komunikimi* përmbajnë në vete kërkesat që nxënësi duhet t'i arrijë pas përfundimit të çdo shkalle.

RN-të përmbajnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrime dhe vlera të cilat zhvillohen dhe thellohen gradualisht nëpër shkallë, duke pasur parasysh zhvillimin fizik dhe psikomotorik të nxënësve. Këto rezultate mundësojnë arritjen e gjashtë kompetencave të përcaktuara në Kornizën e Kurrikulës. Rezultatet e të nxënit mundësojnë demonstrimin e shkathtësive të komunikimit, zgjidhje e një problemi, zbatimin e ideve abstrakte për situata konkrete, shfrytëzimin e teknologjisë së përshtatshme, aplikimin e parimeve etike për vendimmarrje, punën si një anëtar i ekipit për të arritur qëllimet e përbashkëta, bisedën për tema personale dhe kulturore.

REZULTATET E TË NXËNIT PËR SHKALLËT 5 DHE 6	
Shkalla 5 Klasa X, XI	Shkalla 6 Klasa XII
I. SHKATHTËSITË E KOMUNIKIMIT	
Të dëgjuarit dhe të folurit <ol style="list-style-type: none">1. Jep mendim për ide, tekste, autorë e subjekte të ndryshmeve.2. Flet për krijimet artistike dhe vlerat e tyre.3. Flet për formacione të ndryshme kulturore dhe letrare.4. Kultivon ndjenjën për kulturë gjuhësore.5. Flet për kulturat e ndryshme, për një periudhë të caktuar historike letrare.	Të dëgjuarit dhe të folurit <ol style="list-style-type: none">1. Jep mendim për tekste dhe autorë të veçantë.2. Flet për stilin e teksteve të ndryshme.3. Shpreh vlerësime për formacione të ndryshme kulturore dhe letrare.4. Kultivon ndjenjën për kulturë gjuhësore dhe poetike.5. Flet për kulturat e ndryshme, për një periudhë të caktuar historike letrare.
Të lexuarit <ol style="list-style-type: none">1. Kupton dhe analizon karakteristikat e gjinive e llojeve, letrare.2. Analizon dhe vlerëson diskutet, stilin, gjuhën dhe qëllimin e teksteve.3. Lexon dhe interpreton përmbajtjen e teksteve dhe konteksteve.4. Njeh dhe interpreton autorë dhe dukuri letrare të periudhave të ndryshme.	Të lexuarit <ol style="list-style-type: none">1. Analizon dhe vlerëson informatat e nxjerra nga tekste komplekse letrare dhe jolettrare dhe nxjerr konkluzione.2. Analizon dhe vlerëson funksionin, stilin dhe gjuhën e teksteve.3. Njeh dhe interpreton autorë dhe dukuri letrare të periudhave të ndryshme.4. Njeh diskutet gjuhësore në funksion të atyre letrare.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Të shkruarit <ol style="list-style-type: none">1. Përdor gjuhën për funksione të ndryshme gjuhësore dhe letrare.2. Organizon idetë dhe përdor informatën për të krijuar forma të të shprehurit me shkrim.3. Shkruan tekste me temë të caktuar duke përdorur rregullat drejtshkrimore dhe stilin për funksione të ndryshme.4. Analizon dhe interpreton stilin dhe format letrare dhe artistike tradicionale dhe bashkëkohore,5. Krijon vepra më komplekse nëpërmjet gjuhës dhe shprehjeve artistike duke reflektuar kulturën, ndjenjat, emocionet, mendimet, idetë, pikëpamjet dhe përvojën për të shprehur qëndrimet për tema personale, globale e shoqërore.6. Shkruan dhe organizon dhe prezanton tema të caktuara përmes medieve të ndryshme.7. Përdor TIK-un për të lexuar, shkruar disenuar dhe prezantuar tema të caktuara.	Të shkruarit <ol style="list-style-type: none">1. Analizon dhe vlerëson dhe interpreton tekste të zhanreve të ndryshme.2. Shkruan për autorë dhe formacione të ndryshme kulturore e letrare.3. Përshtat strategjitë dhe modelet e organizimit të shkrimit.4. Shkruan tekste të caktuara për qëllim dhe publik të caktuar.5. Analizon dhe interpreton stilin dhe format letrare dhe artistike tradicionale dhe bashkëkohore.6. Përdor gjuhën dhe shprehjet artistike për të reflektuar kulturën, ndjenjat, emocionet, mendimet, idetë, pikëpamjet dhe përvojën për tema personale, globale e shoqërore.7. Shkruan dhe organizon dhe prezanton tema të caktuara përmes medieve të ndryshme8. Përdor teknologjinë (programe softuerike konvencionale) për të prodhuar krijime më komplekse në artet e ndryshme, si: video, animacion, reportazh, film dokumentar etj.
II. VLERAT DHE QËNDRIMET	
<ul style="list-style-type: none">• Komunikon mirë• Merr pjesë në diskutim• Bashkëpunon• Kërkon dhe jep ndihme• Respekton mendimin e të tjerëve• Kushton vëmendje• Zhvillon personalitetin dhe humanitetin• Merr iniciativa dhe tregon interesim për qasje të ndryshme• Motivohet për zhvillimin e shkathtësive• Zhvillon imagjinatën dhe kreativitetin për zgjidhjen e problemeve• Përdor teknologjinë informative• Dëshmon vullnet dhe gatishmëri për punë individuale dhe në grupe• Respekton parimet e të tjerëve• Tregon vetëbesim për punë të pavarur• Përdor imagjinatën dhe kreativitetin• Është i pavarur në vendimmarrje dhe në veprime• Bën pyetje dhe përgjigjet në mënyrë të përgjegjshme• Kritikon duke u mbështetur mbi argumente• Tregon kureshtje për hulumtimin• Kujdeset për veten, për të tjerët dhe për ambientin	

III. AFTËSITË DHE SHKATHTËSITË që zhvillohen te nxënësi/ja:

- Të komunikuarit
- Të dëgjuarit
- Të folurit
- Të shkruarit
- Të lexuarit
- Të kuptuarit
- Përdorimin e Teknologjisë Informative
- Zgjidhjen e problemeve
- Aftësitë e të menduarit
- Përpunimin e informacionit
- Të menduarit krijues

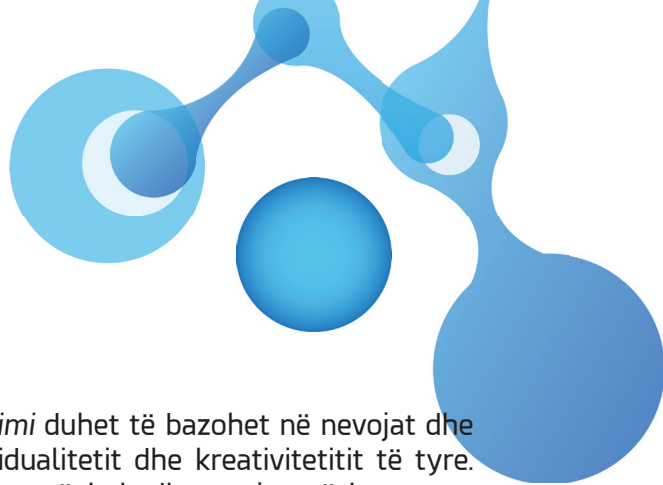
IV. Njohuritë dhe konceptet specifike të fushës

SHKATHTËSITË E KOMUNIKIMIT			
Të dëgjuarit	Të folurit	Të lexuarit	Të shkruarit
<ul style="list-style-type: none"> • Të dëgjuarit e teksteve informative • Të dëgjuarit e efektshëm (shqiptimi i tingujve, pasurimi i fjalorit) • Të dëgjuarit dhe pasurimi i leksikut 	<ul style="list-style-type: none"> • Të folurit në funksion të marrësit dhe dhënësit të informacionit • Të folurit aktiv në grup • Të folurit në funksion të pasurimit të leksikut • Komunikimi verbal dhe joverbal 	<ul style="list-style-type: none"> • Njohja e teksteve të ndryshme letrare dhe joletrare • Lexim-kuptimi, leximi i teksteve prezantuese 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetencat dhe njohuritë, të dëshmuara në shkrim • Aftësitë dhe të kuptuarit • Shprehitë dhe shkathhtësitë • Pjesët skenike; teatri, dramatizimi etj.

KONCEPTET SPECIFIKE			
<ul style="list-style-type: none"> • Tekstet • Tekste letrare • Tekste joletrare (autobiografi, biografi, udhëpërshkrime, kronika, reportazhe, enciklopedi, rregullore, artikull gazete ose reviste, etj.) • Letërsia • Folklori • Letërsia kombëtare • Letërsia botërore • Tema • Autorë • Personazhet • Fenomene • Dukuri dhe ngjarje të ndryshme letrare e kulturore 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjuhët • Gjuha standarde • Gjuha figurative • Gjuha jo-figurative • Fantazia krijuese • Format shprehëse • Krijimi i individualitetit • Argumentimi • Interpretimi • Kreativiteti 	<ul style="list-style-type: none"> • Teoria e letërsisë • Kritika letrare • Historia e letërsisë 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemi gjuhësor • Fonetika • Morfologjia • Sintaksa • Stilistika • Leksiku • Drejtshkrimi • Rregulla drejtshkrimore • Format të shkrimit narrativ, përshkrues e argumentues • Rregullat e të folurit

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

5. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Procesi i mësimdhënies për fushën *Gjuhët dhe komunikimi* duhet të bazohet në nevojat dhe interesat e nxënësve, në funksion të zhvillimit të individualitetit dhe kreativitetit të tyre. Nxënësit duhet t'i arrijnë kompetencat e tyre nëpërmjet mësimit dhe qasjes së integruar. Arritja e suksesshme e tyre bëhet nëpërmjet rezultateve të fushës. Metodatat, format, mjetet, përmbajtjet mësimore si dhe strategjitë e teknikat e mësimdhënies dhe mësimnxënies, janë çelës kryesor për arritjen e këtyre kompetencave. Për arritjen e rezultateve për tema të caktuara ndërkurrikulare si: edukimi qytetar, edukimi për paqe, ndërvarësia, edukimi për media, arsimi për zhvillim të qëndrueshëm dhe diasporë, mësimdhënësi duhet të përzgjedhë metodën, formën dhe strategjinë e duhur.

Mësimdhënia për këtë fushë të kurrikulës duhet të karakterizohet me situata të nxënësve ku nxënësit vendosen në situata praktike për zbatimin e njohurive gjuhësore, nxënësit duhet të nxiten të komunikojnë së bashku, të përdorin gjuhën të qartë gjatë komunikimit në klasë dhe në jetën e përditshme. Nxënësit e një klase janë të ndryshëm sa i përket mënyrës se si e mësojnë gjuhën, si i zbatojnë njohuritë gjuhësore, etj., për të përmbushur nevojat e nxënësve, mësimdhënësi mund/duhet të praktikojë në raste të veçanta ofrimin e detyrave të përbashkëta që u sigurojnë nxënësve më shumë kohë për të komunikuar së bashku dhe për të ndarë përvojat me njëri tjetrin.

Gjatë analizës së të teksteve të ndryshme nxënësi dallon elementet figurative të gjuhës i krahason me situata dhe interpreton si metaforën, hiperbolën, antiteza, grotesku, ironia, kontrasti, krahasimi, litota, paradoksi, paralelizmi figurativ, personifikimi, sarkazmi, satira, simboli etj.

6. UDHËZIME PËR VLERËSIM

Për fushën *Gjuhët dhe komunikimi* vlerësimi bëhet me qëllim të mbledhjes, sistemimit, evidentimit dhe raportimit të të dhënave për arritjet e nxënësve gjatë gjithë procesit të mësimnxënies. Vlerësimi për këtë fushë nxënësve u siguron informacione për nivelin e përvetësimit dhe të arritjes së kompetencave.

Për fushën *Gjuhët dhe komunikimi* vlerësimi bëhet me qëllim të mbledhjes, sistemimit, evidentimit dhe raportimit të të dhënave për arritjet e nxënësve gjatë gjithë procesit të mësimnxënies. Vlerësimi për këtë fushë nxënësve u siguron informacione për nivelin e përvetësimit dhe të arritjes së kompetencave.

Në këtë nivel vlerësimi duhet të përqendrohet në dallimet dhe krahasimet e strukturave të teksteve letrare dhe jo letrare duke përdor argumente për përfundimet e nxjerra. Reflektimi mbi tekstet e shkruara, përdorimi i strategjive të leximit për krijimin e vetëdijes për të marrë pjesë aktive në shoqëri. Vlerësimi duhet të përqendrohet në njohjen e fjalëve dhe kuptimi i tyre në kontekst, në zbatimin e njohurive nga gramatika, struktura gjuhësore dhe tekstuale (paragrafi, fragmenti etj).

Vlerësimi i strukturave më komplekse të teksteve letrare dhe joletrare, gjetja, përdorimi dhe strukturimi i informacionit, për të përfshirë koncepte më të gjera të dijes gjë që çon deri te integrimi social dhe zhvillimin personal. Angazhimi në tekste të shkruara për qëllime të caktuara duke përdor informatën kryesore dhe ato dytësore, duke përdor argumentimin për të paraqitur idetë dhe qëllimin e caktuar. Gjatë të shprehurit me shkrim ose gojë të një teme të caktuar të vlerësohet se sa janë të informuar, të pavarur dhe kreativ. Po ashtu zotërimi i drejtshkrimit dhe drejtshqiptimit për format më komplekse gramatikore e sintaksore.

Vlerësimi duhet të përfshijë raportimin e informacionit të marrë për performancën e leximit-shkrimit, përveç karakteristikave njohëse duhet të përfshijë edhe ato kreative qoftë në të

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

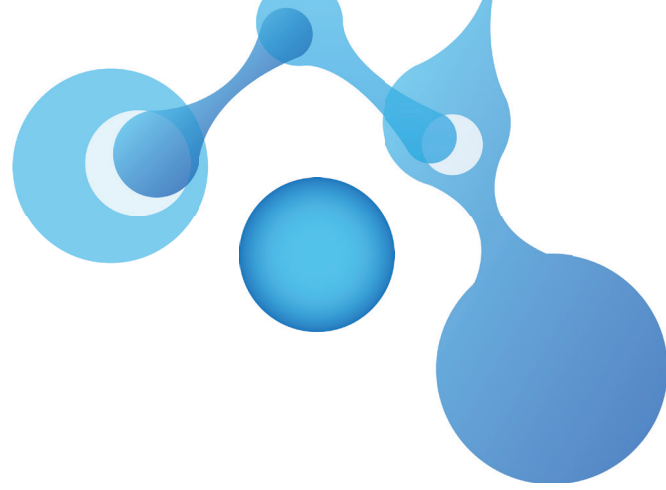
shprehurit me shkrim ose me gojë. Vlerësimi të përcillet me raportimin për arritjet bazuar në specifikimin e vlerësimit dhe qëllimit të tij.

7. MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Për arritjen e kompetencave në fushën *Gjuhët dhe komunikimi* është i rëndësishëm përdorimi i materialeve dhe burimeve të ndryshme mësimore për mësimdhënie dhe nxënie. Për realizimin e rezultateve të fushës dhe arritjen e suksesshme të rezultateve për shkallë, të gjitha mjetet dhe materialet mësimore duhet t'u përmbahen kërkesave të këtyre rezultateve për fushë dhe shkallë. Tekstet shkollore janë vetëm disa nga burimet për marrjen e informacionit, prandaj ato nuk duhet të jenë burim i vetëm.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Artet

Hyrje
Qëllimi i fushës
Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre
Rezultatet e të nxënit të fushës
Udhëzimet metodologjike
Udhëzimet për vlerësim
Materialet dhe burimet mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Artet (muzika, artet pamore, vallëzimi, drama) janë pjesë e kulturës dhe shërbejnë si mjet universal komunikimi e interpretimi të ideve e mesazheve dhe emocioneve individuale e kolektive. Artet përfshijnë krijimtarinë artistike autoriale por edhe elemente të trashëgimisë kulturore lokale, kombëtare e universale të manifestuar përmes kulturës, artefakteve, objekteve dhe krijimtarisë popullore (këngët, vallet, lojërat, legendat, përrallat, mitet, etj).

Edukimi artistik u mundëson nxënësve që të kenë vizion, të planifikojnë dhe të caktojnë qëllime, të përcaktojnë metoda të ndryshme si t'i arrijnë ato qëllime të identifikojnë alternativat, t'i rishikojnë ato, të zgjedhin probleme, të imagjinojnë, të punojnë në grupe dhe të aplikojnë vetëdisiplinë, durim, përqëndrim, guxim dhe iniciativë. Me të gjitha këto veprime në fushën mësimore - Artet, nxënësit përdorin tërë potencialin e tyre njerëzor, emocional dhe kreativ në mënyrë unike. Të mësuarit përmes arteve e mundëson një nivel të të menduarit më specifik, më kreativ dhe më të avancuar, të bazuar në gjykim, invencion dhe imagjinatë

Fusha kurrikulare Artet në nivelin e tretë të arsimit, përkatësisht në gjimnaze, përfshin dy lëndë të obligueshme: Artin figurativ dhe Artin muzikor.

Shkolla/gjimnazet inkurajohet që përmes Kurrikulës me zgjedhje (si lëndë të veçanta, module ose si aktivitete/projekte) edhe në këtë nivel nxënësve t'u ofrohet mundësia që të marrin pjesë edhe në forma të tjera të shprehjes artistike përpos artit figurativ dhe muzikor siç janë: këndimi koral, orkestra, ansamblet muzikore, rock dhe pop-bendet e shkollës, drama, vallëzimi modern, fotografia, filmi, dizajni multimedial, videodizajni, webdizajni etj.).

2. Qëllimi i fushës ARTET

Fusha kurrikulare Artet në nivelin e tretë të arsimit kryesisht synon të përmbushë këto aspekte themelore:

- Aftësimin e nxënësve për identifikimin dhe të kuptuarit e rrethanave shoqërore dhe historike të zhvillimit të arteve në periudha të ndryshme historike e në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore
- inkurajimin e nxënësve që edhe në këtë nivel të marrin pjesë aktivisht dhe zhvillimin e shkathtësive të ndryshme artistike duke u shquar në një e më shumë aktivitete/veprimtari të ndryshme kreative/artistike (në muzikë, në arte pamore, në dramë e në vallëzim) sipas prirjeve dhe dispozitave individuale të nxënësit.
- Përdorimin më të avancuar dhe të integruar apo atë të sintetizuar të elementeve të gjuhës artistike dhe rregullave të komunikimit artistik
- Përforcimin e aftësisë për të vërejtur, përjetuar, çmuar dhe për të vlerësuar të bukurën në art dhe në ambientin e përditshëm që i rrethon nxënësit (shkollë, shtëpi, natyrë, qytet etj.) duke zhvilluar edhe aftësinë për çmuarje dhe vlerësim kritik estetik dhe kultivimin e një kulture të kritikës konstruktive.
- Zhvillimin e qëndrimit pozitiv ndaj artit dhe kulturës materiale e shpirtërore popullore si pjesë e shumësisë së identiteteve (si identiteti personal, lokal, kombëtar, global etj.).

3. Konceptet kryesore tematike të fushës dhe përshkrimi i tyre

Meqë artet e ndryshme kanë specifikat e tyre, janë identifikuar disa koncepte të përbashkëta tematike të fushës Artet, që janë të shtrira në 4 dimensione kryesore përgjatë gjithë sistemit

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

arsimor nga klasa 0-12. Konceptet e njejta vazhdojnë të shtrihen edhe në këtë nivel në katër tërësi tematike kryesore. Ato janë:

Krijimtaria dhe performanca artistike – këtu kemi të bëjmë me pjesëmarrjen në veprimtaritë artistike kryesore përmes të cilave nxënësit inkurajohen të krijojnë dhe performojnë në aktivitete artistike, individualisht ose në grup, sipas prirjeve, dispozitave dhe interesave të tyre si p.sh: Këndimi, luajtja në ndonjë instrument muzikor, kompetenca krijuese në disiplina të ndryshme të arteve pamore, në dramë, vallëzim etj. Konceptet pra janë vetë veprimtaritë, performanca, vepra, shfaqja, etj.

Gjuha dhe komunikimi artistik - Gjuha artistike ka të bëjë me mjetet (elementet) e ndryshme shprehëse (tingujt, vijat, ngjyrat, ritmi, melodia, etj.) dhe rregullat/ parimet (drejtpeshimi, perspektiva, harmonia, saktësia, etj.) me të cilat nxënësit mësojnë t'i njohin, kuptojnë dhe t'i zbatojnë ato për qëllim të komunikimit artistik në mënyra dhe nivele të ndryshme.

Komunikimi artistik - ka të bëjë me format dhe metodat që i mundësojnë nxënësve për të përjetuar, njohur, kuptuar dhe përdorur gjuhën artistike me qëllim të komunikimit të lirë artistik për tema të ndryshme, idetë dhe ndjenjat personale. Në këtë nivel nxënësit inkurajohen që të përdorin edhe teknika të kombinuara e bashkëkohore artistike (instalacion dhe videoinstalacion, videoperformance, mjuzikll, drame muzikore, valle modern etj.).

Relacioni art-shoqëri – këtu kemi të bëjmë me trajtimin e artit në kontekstin historik dhe shoqëror (lokal, regjional, kombëtar, global etj.). Nxënësit identifikojnë dhe përjetojnë vepra artistike nga gjini, zhanre, stile, vepra, ngjarje, institucione artistike në periudha të ndryshme historike e në kontekste të ndryshme shoqërore (lokale, regjionale, kombetare, globale etj.). Në kuadër të temave e njësive mësimore nxënësit njohin edhe disa nga krijuesit dhe interpretet më të shquara dhe zhvillimet artistike kryesore që kanë lënë gjurmë në shoqëri, gjithmonë në përputhje me mundësitë përjetuese dhe moshës së nxënësve.

Këtu kemi të bëjmë me konceptet artistike si: gjinitë ose llojet artistike, zhanre, stile, kryevepra artistike në periudha të ndryshme stilistike si edhe struktura, ngjarje e institucione artistike etj. P.sh. instrumentet muzikore, ansamblet, formacionet, gjinitë (muzika vokale, muzika instrumentale, muzika skenike), zhanret dhe stilet (klasicizmi, romantizmi, impresionizmi etj.). Brenda këtyre identifikohen krijues interpretë, institucione më të shquara të periudhës së caktuar historike e stilistike etj. Kurse për artet pamore: gjinitë dhe teknikat (vizatimi, piktura, skulptura, arkitektura, grafika, dizajni, multi-media, instalacioni, portreti, peizazhi, kolazhi, mozaiku, dizajni, moda, enterieri etj.), zhanre dhe stile (klasicizmi, baroku, impresionizmi, etj.). Në kuadër të kësaj nxënësit njohin krijimtarinë e përfaqësuesve më të denjë në nivel botëror dhe kombëtar, duke i identifikuar specifikat dhe ngjashmëritë në më shumë detaje dhe të ndërlidhura me zhvillimet shoqërore historike.

Çmuarja dhe vlerësimi estetiko-artistik ka të bëjë me një proces të vazhdueshëm në mësimin artistik që përfshin çdo temë, njësi e orë mësimore dhe përmes së cilit synojmë t'i aftësojmë nxënësit që të përdorin konceptet e mësuara për të gjykuar dhe vlerësuar krijimin dhe performimin artistik vetanaka dhe të tjerëve.

4. REZULTATET E TË NXËNIT TË FUSHËS - ARTET

Sipas Kornizës së Kurrikulës së Kosovës, secila fushë kurrikulare duhet të kontribuojë në arritjen e kompetencave kryesore (*komunikues efektiv, mendimtar kreativ, nxënës i suksesshëm, individ i shëndoshë, kontribues produktiv dhe qytetar i përgjegjshëm*). Përmes pjesëmarrjes së vazhdueshme të nxënësve në veprimtaritë krijuese dhe performuese artistike, artet kontribuojnë për arritjen e këtyre kompetencave të përgjithshme por edhe në zhvillimin e kompetencave të caktuara artistike:

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

- a) komunikimin dhe të shprehurit gjuhësor por edhe artistik,
- b) kreativitetin dhe imagjinatën si shtysë e zhvillimit të mendimit krijues
- c) aftësitë e ndryshme muzikore (kompetencat artistike) që lidhen me njohjen dhe përdorimin e koncepteve, elementeve artistike dhe teknikave e proceseve krijuese dhe performuese artistike
- d) aftësitë dhe shprehitë e të nxëniet sistematik dhe të qëndrueshëm
- e) kontributin aktiv dhe produktiv në jetën artistike në shkollë dhe komunitet
- f) aftësinë për t'u sjellë me përgjegjësi, përkushtim dhe bashkëpunim

Rezultatet e të nxëniet në fushën kurrikulare Artet (RNF) shtrihen brenda vetë koncepteve të përgjithshme të fushës. Ato janë dhënë në mënyrë më të përgjithshme në kuadër të fushës, por do të specifikohen më konkretisht në kuadër të kurrikulave lëndore për secilën prej lëndëve artistike të Kurrikulës Bërthamë (art muzikor dhe arte pamore) dhe të atij me zgjedhje (dramë, vallëzim, dizajn, fotografi, kor, orkestër etj.).

1. KRIJIMTARIA DHE PERFORMANCA ARTISTIKE	
Nxënësit, sipas prirjes, dispozitave dhe interesimit individual, zhvillojnë shkathtësi të ndryshme për interpretim artistik në aktivitete artistike muzikore, pamore, vallëzim, aktrim etj.	
Rezultatet e të nxëniet për shkallën 5	Rezultatet e të nxëniet për shkallën 6
<p>Nxënësit</p> <ol style="list-style-type: none">1. Performojnë pjesë (këngë, valle, pjesë teatrale) të formave, gjinive dhe zhanreve të ndryshme muzikore, duke aplikuar teknika më të avancuara interpretuese dhe kombinuar teknikat interpretuese në disiplinat e ndryshme artistike.2. Krijojnë vepra artistike duke përdorur mjete të ndryshme shprehëse për të komunikuar dhe shprehur përjetimet, ndjenjat dhe idetë personale.3. Prezantojnë aftësitë e tyre krijuese dhe interpretuese në klasë dhe para një audience të caktuar me vetëbesim dhe siguri.	<ol style="list-style-type: none">1. Interpretojnë individualisht dhe në grup, duke zbatuar teknika të kombinuara të interpretimit artistik në përputhje me karakterin shprehës dhe stilistik të veprës dhe zhanrit artistik përkatës (muzikë, dramë, vallëzim, prezantime sinkretike dhe multimediale etj.).2. Krijojnë vepra (muzikore, figurative, dramë/lojë teatrale dhe vallëzim) për situata të ndryshme, duke përdorur edhe teknologjinë dhe medime të ndryshme dhe duke manipuluar në mënyrë të vetëdijshme me elementet shprehëse artistike përkatëse.3. Prezantojnë krijimet e tyre artistike edhe para një publiku më të gjerë, duke demonstruar vetëbesim, siguri dhe të hapur për vlerësime kritike dhe reflektim të punës së tyre krijuese/interpretuese.
2. GJUHA DHE KOMUNIKIMI ARTISTIK	
Nxënësit njohin dhe përdorin elementet dhe parimet e gjuhës artistike, proceset dhe teknikat themelore të krijimtarisë artistike në muzikë, arte pamore, art dramatik dhe në vallëzim.	
Rezultatet e të nxëniet për shkallën 5	Rezultatet e të nxëniet për shkallën 6
<ol style="list-style-type: none">1. Përdorin elementet e gjuhës së artit për të komunikuar idetë e veta përmes veprave artistike në nivel më të avancuar2. Eksperimentojnë dhe përzgjedhin mundësitë shprehëse të teknikave të ndryshme artistike, në realizimin e punimeve artistike të nivelit më të avancuar.3. Komunikojnë me mjetet shprehëse artistike përkatëse (muzikë, dramë, vallëzim dhe arte vizuale) në mënyrë të përshtatshme për audience të ndryshme (kolegë, prindër, fëmijë të tjerë, publik më i gjerë etj.).	<ol style="list-style-type: none">1. Sintetizojnë njohuritë e tyre mbi gjuhën artistike proceset dhe teknikat duke i përdorur ato në mënyrë të vetëdijshme në krijimet e tyre vetjake2. Dallojnë aplikimet e inovacioneve në teknika shprehëse dhe medime bashkëkohore të artit (si video arti, Instalacioni, Performanca etj.), në veprat e artit bashkëkohor.3. Komunikojnë me mjetet shprehëse artistike përkatëse (muzikë, dramë, vallëzim dhe arte vizuale) për audience të ndryshme (kolegë, prindër, fëmijë të tjerë, publik më i gjerë etj.).

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

3. RELACIONI ART – SHOQËRI

Nxënësit kuptojnë zhvillimin dhe ndikimin e artit në shoqëri dhe anasjelltas në kontekstin historik, social dhe kulturor.

Rezultatet e të nxënit për shkallën 5

1. Identifikojnë dhe elaborojnë me shkrim, me gojë ose me forma të tjera të prezantimit, rolin e artit dhe të zhvillimeve artistike në kontekstin kulturor dhe atë historik në periudhat e ndryshme të zhvillimit shoqëror.
2. Përcaktojnë ndikimin e kontributit të individëve të shquar në artet e ndryshme të kulturave të ndryshme përgjatë historisë.
3. Përshkruajnë dhe kategorizojnë vepra të ndryshme të artit dhe objekte të trashëgimisë kulturore sipas periudhës historike, kulturës, stilit dhe artistit.
4. Njohin dhe krahasojnë tradita të ndryshme artistike në periudha të ndryshme historike.

Rezultatet e të nxënit për shkallën 6

1. Elaborojnë karakteristikat dalluese të rrymave dhe drejtimeve artistike (të së kaluarës, moderne dhe postmoderne apo bashkëkohore) në periudha të ndryshme historike.
2. Krahasojnë zhvillimet e ndryshme historike, kulturore e teknologjike dhe ndikimi i tyre në arte dhe anasjelltas.
3. Identifikojnë zhvillimet dhe inovacionin në arte në periudhën bashkëkohore dhe ndikimin në normat, vlerat dhe rendin shoqëror.
4. Krahasojnë dhe prezantojnë traditat e ndryshme artistike në periudha të ndryshme historike.

4. ÇMUARJA DHE VLERËSIMI ESTETIKO-ARTISTIK

Nxënësit aplikojnë gjykim dhe vlerësim kritik të veprave artistike në muzikë, arte pamore, art dramatik dhe vallëzim, duke u bazuar në të kuptuarit e filozofisë së artit dhe parimet estetike.

Rezultatet e të nxënit për shkallën 5

1. Demonstrjnë të kuptuarit se si artet komunikojnë ide përmes vlerave personale dhe shoqërore të inspiruara nga imagjinata individuale dhe konteksti historik, kulturor dhe social i krijuesit.
2. Zhvillojnë mendimin e tyre kritik dhe analitik për të vlerësuar veprat e ndryshme të artit në aspektin estetik.
3. Zhvillojnë aftësinë e shijimit dhe përjetimit të veprave artistike duke kultivuar dhe rafinuar shijen e tyre estetike në art.
4. Krijojnë kulturën debatuuese për diskutimin dhe trajtimin e çështjeve dhe problemeve të artit.

Rezultatet e të nxënit për shkallën 6

1. Interpretojnë dhe identifikojnë simbolizmat dhe metaforat e përdorura në veprat artistike të kulturave dhe periudhave të ndryshme historike.
2. Reflektojnë mendimin dhe gjykimin e tyre mbi një vepër arti, përmes formave të ndryshme të të shprehurit si përmes shkrimit (esesë), poezisë etj.
3. Analizojnë dhe vlerësojnë krijimet artistike vetjake dhe të tjerëve duke analizuar, elementet, parimet dhe teknikat e gjuhës artistike.
4. Kultivojnë kulturën debatuuese me tone kritike konstruktive për trajtimin e zhvillimeve aktuale në arte.

II. Vlerat dhe qëndrimet që promovohen përmes arteve

- Kërshëria
- Vetëbesimi
- Dëshira për shprehje dhe komunikim në mënyrë të pavarur
- Pjesëmarrja aktive
- Shoqërimi
- Bashkëpunimi
- Respekti për veten dhe për të tjerët

- Qëndrimi pozitiv ndaj artit dhe së bukurës në natyrë dhe në art
- Qëndrimi pozitiv ndaj trashëgimisë kulturore kombëtare
- Qëndrimi pozitiv dhe respekti ndaj kulturave të ndryshme
- Bashkëpunimi dhe përgjegjësia
- Përqëndrimi dhe durimi

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

III. AFTËSITË DHE SHKATHTËSITË që zhvillohen përmes arteve

- Të vërejturit/të dëgjuarit/aftësitë perceptuese (Aftësia për të vërejtur dhe për të dalluar ritmin dhe harmoninë (tingullore, ngjyrash, formash, strukturash, karakteresh, lëvizjesh etj.)
- Aftësitë përjetuese artistike
- Vëmendja dhe memorizimi
- Vullneti dhe motivacioni
- Iniciativa dhe interesimi
- Imagjinata dhe kreativiteti
- Shkathtësitë muzikore
- Shkathtësitë lëvizore/
- Shkathtësitë shprehëse figurative
- Komunikimi dhe të shprehurit artistik
- Shkathtësia për punë ekipore
- Të menduarit analitik, kritik dhe kreativ

IV. Konceptet (njohuritë) kryesore që mësohen përmes arteve

Elementet artistike	Teknikat e artit	Gjini dhe zhanre artistike	Veprimtari artistike
<ul style="list-style-type: none"> • Tingulli • Vija • Forma • Ngjyra • Tonaliteti • Notat • Vëllimi • Tekstura • Ritmi • Hapësira • Dinamika • Karakteri • Zëri • Melodia • Roli <p>Parimet artistike</p> <ul style="list-style-type: none"> • Baraspesha • Lëvizja • Drejtpeshimi • Ekuilibri • Harmonia • Perspektiva • Kompozimi • Proporcionet • Përpjestimet • Sipërfaqja • Kontrasti • Theksi • Ndryshimi • Krahasimi • Tërësia • Përsëritja 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizatimi • Piktura • Akuateli • Akriliku • Tempera • Pasteli • Guashi • Teknika e vajit • Grafika • Stampimi • Skulptura • Konstruksioni • Tekstilet • Fotografia • Street art • Murali • Graffiti • Videoarti • Performanca • Instalacioni • Qeramika • Kostumografia • Dizajni industrial • Mozaiku • Afreska • Kolazh • Vitrai • Tapiceria • Zgrafito 	<ul style="list-style-type: none"> • Muzika vokale • Muzika instrumentale • Muzika vokalo-instrumentale • Muzika skenike • Muzika popullore • Muzika zbavitëse • Muzika artistike • Sonata • Simfonia • Kuarteti • Orkestra • Kori • Valle (balet, moderne, etj.). • Peizazhi • Portreti • Natyrë e qetë • Drama • Komedia • Tragjedia 	<ul style="list-style-type: none"> • Dramatizim (lojë teatrale) • Kor • Ekspozitë • Shfaqje • Koncert • Performim • Vizatimi • Ngjyrosja • Modelimi • Gdhendja • Këndimi • Krijimi • Dëgjimi • Interpretimi/performimi • Luajtja në instrument muzikore. • Loja muzikore/dramatike • Aktrimi • Imitimi • Vallëzimi • Loja teatrore • Skeçi • Dialogu • Monologu

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

5. Udhëzime metodologjike

Artet edukojnë në mënyrë të suksesshme vetëm kur aplikohet me saktësinë më të madhe metodologjia speciale përkatëse e mësimdhënies dhe e nxënies artistike në secilën prej disiplinave artistike (muzikë, arte pamore, dramë, vallëzim etj.).

Metodika e mësimdhënies në lëndët që rrjedhin nga këto disiplina përfshin teknikat mësimore dhe metodat specifike të mësimin të koncepteve, shkathtësive dhe njohurive që nxënësit duhet t'i arrijnë përmes këtyre lëndëve mësimore.

Përjetimi artistik, kërkuesia, imagjinata dhe liria e të shprehurit, janë parimet kryesore të metodologjisë së mësimdhënies në fushën e arteve. Duke supozuar se është punuar shumë me përjetimin artistik në nivelin e parë, në këtë nivel në mënyrë graduale nxënësit njihen me konceptet e ndryshme, dukuritë dhe fenomenet artistike përmes mësimdhënies intuitive dhe qasjes konstruktive të të nxënies. Në secilën lëndë të veçantë të fushës Artet, nxënësit njohin dhe kuptojnë proceset dhe teknikat krijuese duke mësuar si t'i zbatojnë në praktikë mjetet e ndryshme të të shprehurit artistik për të realizuar veprat/interpretimet e tyre artistike. Në këtë nivel mësimin e realizojnë mësimdhënësit specialistë të lëndëve përkatëse artistike që me kujdes zhvillojnë shkathtësitë artistike të nxënësit sipas prirjes individuale dhe interesimit.

Artet ndërveprojnë mes vete, andaj edhe në procesin mësimor mund të ndërliken format e ndryshme të të shprehurit artistik, p.sh., kënga me lëvizjen dhe vallëzimin, muzika me shprehjen figurative, muzika me shprehjen letrare, shprehja figurative me shprehjen letrare, performanca artistike sinkretike etj. Sidomos në këtë nivel, mund të aplikohet qasja e integruar e kombinimit të shprehjeve artistike për tema të ndryshme.

Mirëpo, artet mund të ndërliken edhe me lëndët e tjera të fushave të tjera kurrikulare. Ndërlikenja e gjuhës (amtare dhe të huaj) me muzikën mund të jetë shumë e suksesshme. Artet mund të ndërliken suksesshëm edhe me lëndët e fushës kurrikulare Shkencat (natyrore dhe shoqërore); Matematika, Shëndeti dhe mirëqenia, Jeta dhe puna etj.

Çdo tematikë e veçantë dhe përmbajtje mësimore që përpunohet në këtë nivel bëhet më e qartë dhe më e kuptueshme kur shoqërohet me shprehje artistike (ilustrimet, grafikët, hartat, kënga, muzika, vallëzimet, videoklipi etj.). P.sh. nga perspektiva e fushës – Artet, në nivelin e tretë, mund të vazhdohet me trajtimin e një varg çështjesh që kanë të bëjnë me promovimin e edukimit për paqe dhe demokraci, zhvillimin e qëdrueshëm, të drejtat e njeriut, të çështjet e barazisë gjinore, çështjet kulturore dhe ndërkulturore, parandalimi dhe luftimi i dukurive negative shoqërore, promovimi i paqes, dialogut, tolerances etj.

Ndërvarësia

Nga perspektiva e Arteve, vetë veprimtaritë artistike grupore e trajtojnë këtë temë, ngase p.sh. kur duhet të realizohet një mural, mozaik, kolazh, ose maketë grupore, të gjithë pjesëmarrësit e kuptojnë që pa bashkëveprimin e secilit nuk mund të realizohet tërësia e përbashkët. Muzikimi në ansambël, kor, orkestër realizohet vetëm duke respektuar bashkëveprimin dhe ndërvarësinë. Në këtë nivel mund të organizohen projekte artistike të përbashkëta që trajtojnë temat e çështjeve ndërkurrikulare, p.sh. koncerte dhe ekspozita tematike, kampanja mediale dhe ato në mediat sociale, projekte konkrete, ku kërkohet bashkëpunim etj.

Edukimi për media

Nga perspektiva e Arteve, këtu përfshihen çështjet e përdorimit të drejtë të teknologjisë dhe mediave për krijimin dhe shpërndarjen e veprave artistike, por edhe edukimin e shijes estetike

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

për artin që përfaqësohet në media (imazhet, muzika e mirë dhe jo e mirë, shpërndarja e muzikës përmes medimeve (e drejta autoriale, copyright etj.), por edhe aplikimi i mediave për krijim artistik (fotografia, kolazhi etj.). Përdorimi i mediave sociale, por edhe krijimi i radios shkollore, revistës shkollore janë mundësi e mirë që nxënësit vetë të trajtojnë çështje të ndryshme që i preokupojnë ata, duke i përdorur mediat e ndryshme.

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm, çështjet e realizimit të së drejtës për të jetuar në mjedis të shëndoshë dhe në mirëqenie sociale bazuar në konventat ndërkombëtare mund të jenë objekt trajtimi i veprimtarive artistike (muzikës, dramës, vallëzimit, arteve pamore dhe teknikave të ndryshme (postere, grafike, pikturë etj.).

Përdorimi i shprehjes artistike (vizatimit, posterit, kendimit, dramës etj.) për të trajtuar të drejtën e fëmijës për shkollim, për liri e jetë të dinjitetshme, për dukuritë e ndryshme (p.sh. kampanja: Stop duhanit! Stop dhunës ndaj fëmijëve! Stop luftës! Stop intolerancës! etj.), por edhe dramat ose dramat muzikore (mjuzikll) me tematikë nga drejtësia sociale, mbrojtja e ambientit, jetës së shëndetshme etj., janë mundësi e mirë.

Edhe vetë përdorimi i materialeve recikluese për të krijuar art, ambient më të bukur estetik në shkollë me elemente recikluese, kujdesi ndaj letrës, drurit, energjisë, ujit etj., janë pjesë e punës për vetëdijësimin për ambient të shëndoshë brenda vetë shkollës dhe komunitetit/lagjes. Projekte kopshtarie, rregullimi estetik/artistik të ambientit shkollor, inventarit, hapësirave përreth shkollës etj., janë disa shembuj konkretë.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi në fushën kurrikulare të artit kërkon kujdes të veçantë dhe mbështetet në parimin e individualizimit, ngase çdo nxënës ka predispozita dhe prirje të ndryshme për format e ndryshme të shprehjes artistike. Andaj, në vlerësim duhet të përfshihet interesimi dhe prirja e nxënësit për forma të caktuara të shprehjes, kuraja, imagjinata, shprehja origjinale dhe kreative, interesimi, përjetimi artistik, interpretimi etj.

Arritjet në fushën e artit janë individuale, andaj edhe duhet të vlerësohen si të tilla, duke shfrytëzuar vlerësimin për motivim dhe inkurajim të zhvillimit të aftësive të tyre krijuese.

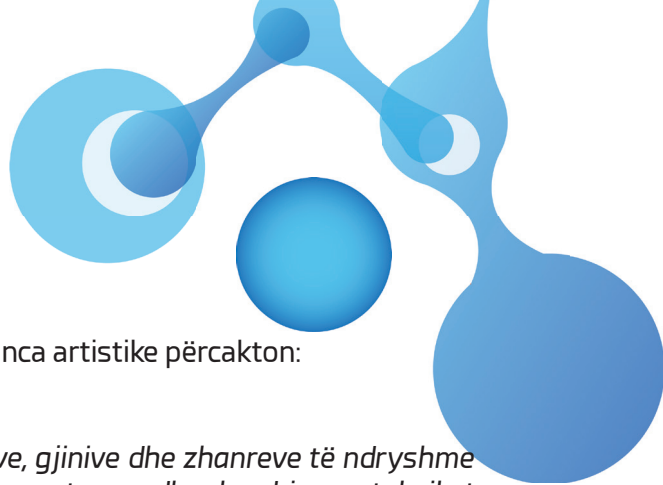
Në art duhet të vlerësohet interesimi dhe pjesëmarrja aktive (individuale dhe në grup) në aktivitete të ndryshme artistike që organizohen në klasë, në shkollë dhe në komunitet. Grupet e ndryshme muzikore, teatrore etj., që marrin pjesë në shfaqjet e shkollës, në ekspozitat individuale dhe grupore duhet të përfshihen në vlerësimin e nxënësve më të talentuar. Për nxënësit më pak të talentuar duhet vlerësuar interesimi dhe guximi për të provuar angazhimin e tyre në një nga format e ndryshme të shprehurit artistik. Vlerësohet edhe njohja dhe zbatimi i elementet të gjuhës artistike, njohja e fakteve për krijuesit, veprat etj.

Edhe në këtë nivel mund të përdoren një varg instrumentesh për vlerësim të arritjes së kompetencave artistike apo të RNF dhe të RNL-ve: lista kontrolli, portfolio, vlerësimi i performances, teste, kuize (muzikore, vizuale), prezantime etj.

Rezultatet e të nxënësve të fushës (RNF) zbërthehen në RNL-të e lëndëve përkatëse dhe planifikohen temat e caktuara mësimore apo veprimtari artistike mësimore me të cilat do të arrihen rezultatet e përcaktuara.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

P.sh/ RNF 1 në dimensionin nr. 1. Krijimtaria dhe performanca artistike përcakton:
Nxënësit:

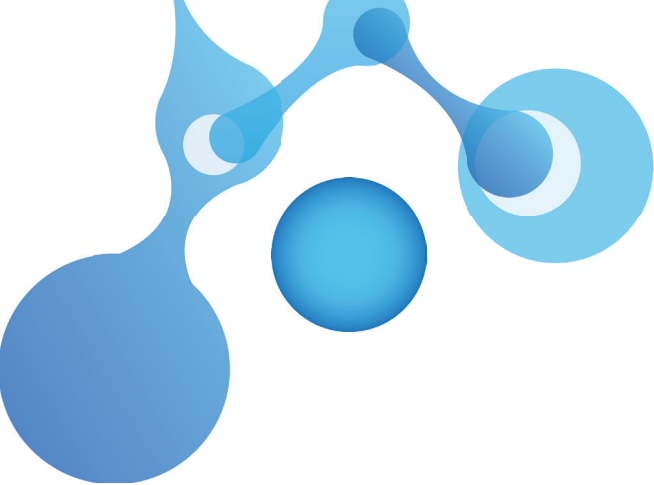
Performojnë pjesë (këngë, valle, pjesë teatrale) të formave, gjinive dhe zhanreve të ndryshme muzikore, duke aplikuar teknika më të avancuara interpretuese dhe kombinuar teknikat interpretuese në disiplinat e ndryshme artistike

Secila lëndë mësimore e fushës Artet e konkretizon këtë rezultat brenda lëndës përkatëse, përcakton temat krijuese ose performuese dhe aspektin sasior ose cilësor në klasën përkatëse. Atë rezultat të zbërthyer në lëndë e mat me instrumente të caktuara vlerësimi: p.sh. numrin e këngëve, cilësinë e këndimit të këngëve, numrin e punimeve në portfolio dhe cilësinë e punimeve brenda në portfolio etj.

7. Materialet dhe burimet mësimore

Artet kanë mjetet e tyre shprehëse, teknikat dhe procedurat specifike që kushtëzojnë përdorimin e materialeve të ndryshme për realizimin e përmbajtjeve nga kjo fushë kurrikulare. P.sh., në artin figurativ materiali mësimor përkon me materialin e punës, si: letra, pëlhura, plastelina, materiale organike, materialet recikluese, letra, plastika, mbeturinat teknologjike etj. Përpos materialeve, shfrytëzohen edhe burime mësimore, si: teksti shkollor, fotografitë, videoja, interneti etj.

Në artin muzikor materiali kryesor është vetë tingulli muzikor që prodhohet nga zëri i njeriut ose instrumentet muzikore. Burimet mësimore përfshijnë edhe tekstin shkollor dhe burimet tingëllore (cd-të përkatëse, cd-të muzikore, dvd-të, incizimet nga interneti, tv-të, koncertet publike etj.), teknologjinë bashkëkohore, videoprezantimet e autorizuara dhe edukative ne youtube, etj.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Matematika

Hyrje

Qëllimi i fushës

Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre

Rezultatet e të nxënit të fushës

Udhëzimet metodologjike

Udhëzimet për vlerësim

Materialet dhe burimet mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Fusha e matematikës përkufizon arsimimin matematik⁷ që shpjegon mbështetjet teorike të matematikës dhe organizon materien duke përshkruar mënyrën se si janë të sistemuara njohuritë, proceset dhe aftësitë matematike. Në të janë të përshkruara kontekstet në të cilat nxënësi përballlet gjatë të mësuarit të matematikës dhe problemet matematike në jetën e përditshme.

Fusha kurrikulare e matematikës u mundëson nxënësve që të zhvillojnë dhe avancojnë aftësitë matematike, ndërsa mësuesit u jep mundësinë të gjejnë mënyrën më të mirë të mundshme që t'i nxisin nxënësit e tyre për të mësuar.

Matematika përfaqësohet si fushë - lëndë mësimore dhe është e organizuar në koncepte të përgjithshme të fushës, në rezultate për shkallë kurrikulare që përshkruajnë njohuritë, aftësitë, shkathtësitë dhe qëndrimet që nxënësi duhet të përvetësojë në raport me moshën. Radhitja e koncepteve matematike reflekton veçoritë e nivleut dhe shkallës, duke shërbyer si bazë për programet mësimore për klasë.

2. Qëllimi i fushës

Fusha e matematikës ka si qëllim të pajisë nxënësit me modelet e të menduarit matematik, me idetë bazë për strukturat matematikore, si dhe t'u zhvillojë atyre aftësitë për llogaritje dhe zgjidhje të problemeve në jetën e përditshme. Nëpërmjet fushës së matematikës synohet zhvillimi intelektual, aftësimi për të gjykuar nga këndvështrime të ndryshme, si dhe zhvillimi i imagjinatës dhe aftësisë krijuese.

Karakteristikë e mënyrës së të punuarit dhe të menduarit matematik është përdorimi i saktë i gjuhës, zhvillimi i qartë i koncepteve, të menduarit logjik, argumentimi dhe kuptimi i varësive reciproke ndërmjet dukurive e proceseve matematikore, natyrore dhe shoqërore.

Fusha e matematikës mundëson zhvillimin e shkathtësive dhe aftësive të nxënësve për të menduar në mënyrë kritike, zhvillimin e personalitetit të tyre, zhvillimin e shkathtësive për të punuar në mënyrë të pavarur dhe sistematike, nxitjen dhe inkurajimin e ndërtimit të njohurive të reja me qëllim të zbatimit dhe integritit të tyre në fushat e tjera dhe zgjidhjen e situatave problemore në jetën e përditshme. Një nga qëllimet e fushës së matematikës është integrimi i saj me të gjitha fushat dhe çështjet ndërkurrikulare përmes së cilës zotërohen kompetencat kryesore.

Fusha e matematikës në këtë nivel promovon zhvillim të përgjithshëm dhe konsolidim në thellimin e njohurive dhe aftësive të nxënësve për të menduar në mënyrë kritike, zhvillimin e personalitetit të tyre, zhvillimin e shkathtësive për të punuar në mënyrë të pavarur dhe sistematike, nxitjen dhe inkurajimin e ndërtimit të njohurive të reja me qëllim të zbatimit dhe integritit të tyre në fushat e tjera dhe zgjidhjen e situatave problemore në jetën e përditshme. Po ashtu, edhe njëri nga qëllimet e fushës së matematikës është integrimi i saj me të gjitha fushat dhe çështjet ndërkurrikulare përmes së cilës zotërohen kompetencat kryesore.

⁷ Arsimimi matematik është kapaciteti i individit për të formuluar, përdorur dhe interpretuar matematikën në një shumëllojshmëri të konteksteve duke përfshirë arsyetimet, përvetësimin e koncepteve, procedurat, faktet dhe mjetet matematike për zgjidhje të problemeve.

3. Konceptet e fushës dhe përshkrimi i tyre

Në fushën e matematikës zhvillohen dhe përvetësohen kryesisht këto koncepte të përgjithshme matematikore:

- numrat, algjebra dhe funksioni;
- forma, hapësira, matjet dhe gjeometria;
- përpunimi i shënimeve dhe probabiliteti;

Në shkallën e pestë dhe të gjashtë trajtohen zhvillimet e përgjithshme për numrat, funksionet, matjet, shkathtësi për llogaritje dhe zgjidhje të problemeve.

Secili nga këto koncepte ka të bëjë me njohuritë, aftësitë, shkathtësitë, shprehjet dhe qëndrimet matematike, të cilat përdoren për arritjen e rezultateve të të nxënimit të fushës për klasë dhe shkallë si dhe zotërimin e kompetencave kryesore.

Numrat, algjebra dhe funksioni

Përmbajtja e fushës së matematikës që mësohet në kuadër të konceptit *Numrat, algjebra dhe funksioni*, përqendrohet tek:

Numrat: teoria e numrave merret me studimin e vetive të numrave realë. Sasia fillon me numrat, (natyralë dhe të plotë), numrat e plotë klasifikohen si një nënbashkësi e numrave racionalë, mandej numrat irracionalë që së bashku janë të përfshirë në bashkësinë e numrave realë, të cilët përdoren për të shprehur sasitë e vazhdueshme dhe zhvillohen në formë aksiomatike, vlera absolute, rrethinën e pikës dhe numrat e përafërt. Më tutje vetë numrat realë përfshihen në bashkësinë e numrave kompleks (forma algjebrike dhe trigonometrike) si dhe veprimet aritmetike që kryhen me to.

Algoritmi: është veprim i përcaktuar saktë për zgjidhjen e një problemi, përmes së cilit përcaktohet ecuria që mundëson një rezultat, duke ndjekur një numër të kufizuar hapash. Ecuria e veprimit duhet të jetë e kufizuar, të sjellë një përfundim, të jetë e zbatueshme dhe e qartë.

Shprehjet algjebrike: Interpretimet verbale të shprehjeve algjebrike dhe polinomet, duke përfshirë numrat, simbolet, veprimet aritmetikore.

Ekuacionet dhe inekuacionet: Bëhet fjalë për ekuacionet dhe inekuacionet kuadratike, bikuadratike, irracionale, eksponenciale, logaritmike dhe trigonometrike.

Sistemi koordinativ: Paraqitja dhe përshkrimi i të dhënave në rrafsh dhe hapësirë, pozita e tyre dhe marrëdhëniet.

Funksionet: Koncepti i funksioneve kuadratike, eksponenciale, logaritmike, trigonometrike, racionale, polinome dhe funksione të tjera të përbëra. Paraqitja e tyre zakonisht është verbale, simbolike, tabelore, analitike dhe grafike. Vargu i funksionit, limiti i funksionit, derivati i funksionit.

Parimet e llogaritjes: Kombinatorika merret me strukturat diskrete që janë të caktuara, ose që mund të jenë të numëruara. Këtu bëhet fjalë për permutacionet, variacionet, kombinacionet të kufizuara në pa përsëritje. Mund të merret edhe induksioni matematik si metodë studimi në matematikë, zbatimi i tij në probleme nga algjebra, vargjet (aritmetik dhe gjeometrik), teoria e probabilitetit, gjeometria, si dhe fusha të ndryshme të shkencave kompjuterike, shkencave natyrore, probleme të jetës së përditshme dhe arsimimit me zhvillim të qëndrueshëm.

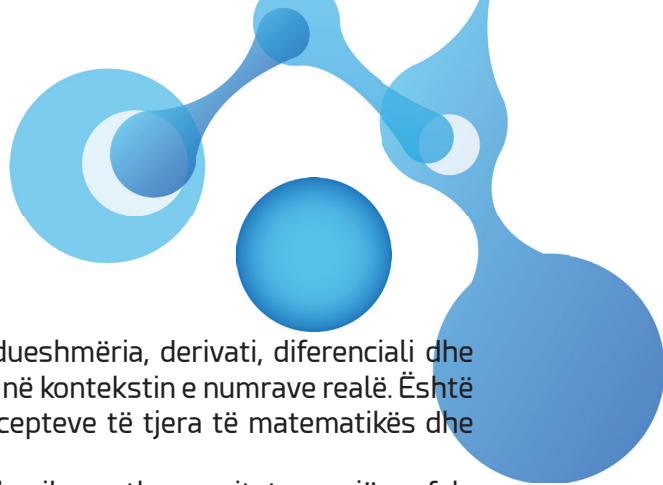
Forma, hapësira, matjet dhe gjeometria

Forma dhe hapësira: Njohuritë abstrakte të ndërtuara me ndihmën e arsytimit logjik mbi koncepte si numrat, figurat, funksione, strukturat dhe transformimet. Lidhja në mes të elementeve të figurave dhe trupave si dhe marrëdhëniet në mes të objekteve me dy dhe tre dimensione, shfaqin një strukturë të brendshme si pasojë e veprimeve dhe relacioneve që janë përcaktuar në to.

Analiza matematike: merret me llogaritje infinitezimale që kryesisht ka të bëjë me nocione të

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

tilla si limiti (limiti vargut numerik apo funksioni), vazhdueshmëria, derivati, diferenciali dhe integrali i funksionit. Këto nocione në këtë nivel studiohen në kontekstin e numrave realë. Është e zbatueshme në një klasë të gjerë problemesh (të koncepteve të tjera të matematikës dhe fushave të tjera).

Prerjet konike: janë lakore që fitohen kur një sipërfaqe konike rrethore pritët me një rrafsh. Lakoret që fitohen janë rrethi, elipsi, hiperbola dhe parabola. Këto lakore studiohen përmes algjebërës, jepen në formë analitike me anë të ekuacioneve dhe studiohen vetitë e tyre. Kanë zbatim në aerodinamikë, astronomi, gjeometrinë projektive etj.

Trigonometria: merret me shqyrtimin e trekëndëshave duke përdorur funksionet trigonometrike. Niveli i studimit rritet edhe në rrethin njësi. Po ashtu zhvillohen: identitetet, zgjidhjen e ekuacioneve dhe studimi i funksioneve trigonometrike. Ka zbatim jashtëzakonisht të madh në inxhinieri, arkitekturë, orientim në hapësirë dhe astronomi.

Përpunimi i shënimeve dhe probabiliteti

Përpunimi i shënimeve: realizohet përmes statistikës e cila merret me grumbullimin, organizimin, prezantimin, analizimin dhe interpretimin e të dhënave të dukurive masive. Studimet i realizon përmes metodave: nga individualja tek e përgjithshmja, nga e përgjithshmja tek individualja, shpërndarja e dukurive, bashkimi i dukurive, lidhshmëria dhe paraqitja grafike.

Probabiliteti: fillon pikërisht me shqyrtimin e relacioneve ndërmjet realizimeve ose ngjarjeve të mundshme që i korrespondojnë një eksperimenti të rastit. Probabiliteti zhvillon: Eksperimentet e rastit, probabiliteti me kusht, teoria e Bayesit, ngjarja e pavarur, ndryshoret e rastit, densiteti dhe ndryshoret e vazhdueshme.

4. Rezultatet e të nxënësve për fushë

Rezultatet e përgjithshme për fushën e matematikës përcaktojnë njohuritë, shkathtësitë dhe qëndrimet që nxënësi duhet t'i fitojë gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies.

Njohuritë relevante arrihen përmes përvetësimit të programeve që u ofrohen nxënësve.

Shkathtësitë që i demonstroi nxënësi përfshijnë aftësitë, zotësitë, teknikat dhe metodat që i përdor duke zbatuar njohuritë për arritjen e rezultateve të planifikuara.

Qëndrimet e nxënësve ndaj matematikës paraqesin angazhimin produktiv të tyre në matematikë.

KSNA 3 / ISCED 3	
Shkalla 5 , Klasa X, XI (mosha 16-17 vjeç)	Shkalla 6 , Klasa XII. (mosha 18 vjeç)
I. Njohuritë, të kuptuarit dhe shkathtësitë që zhvillohen përmes përvojave mësimore ndërlidhen me:	
1. Zgjidhjen e problemeve	
2. Arsyetimet dhe vërtetimet matematike	
3. Komunikimin në/përmes matematikë/s	
4. Lidhjet matematike	
5. Përfaqësimin matematik	
6. Promovimin e modelimit matematik	
7. Strukturimin e të menduarit matematik	
8. Përdorimin e TIK-ut në dhe për matematikë	

1. Zgjidhja e problemeve:

Zgjidhja e problemeve është një proces që zhvillon njohuritë e nxënësve në matematikë përmes detyrave, rezultati dhe procedura e zgjidhjes së të cilave nuk është e njohur më parë. Nxënësi ndërton njohuri, përshkruan dhe zgjidh situata problemore që krijohen brenda matematikës dhe në kontekste nga fushat e tjera si dhe nga përvojat e përbashkëta të jetës së përditshme. Nxënësve iu mundësohet që të zbatojnë dhe përshtatin një shumëllojshmëri të strategjive për zgjidhjen e problemeve.

Nxënësi:

1. Përzgjedh strategji të përshtatshme nga algjebra dhe nga gjeometria për të zgjidhur probleme që zbatohen në situata të përditshme jetësore.
2. Zgjidh probleme duke përdorur parime, fakte dhe procedurë nga menaxhimi i buxhetit dhe financave personale dhe familjare.
3. Kryen interpretime të tabelave dhe diagrameve të dhënë të gatshme.

1. Planifikon, formulon, monitoron dhe reflekton mbi proceset e strategjive të zgjidhjes së problemeve më komplekse në matematikë dhe në fusha të ndryshme nga jeta e përditshme.
2. Përdor programet kompjuterike për zgjidhjen e problemeve më komplekse.
3. Zgjidh probleme nga arsimit për zhvillim të qëndrueshëm.

2. Arsyetimet dhe vërtetimet matematike:

Arsyetimi është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësve në matematikë përmes konjunkturave matematike, nxjerrjes së konkluzioneve logjike, hipotezave dhe të menduarit të tyre kritik, justifikimit të ideve, analizimit të provave dhe ndërtimit të argumenteve.

Nxënësi:

1. Përdor drejt dhe korrekt rregullat e logjikës me arsyetime për vërtetim.
2. Përdor shkathtësi argumentuese përmes dëshmiave për vërtetim.
3. Hedh poshtë dëshmitë që nuk çojnë tek vërtetimet.
4. Vërteton teorema duke përdorur koncepte matematike dhe jo matematike.
5. Gjykon në vërtetësinë e një rezultati.
6. Arsyeton dhe vërteton problemet me përdorim të teknologjisë.

1. Përdor formulat për vërtetime të pohimeve apo teoremave;
2. Vërteton dhe arsyeton pohime komplekse matematike duke përdorur saktë gjuhën e matematikës zgjidhje të ndryshme.
3. Vlerëson arsyetimet matematike që ka të bëjë për mjedisin, energji të pastër, mbrojtje të ambientit, popullacioni dhe ekosistemi, problemi i ruajtjes së shëndetit dhe varfëria globale.

3. Komunikimi në/përmes matematikë/s

Komunikimi matematik është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësit për t'i shprehur idetë matematike me rrjedhje logjike, i justifikon ato në audiencë dhe në shoqëri përmes të folurit dhe shkruarit dhe atë e bëjnë me simbole, terme, grafike, modele dhe shprehje matematikore.

Nxënësve iu mundësohet komunikimit nëpërmjet shenjave, të folurit, të lexuarit, të shkruarit, diskutimit, të dëgjuarit, të pyeturit për të organizuar dhe qartësuar të menduarin matematik.

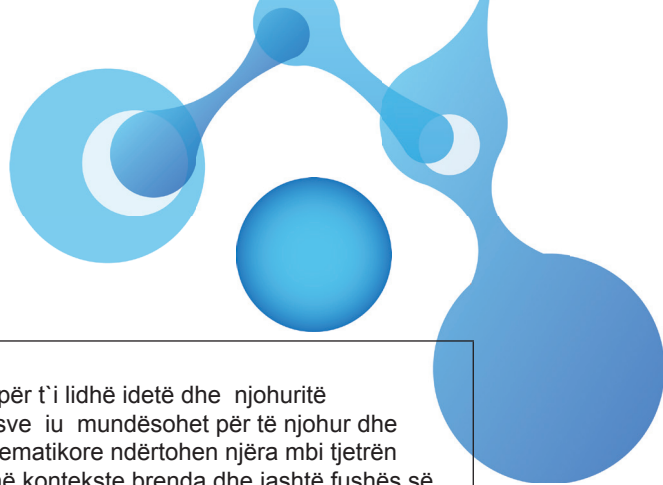
Nxënësi:

1. Përdor tipa të ndryshëm të diskursit matematik ("forma të të shprehurit") duke përdorur gjuhën natyrore dhe matematikore (p.sh. grafikët, diagramet).
2. Formulon hipoteza, përkufizon, arsyeton, nxjerr konkludime relevante.

1. Vlerëson gojarisht ose me shkrim idetë në grup.
2. Shpreh mendimin personal mbi konceptet e matematikës.
3. Thekson se deri në ç'masë ato zbatohen në jetën e përditshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

4. Lidhjet në matematikë

Lidhja matematike është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësit për t'i lidhë idetë dhe njohuritë matematike, brenda fushës së matematikës dhe jashtë saj. Nxënësve iu mundësohet për të njohur dhe përdorur lidhjet e ideve matematikore, për të kuptuar se si idetë matematikore ndërtohen njëra mbi tjetrën për të prodhuar një tërësi koherente si dhe zbatuar matematikën në kontekste brenda dhe jashtë fushës së matematikës.

Nxënësi:

<ol style="list-style-type: none">1. Bën lidhjen mes numrave dhe koncepteve algjebrike, gjeometrike dhe trigonometrike në situata praktike.2. Lidh matematikën me zhvillim të qëndrueshëm.	<ol style="list-style-type: none">1. Vlerëson lidhshmërinë e përmbajtjes së matematikës me fushat e tjera.2. Përdor informatat për zgjidhjen e problemeve nga jeta e përditshme që ka të bëjë me zhvillim të qëndrueshëm.3. Zgjidh probleme më komplekse për arsimimin për zhvillim të qëndrueshëm.
---	---

5. Përfaqësimet matematike

Përfaqësimi matematik është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësit për të përfaqësuar objektet matematikore dhe veprimet duke përfshirë numra, forma dhe marrëdhënie dhe përfaqëson dhe analizon situata dhe struktura matematikore. Nxënësve iu mundësohet për të krijuar dhe të përdorur përfaqësimet matematikore për të organizuar, regjistruar dhe komunikuar idetë matematikore, zgjidhur, përkthyer dhe zbatuar përfaqësimet që kanë të bëjnë me zgjidhje probleme matematikore, përdorur përfaqësimet për modele dhe interpretime të fenomeneve sociale natyrore dhe matematikore.

Nxënësi:

<ol style="list-style-type: none">1. Ndërton forma ekuivalente të përfaqësimit të modeleve dhe koncepteve për të interpretuar fenomenet sociale, natyrore dhe matematikore.	<ol style="list-style-type: none">1. Përdor përfaqësimet matematike dhe definon marrëdhëniet midis tyre.
---	--

6. Modelimi matematik

Modelimi matematik është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësit për të kuptuar format, modelet në kontekste të ndryshme, marrëdhëniet dhe funksionet, paraqitjen dhe analizimin e strukturave matematikore. Nxënësve iu mundësohet për të krijuar dhe të përdorur modelet të ndryshme, paraqitur modelet dhe roli i tyre në kontekst, përdorur modelet për të përfaqësuar dhe për të kuptuar marrëdhëniet sasiore, interpretuar me modele fenomenet sociale natyrore dhe matematikore.

Nxënësi:

<ol style="list-style-type: none">1. Ndërton modele të reja2. Përdor metoda algoritmike matematike (p.sh., për të analizuar të dhënat, për të kryer matje të ndryshme etj.).	<ol style="list-style-type: none">1. Zbaton modele të shumëllojshme matematike, brenda dhe jashtë matematikës.2. Përcakton rolin e ndryshoreve për formimin e modelimeve matematike;3. Përdor ndryshore për zgjidhjen e problemeve nga matematika dhe jeta e përditshme.
---	--

7. Strukturimi i të menduarit matematik

Të menduarit matematik është një proces që zhvillon aftësitë e nxënësit për të parashtruar pyetje dhe pritjet nga përgjigjet e mundshme. Nxënësve iu mundësohet për t'u avancuar në mënyrën, formën, qasjen dhe në llojet e pyetjeve që e karakterizojnë matematikën si dhe pranimin e llojeve të përgjigjeve të pritshme.

Nxënësi:

1. Me zbatimin e saj në fushat jashtë matematikës, bën strukturimin e të menduarit matematik, në arsimin për zhvillim të qëndrueshëm, duke komunikuar në mënyrë koherente dhe të qartë.

1. Përdor në mënyrë efektive të menduarit matematik për arsyetime, argumentime dhe paraqitjen e qartë të problemeve matematike, të zbatueshme në jetën e përditshme.

8. Përdorimi i TIK-ut në/për matematikë

Përdorimi i teknologjie është një proces që zhvillon njohuritë dhe aftësitë e nxënësve për të përmbush rigoroz rezultatet e të nxënës të fushës së matematikës dhe ta bëjë të suksesshëm edhe përtej shkollës. Nxënësve iu mundësohet për të përdorë teknologjinë si mjet për të zgjidhur apo verifikuar zgjidhjet si dhe për të mbledhur, komunikuar e zbuluar informacione.

Nxënësi:

1. Përdor programe softuerike të përshtatshme (p.sh., tabelat në Excel) për njehsime të ndryshme në matematikë.

2. Identifikon përparësitë dhe kufizimet e përdorimit të teknologjisë moderne dhe TIK në matematikë.

1. Përdor programe të avancuara softuerike për llogaritje dhe formim modelesh matematike.

2. Zgjidh problemeve në shkallë më të lartë të vështirësisë përmes përdorimit të TIK.

II. Qëndrimet dhe vlerat e strukturuar nga arsimimi përmes matematikës

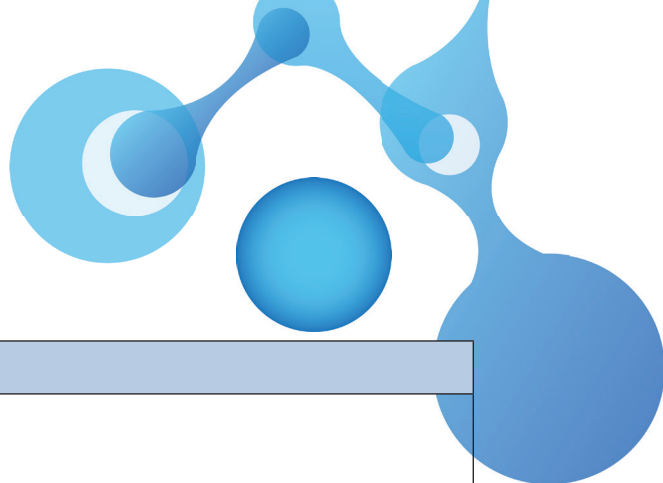
Qëndrimet e individit, bindjet dhe emocionet luajnë një rol të rëndësishëm në interesimin e tyre, qasjen ndaj matematikës dhe përdorimin e saj në jetën e tyre.

Qëndrimet relevante në këtë fushë janë:

- Kurioziteti;
- Motivimi;
- Imagjinata në kreativitetin për zgjidhjen e problemeve;
- Insistimi, këmbëngulja dhe fuqia në fokusimin e problemeve;
- Pavarësia në mendime dhe veprime;
- Iniciativa dhe interesi për qasje të ndryshme;
- Organizimi i të menduarit;
- Besimi në forcat vetjake;
- Besimi në përdorimin e teknologjisë;
- Dëshira për njohuri matematike;
- Formimi human dhe zhvillimi i personalitetit;
- Kritikë konstruktive;
- Pavarësia në mendime;
- Gatishmëria për bashkëpunim;
- Prania e kritikave dhe gatishmëria për kritika konstruktive;
- Gatishmëria për gara pa hile;
- Kuraja për të kërkuar përkrahje/ndihmë;
- Qëndrimi i hapur ndaj përkrahjes së të tjerëve;
- Qëndrimi i drejtë ndaj pyetjeve dhe kërkesave;
- Vullneti;
- Toleranca;
- Respekti për saktësinë, përpjekjet personale dhe ato në grup;
- Insistimi, këmbëngulja dhe fuqia në fokusimin e problemeve;
- Shpirti i objektivitetit dhe paanësisë;
- Shprehja për të përdorur konceptet matematike në metodat në qasjen e situatave të përditshme ose në zgjidhjen e çështjeve praktike;
- Qëndrimi aktiv në ide të përbashkëta, diskutim dhe debatin;
- Gatishmëria për të kërkuar dhe për të ofruar përkrahje;
- Respektimi i mendimit të tjerëve;
- Bindja për rolin e matematikës në modelimin e mendjes njerëzore dhe zhvillimin e shoqërisë.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

III. Aftësitë dhe shkathtësitë matematike

- Identifikim
- Përshkrim
- Zbatim
- Njehsim
- Matje
- Vlerësim
- Skicim
- Krijim modelesh
- Qasje problemeve nga perspektiva të ndryshme
- Ndërtim
- Përdorim burimesh dhe informacionesh

IV. Njohuritë dhe konceptet që promovohen nga fusha e matematikës (Numrat, algjebra dhe funksioni; Forma, hapësira, matja dhe gjeometria; Përpunimi i shënimeve dhe Probabiliteti).

- Numrat realë dhe kompleksë
- Format dhe hapësira
- Teoria e numrave dhe algjebra
- Analiza matematike
- Gjeometria, matjet dhe trigonometria
- Gjeometria analitike
- Kombinatorika, statistika dhe probabiliteti
- Matematika financiare

5. Udhëzimet metodologjike

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimitdhënësit të fushës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes tematike mësimore dhe të rezultateve të kompetencave për shkallë, me bazën didaktike dhe me nivelin e formimit të nxënësve, duke i dhënë secilit mundësinë të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin që zotëron brenda vetes.

Mësimitdhënësi është i lirë të përdorë metoda mësimore bashkëkohore ndërvepruese dhe gjithëpërfshirëse, teknika e forma të shumëllojta të punës dhe një kompleks të tërë procedurash. Këto metoda duhet të jenë në funksion të nxitjes së mendimit të pavarur, kritik e krijues. Metodatat dhe teknikat e punës me nxënës duhet të jenë të kombinuara dhe të shumëllojta, të jenë në funksion të arritjeve të rezultateve të të nxënësve dhe të zbatimit në jetën e përditshme.

E tërë kjo kërkon nevojën për strategji të ndryshme të mësimitdhënies, të cilat përshtaten me nevojat e nxënësve si:

- zotërimi i kompetencave kryesore të të nxënësve përmes matematikës;
- lidhja e matematikës në ruajtjen e koherencës vertikale dhe horizontale të saj;
- zbatimi praktik i matematikës, brenda dhe jashtë klasës me situata të jetës reale;
- formimin dhe forcimin e aftësive matematikore bazuar në hetim;
- zgjidhja e problemave dhe shumëllojshmëria e strategjive për zgjidhjen e tyre;
- veçoritë e punës individuale dhe të punës në grup;
- përdorimi i burimeve të shumëllojshme të informacionit (si TIK-u etj.);
- të mësuarit të gjatë gjithë jetës;
- qëndrimi pozitiv ndaj lëndës së matematikës dhe vlerësimi të përdorimit të gjithanshëm të saj në gjitha fushat duke përfshirë edhe arsimin për zhvillim të qëndrueshëm;
- nxitjen e bashkëveprimit mësimitdhënës-nxënës duke pas parasysh gjithë përfshirjen.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Matematika dhe mësimdhënia e saj do të ketë parasysh të zhvillojë çështjet ndërkurrikulare përmes temave që janë në interes për shoqërinë me ndikim të formimit të personalitet:

- Zhvillimi personal dhe shkathtësi për jetë, për edukim qytetar, që matematika i ofron përmes temave të ndryshme si zgjedhjet, forma e eksponateve kulturore, vendimmarrja, planifikimi i buxhetit etj.;
- Zhvillimi për edukim për paqe, arrihet përmes temave që paraqesin shkakun dhe pasojën me ndikim në tolerancë, barabarësi, menaxhim të burimeve natyrore dhe shoqërore në zgjidhjen e problemeve;
- Krijimi i një kulture të punës në grupe përmes temave dhe projekteve si mbrojtja e ambientit, ekonomia familjare, shëndeti, ndikimi i teknologjisë, zhvillimi ekonomik i vendit që sigurohet përmes ruajtjes dhe përdorimit të qëndrueshëm të pasurive natyrore e biologjike etj.;
- Formimi personal për përdorim të medieve të shkruara dhe ato digjitale në sigurimin e informatave relevante, krahasimi i të dhënave, komunikimi dhe arsyetimi i problemeve.
- Formimi personal në arsim për zhvillim të qëndrueshëm, me ndikim në ndryshimet klimatike, në ngrohjen globale, në llojlojshmëri biologjike, dhe zhvillimi i teknologjisë përmes vetëdijesimit ekonomik, përfshirjes sociale, demografike dhe migrimit, mësimi elektronik, krijimit të modeleve, shembuj problemesh për mjedisin, energji të pastër, mbrojtje të ambientit, popullacioni dhe ekosistemi, problemi i ruajtjes së shëndetit dhe varfëria globale.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi si proces përfshin qëllimin, planifikimin, mbledhjen, sistemimin, evidentimin dhe raportimin e informacioneve që shërbejnë për të gjykuar mbi arritjen e rezultateve të të nxënësve që shprehin nivelin e domosdoshëm të arritjes së kompetencave kryesore me rastin e përfundimit të shkallëve kurrikulare. Gjatë vlerësimit mësimdhënësi, duhet të ketë parasysh rezultatet e të nxënësve për klasë dhe arritjen e rezultateve për këtë shkallë. Po ashtu ai duhet ta konsiderojë vlerësimin si pjesë të pandashme të mësimi, t'i angazhojë nxënësit në procesin mësimor dhe t'i aftësojë ata për punë të pavarur.

Në këtë nivel, vlerësimi duhet të përqendrohet në matjen për marrjen e gjykimeve në përvetësimin e nocioneve dhe koncepteve më të thelluara të matematikës.

Gjatë vlerësimit mësimdhënësi është i pavarur në zgjedhjen e llojeve, metodave dhe instrumenteve të vlerësimit, gjithmonë duke i pasur parasysh parimet dhe kriteret e vlerësimit. Vlerësimi duhet të jetë në funksion të sigurimit të informatave kthyes/ raportimit me qëllim të përmirësimit të të nxënësve, motivimit të nxënësve për nxënie, të përcaktojë shkaqet e ngecjes apo të përparimit, përmirësimit të mësimdhënies dhe të zhvillimit individual të nxënësve.

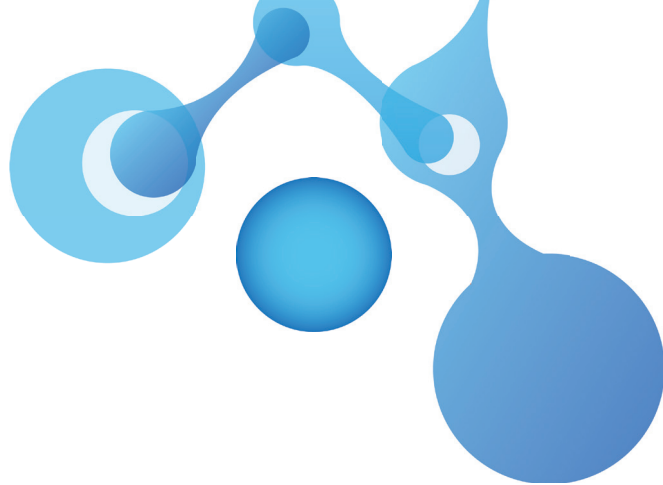
7. Materialet dhe burimet mësimore

Gjatë mësimi të matematikës mësimdhënësi, gjeneron dhe transferon informacione duke përdorur materiale didaktike dhe burime të nevojshme, ndërsa nxënësi gjeneron informacione duke iu qasur të mësuarit përmes të pamurit, të dëgjuarit, të lexuarit, të prekjes etj. Po ashtu mësimdhënësi gjatë transferimit të informacioneve përdor gjuhë të pastër, fjalë dhe fjali të sakta, njëkuptimore, mjete vizuale, teknologji të nevojshme, vizatime, modelime, jep ndihma të veçanta, adapton shembuj të ndryshëm, krijon ambient për aktivitete alternative etj. E gjithë kjo, sigurohet përmes qasjeve në përdorimin e teksteve dhe materialeve adekuate që përkon me moshën dhe mundësinë e nivelit të të mësuarit.

Mësimdhënësi u ofron mundësi nxënësve të krijojnë, modelojnë dhe të prezantojnë materiale të ndryshme mësimore.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Shkencat e natyrës

Hyrja

Qëllimi i fushës

Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre

Rezultatet e të nxënit të fushës

Udhëzimet metodologjike

Udhëzimet për vlerësim

Materialet dhe burimet mësimore

1. Hyrje

Fokusi kryesor i të mësuarit të fushës shkencat e natyrës është zhvillimi dhe konsolidimi i të kuptuarit të fenomeneve natyrore dh botës përmes koncepteve në lëndët: biologji, kimi, fizikë, gjeografi⁸ dhe astronomi⁹ që mësohen si lëndë të veçanta për nivelin e tretë të arsimit.

Nxënësit duhet të mësojnë, zhvillojnë dhe konsolidojnë njohuritë, shkathtësitë qëndrimet dhe vlerat, lidhur me metodat, proceset dhe përdorimin e shkencës në jetën e përditshme dhe në nivele të tjera të ngritjes profesionale. Ata duhet të inkurajohen të kuptojnë se si shkenca mund të përdoret për të shpjeguar se çka ndodh rreth tyre dhe ti analizojnë shkaktarët.

Kurrikula në shkencat e natyrës ndihmon në zhvillimin e kompetencave të cilat u ndihmojnë nxënësve në aspektin social, shëndetësor e ekonomik dhe që lidhen me çështje të ndryshme në nivel kombëtar dhe global.

Shkencat e natyrës për shkallën 5 të kurrikulës për gjimnaze janë obligative, ndërsa për shkallën e 6 të kurrikulës është obligative vetëm për gjimnazin e shkencave të natyrës.

2. Qëllimet

Qëllimet e të mësuarit të shkencave të natyrës janë:

- Zhvillimi i njohurive dhe të kuptuarit e koncepteve shkencore dhe teknologjike përmes eksplorimit të proceseve njerëzore, natyrore dhe fizike në mjedis.
- Zhvillimi i qasjes shkencore në zgjidhjen e problemeve e cila ndihmon të kuptuarit dhe të menduarit kritik e krijues.
- Inkurajimi i nxënësve të eksplorojnë, zhvillojnë dhe zbatojnë idetë dhe konceptet shkencore përmes disajnitimit dhe aktiviteteve praktike.
- Inkurajimi i nxënësve të vlerësojnë kontributin e shkencës dhe teknologjisë në mjekësi, ekonomi, kulturë dhe dimensione të tjera në shoqëri
- Kultivimi i kujdesit dhe respektit për diversitetin e qenieve të gjalla dhe jo të gjalla, varësinë dhe bashkëveprimin mes tyre
- Inkurajimi i nxënësve të sillen me përgjegjësi për të mbrojtur, përmirësuar dhe dashur mjedisin, duke u involvuar në identifikimin, diskutimet dhe aktivitetet për problemet mjedisore që të promovojnë zhvillimin e qëndrueshëm.
- Gatishmëria e nxënësve të komunikojnë idetë, prezantojnë punën dhe raportojnë të gjeturat e hulumtimeve përmes medieve të ndryshme
- zotërimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit për grumbullimin, përpunimin dhe prezantimin e të dhënave gjatë hulumtimeve në shkenca.

3. Konceptet e përgjithshme dhe përshkrimi i tyre

Konceptet e përgjithshme të fushës kurrikulare Shkencat e natyrës janë:

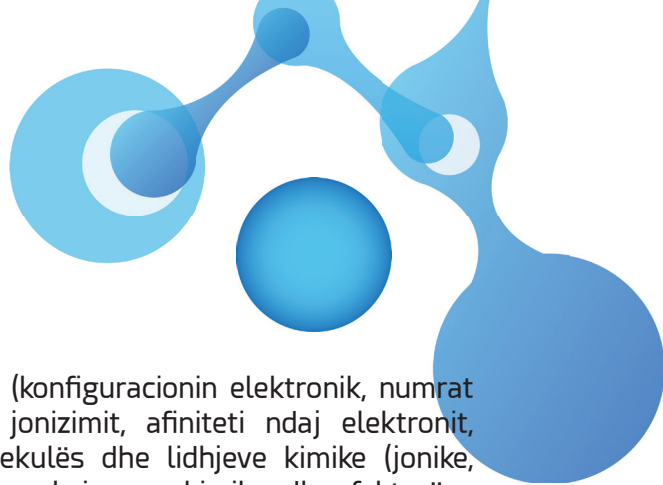
- Materia, vetitë dhe shndërrimet
- Proceset fizike
- Bota e gjallë
- Toka, mjedisi dhe Gjithësia

⁸ Gjeografia në këtë nivël të arsimit mësohet si lëndë mësimore në kuader të fushës Shkencat e natyrës.

⁹ Astronomia si lëndë mësohet vetëm në shkallën e 6-të, përkatësisht në klasën e 12-të.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Materia, vetitë dhe shndërrimet

Në këtë nivel përfshin analizën e strukturës së atomit (konfiguracionin elektronik, numrat kuantikë), vetive periodike të elementeve (energji e jonizimit, afiniteti ndaj elektronit, elektronegativiteti, radiusi atomik), strukturës së molekulës dhe lidhjeve kimike (jonike, kovalente, polare, hidrogjenore), acideve dhe bazave, reaksioneve kimike dhe faktorëve që ndikojnë në shpejtësinë e tyre, ekuilibrave kimikë, reaksioneve elektrokimike, vetive të metaleve, jometaleve dhe gjysmëmetaleve sipas blloqeve (s, p, d, f) dhe komponimeve më të rëndësishme të tyre, komponimeve të karbonit (hidrokarburet, komponimet me oksigjen dhe azot) dhe komponimet me rëndësi jetësore (karbohidratet, lipidet, vitaminat, proteinat dhe acidet nukleike).

Proceset fizike

Kanë të bëjnë me të kuptuarit dhe zbatimin e ligjeve të lëvizjes së trupit, të bashkëveprimit gravitacional, të punës së gazeve ideale, fluideve të energjisë së brendshme, të lëkundjeve, të valëve dhe zërit, të ligjeve të elektricitetit, të magnetizmit, të ligjeve të përhapjes drejtvizore dhe të trajtimit valor të dritës, të strukturës së bërthamës, të rrezatimit, të relativitetit, të fizikës së gjendjes së ngurtë me qëllim të ngritjes së kualitetit të jetës së njeriut.

Bota e gjallë

Ka të bëjë me proceset jetësore që përfshijnë analizimin dhe aplikimin e funksionimit të botës së gjallë, proceset metabolike, përshtatshmëritë dhe adaptimet e qenieve të gjalla, proceset e trashëgimisë të njeriu dhe variabilitetit gjenetik, bioteknologjia, evolucioni dhe seleksionimi natyror, mjedisi jetësor dhe shëndeti.

Toka, mjedisi dhe gjithësia

Trajton njohuritë dhe konceptet bazë mbi: origjinën, përbërjen, lëvizjen e trupave qiellorë në hapësirë. Pozicionin e Tokës në Sistemin Diellor, marrëdhëniet Diell-Tokë-Hënë (formimit të ditë-natës, stinëve, baticës e zbaticës, eklipset, fazave të Hënës etj.), karakteristikat e Diellit dhe roli i tij për jetën në Tokë, karakteristikat e planetëve dhe trupave të tjerë brenda këtij sistemi. Toka është pjesë e këtij Sistemi, që përbëhet nga pjesë të cilat kanë marrëdhënie hapësinore dhe kohore me të. Gjithashtu ka të bëjë me njohjen dhe të kuptuarit e pikave, vijave, harqeve, rrafshëve dhe rrafshëve themelore në sferën qiellore, me rrotullimin e dukshëm të saj, të lëvizjes së dukshme të Diellit nëpër ekliptikë, të lëvizjes së dukshme dhe të vërtetë të planetëve, të largësive dhe madhësive të trupave qiellorë, të instrumenteve për matje të madhësive astrofizike, të lindjes, zhvillimit dhe evolucionit të yjeve, të burimeve të energjisë së Diellit dhe kosmologjisë.

Raportin e njeriut dhe mjedisit, për lidhjet dhe ndikimet e tyre të ndërsjella, shkaktarët që ndikojnë në dëmtimin e mjedisit dhe masat për mbrojtjen e tij. Gjithashtu, përfshin edhe vetëdijesimin dhe angazhimin për nevojën e ruajtjes së mjedisit, të ekosistemeve dhe biodiversitetit për të siguruar zhvillim të qëndrueshëm. Paraqitjen e sipërfaqes së Tokës në rrafsh (hartë), sistemet fizike – gjeosferat, ndërveprimin njeri/mjedis, rreziqet dhe resurset natyrore (përfshirë trashëgiminë natyrore dhe kulturore), sistemet humane (popullsinë, vendbanimet dhe veprimtaritë ekonomike), rajonet (regjionet) – kontinentet, Kosovën dhe vendeve përreth. Nxënësit duhet të nxiten që të krijojnë shprehjet për ruajtjen, mbrojtjen dhe përmirësimin e ambientit jetësor.

4. Rezultatet e të nxënit

KSNA / ISCED 3 - Shkallët 5 dhe 6	
Shkalla 5, Klasa X,XI (mosha 16-17 vjeç)	Shkalla 6, Klasa XII (mosha 18 vjeç)
I. NJOHURITË, TË KUPTUARIT DHE ZHVILLIMI I SHKATHTËSIVE PËRMES PROCESIT TË TË NXËNIT: 1. Zhvillimi i shkathtësive të kërkimit shkencor për ndërtimin e materies, proceseve dhe dukurive në natyrë. 2. Strukturimi i mendimit shkencor për konceptet, modelet, teoritë dhe ligjet për ndërtimin e materies, të proceseve dhe dukurive në natyrë (proceset dhe dukuritë fizike, kimike, biologjike dhe gjeografike, në Tokë dhe në Gjithësi).	
1. Shkathtësitë hulumtuese në shkencë - Zhvillimi i shkathtësive të kërkimit shkencor për ndërtimin e materies, proceseve dhe dukurive në natyrë.	
1. Përdor teoritë shkencore për të zhvilluar hipoteza 2. Planifikon dhe realizon eksperimente për të kryer observime, testuar hipoteza apo shpjeguar fenomene 3. Zbaton ciklin e grumbullimit dhe analizimit të dhënave gjatë hulumtimit 4. Prezanton të dhënat nga hulumtimi duke zgjedhur metodat dhe gjuhën adekuate shkencore 5. Demonstron kujdes, shkathtësi dhe precizitet gjatë punës praktike	1. Përdor fjalor të pasur shkencor gjatë shpjegimit të dukurive në natyrë 2. Vlerëson të dhënat e grumbulluara gjatë hulumtimit si nga saktësia ashtu edhe besueshmëria 3. Përzgjedh teknikat, aparaturat dhe materialet adekuate për punë praktike
2. Strukturimi i mendimit shkencor për konceptet, modelet, teoritë dhe ligjet e ndërtimit të materies, të proceseve dhe dukurive në natyrë (Proceset dhe dukuritë fizike, kimike, biologjike dhe gjeografike në Tokë dhe në Gjithësi)	
2.1. Materia, vetitë dhe shndërrimet	
1. Analizon strukturën e atomit, të molekulës, të joneve, përbërjen, rëndësinë, vetitë fizike dhe kimike të elementeve, komponimet dhe reaksionet ndërmjet tyre si dhe demonstroi disa prej tyre	1. Analizon dhe hulumton përbërjen dhe vetitë e komponimeve organike që gjenden në botën e gjallë dhe jo të gjallë si dhe ato të krijuara nga njeriu (materialet sintetike) dhe analizon ndërlidhjen e tyre në proceset jetësore për një mjedis të qëndrueshëm
2. Analizon përbërjen, ndërtimin dhe vetitë e substancave, ndikimin e elementeve, komponimeve inorganike e organike në botën e gjallë dhe jo të gjallë në përmisimin e cilësisë së jetës	
2.2. Bota e gjalle	
1. Analizon dhe hulumton llojllojshmërinë e botës së gjallë si rezultat i evolucionit, rolin e ADN-së në trashëgimi dhe proceset biokimike në qelizë, biologjinë e pesë mbretërive të qenieve të gjalla dhe zbatimin e ligjshmërisë së ndërtimit dhe funksionit të sistemeve të gjalla në bioteknologji dhe teknikë.	1. Vlerëson (gjykon) ndërlidhjet funksionale të strukturave qelizore gjatë proceseve jetësore të njeriut; biologjinë e njeriut dhe format bashkëkohore të mbrojtjes së shëndetit të njeriut.
2. Vlerëson ndikimin e barnave dhe drogave në sjelljen dhe shëndetin e njerëzve, ndërlidhjen e shëndetit me sëmundjet, zvogëlimin dhe parandalimin e sëmundjeve të ndryshme (duke përfshirë edhe sëmundjet e transmetueshme seksualisht).	2. Organizon aktivitete për vetëdijësimin e të tjerëve rreth shëndetit seksual dhe substancave të cilat rrezikojnë shëndetin e njeriut.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

3. Analizon llojlojshmërinë e botës së gjallë si rezultat i evolucionit, ADN dhe trashëgimia, proceset bio-kimike në qelizë.
4. Vlerëson ndikimin e barnave dhe drogave në sjelljen dhe shëndetin e njerëzve, ndërlidhjen e shëndetit me sëmundjet, zvogëlimin dhe parandalimin e sëmundjeve të ndryshme (duke përfshirë edhe sëmundjet e transmetueshme seksualisht).

2.3.Proceset fizike

1. Shpjegon ligjin e ruajtjes së energjisë në proceset natyrore, energjinë e brendshme, ndërrimet e saja në trupat e ngurtë dhe fluide, rregullin, kaosin, ciklet dhe lidhshmërinë e nxehtësisë me temperaturën

1. Shpjegon ligjet e bashkëveprimeve themelore në natyrë; të dobët dhe të fuqishëm bërthamor, ndikimin e tyre në jetën e njeriut dhe ndotjen e mjedisit.

2. Në mënyrë analitike, grafike dhe me numra paraqet rregullat e bashkëveprimeve themelore gravitacionale dhe elektromagnetike.

2. Shpjegon lidhshmërinë e resurseve energjetike me ndotjen e mjedisit jetësor dhe vlerëson trendët e zbulimit të energjisë së pastër.

3. Përdor terminologjinë shkencore në shpjegimin e proceseve në natyrë, përmes katër bashkëveprimeve themelore.

2.4.Toka, mjedisi dhe Gjithësia

1. Analizon pozitën e Tokës në Sistemin Diellor, lëvizjet e Tokës, Diellit, Hënës, planeteve dhe trupave tjerë të këtij sistemi, formën, përmasat e Tokës dhe paraqitjen e sipërfaqes së Tokës në glob dhe hartë.
2. Shpjegon përbërjen, ndërtimin, strukturën dhe dinamikat e gjeosferave - litosferës, atmosferës, hidrosferës, biosferës, dukuritë dhe proceset që ndodhin në to, marrëdhëniet ndërvepruese ndërmjet komponentëve të gjeosferave, veçoritë e popullsisë, vendbanimeve dhe veprimtarive ekonomike në nivel lokal, regjional dhe ndërkombëtar.

1. Analizon veçoritë e pozitës gjeografike, kushteve natyrore (relievit, klimës, ujërave, tokave dhe botës bimore e shtazore) dhe socio-ekonomike (popullsisë, vendbanimeve veprimtarive ekonomike), rolin e resurseve natyrore dhe ndikimit të tyre në mjedis dhe zhvillimin ekonomik të Kosovës dhe vendeve përreth.

2. Analizon lidhjet shkak-pasojë për një situatë problemore në Kosovë, duke evidentuar tiparet e ndërveprimit të njeriut në mjedis dhe debaton masat që duhet të ndërmerren për të mbrojtur mjedisin nga ndotja.

3. Analizon pozitën gjeografike, karakteristikat natyrore (relievit, klimës, ujërave, tokave dhe botës bimore e shtazore) dhe socio-ekonomik (popullsisë, vendbanimeve veprimtarive ekonomike) dhe të regjioneve (rajoneve) – kontinenteve dhe vendeve të ndryshme të botës

3. Vlerëson sistemin gjeocentrik dhe heliocentrik, lëvizjen e dukshme të Diellit, rrjedhojat e saj, teoritë bashkëkohore të krijimit të sistemit diellor dhe shpjegon lidhshmërinë e hapësirë – kohës në krijimin e Gjithësisë në procesin e Eksplodimit të Madh.

4. Shpjegon pozitën e Tokës në Sistemin Diellor, lëvizjet e Tokës, Diellit, Hënës, planeteve dhe trupave tjerë të këtij sistemi, formën, përmasat e Tokës dhe paraqitjen e sipërfaqes së Tokës në hartë dhe glob;
5. Analizon përbërjen, ndërtimin, strukturën dhe dinamikat e gjeosferave - litosferës, atmosferës, hidrosferës, biosferës, dukuritë dhe proceset që ndodhin në to, veçoritë e popullsisë, vendbanimeve dhe veprimtarive ekonomike në nivel lokal, regional dhe ndërkombëtar;
6. Analizon veçoritë e pozitës gjeografike, kushteve natyrore (relievit, klimës, ujërave, tokave dhe botës bimore e shtazore) dhe socio-ekonomike (popullsisë, vendbanimeve veprimtarive ekonomike), rolin e resurseve natyrore në mjedisi dhe zhvillimin ekonomik të Kosovës dhe vendeve përreth.

III. Qëndrimet dhe vlerat e strukturuar nga arsimimi përmes fushës së shkencave natyrore

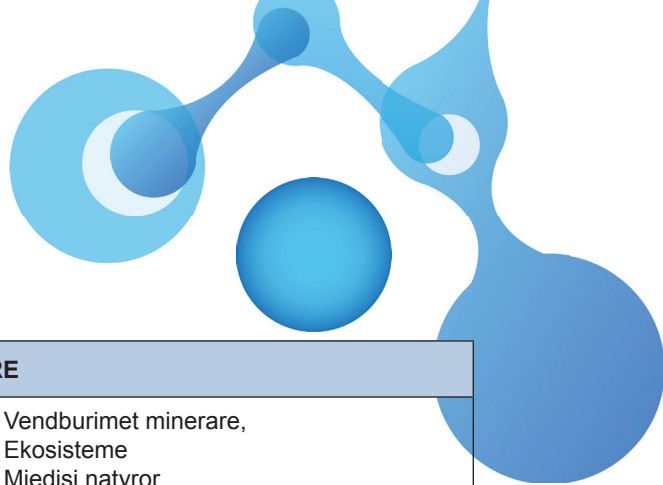
- Nxënësi prit të manifestojë:
- Interesim për kërkim shkencor dhe për debat.
- Qëndrueshmëri.
- Kureshtje për metoda të reja në fushën e shkencës.
- Interesim dhe përkushtim për zhvillimet shkencore dhe të mjedisit.
- Vlerësim të drejtë për sugjerimet e të tjerëve.
- Interesim për evolucionin e teorive dhe të ideve në shkencë.
- Respektim të fakteve.
- Zhvillim të shprehive për të përdorë njohuritë dhe shkathtësitë shkencore në vendimmarrje personale për çështjet e interesit të komunitetit.
- Kreativitet dhe imagjinatë.
- Motivim për të zbatuar në mënyrë të përgjegjshme njohuritë për mjedisin dhe njeriun.
- Etikë në shkencë.
- Ndërgjegjësim lidhur me çështjet bashkëkohore shkencore, siç janë: menaxhimi i ujërave, ndryshimet klimatike, hulumtimi i kultivimit të qelizave, nanoteknologji, teknologji të gjeneve.
- Zbatim të të kuptuarit shkencor në marrjen e vendimeve të përgjegjshme, etike dhe të informuara lidhur me çështjet e ndryshme.
- Vlerësimin që shkenca siguron karrierë të bujshme.
- Vlerësimin e diversitetit të njerëzve të cilët kanë kontribuar në formësimin dhe zhvillimin e shkencës.
- Respekt për të tjerët
- Vetërespekt
- Barazi
- Tolerancë
- Gjykimi të drejtë
- Pjesëmarrje konstruktive në debate dhe diskutime

IV. AFTËSITË DHE SHKATHTËSITË NË SHKENCAT NATYRORE

- Përdorim burimesh dhe informacionesh
- Shkathtësi bashkëpunimi
- Shkathtësi komunikimi dhe transmetimi të njohurive dhe përvojës
- Aftësi psikomotorike
- Kreativitet
- Shkathtësi të mendimit kritik
- Shkathtësi në teknologji të informatikës
- Shkathtësi numerike
- Shkathtësi të zgjidhjes së problemeve
- Shkathtësi menaxhimi
- Shkathtësi studimi
- Shkathtësi gjatë punës eksperimentale
- Aftësi hulumtuuese
- Aftësi orientimi

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

V. KONCEPTET DHE LËNDËT E FUSHËS SHKENCAT NATYRORE

- Hibridizimi
- Radioaktiviteti
- Galaktika
- Reaksionet bërthamore
- Globalizimi
- Bionika
- Shkenca natyrore
- Kimi
- Fizikë
- Biologji
- Gjeografi
- Gjeologji
- Astronomi
- Reaksione kimike
- Eksperiment
- Laborator
- Acide
- Baza
- Kripëra
- Okside
- Diversitet
- Evolucion
- Trashëgimi
- Resurse
- Vendburimet minerare,
- Ekosisteme
- Mjedi natyror
- Mjedi human
- Atom
- Molekulë
- Jone
- Strukturë
- Funksion
- Lidhje kimike
- Toka,
- Kohë
- Vendi,
- Hapësirë
- Sistem
- Fotosintezë
- Ligje
- Hipoteza
- Teori
- Parime
- Regjion (rajoni)
- Hartë
- Glob
- GPS
- Degradim
- Rigjenerim

5. Udhëzime metodologjike

Për zbatimin praktik të planifikimit mësimor për shkencat natyrore, qoftë brenda orës mësimore, por edhe jashtë saj në realizimin e aktiviteteve kurrikulare po ashtu aktiviteteve jashtëkurrikulare, nevojitet përdorim adekuat i metodologjive të mësimdhënies dhe mësimnxënies.

Rezultatet e të nxënit për shkallë (kompetencat) RNK, rezultatet e të nxënit për fushë (RNF-të) – Shkencat e natyrës, gjegjësisht rezultatet lëndore (RNL) – paraqesin jo vetëm pika referente për përzgjedhjen e përmbajtjeve por edhe për përzgjedhjen e metodologjive duke u harmonizuar njëra me tjetrën në procesin e mësimdhënies dhe mësimnxënies e në kontekst të filozofisë dhe parimeve të KK-së.

Suksesi i nxënësve në lëndët e shkencave të natyrës varet nga puna dhe angazhimi i mësimdhënësit dhe nxënësve. Kjo arrihet duke përdorur qasje ndërvepruese dhe gjithëpërfshirëse, metoda, teknika e forma të shumëllojta të punës. Për këtë qëllim zbatohet një kompleks i tërë procedurash, si: informacion i ri, ushtrime, detyra, punë me projekte, punë praktike e të tjera.

Mësimdhënësi duhet të respektojë dhe t'i përgjigjet interesave dhe vlerave të të gjithë grupeve të nxënësve pavarësisht nga kombësia, raca, gjinia, gjendja sociale, fetare.

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat, teknikat dhe format e punës me nxënës duhet të jenë në funksion të përvetësimit më të lehtë të përmbajtjeve mësimore, të njohurive, shprehive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të tjera për të përballur sfidat jetësore.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Shkencat e natyrës janë shkencë eksperimentale, prandaj është e preferuar që ligjshmëritë, aty ku është e mundur të shpjegohen duke u shërbyer me provë, demonstrim apo eksperiment në bashkëpunim me nxënësit, kurse arsimtari duhet të ketë rol udhëheqës.

Me qëllim të përmbushjes së kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtëdrejtë (shpjegim, sqarim, ushtrime praktike dhe shembuj);
- Mësimdhënie jo e drejtpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënit në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie që nxit të menduarit kritik, krijues dhe zgjidhjen e problemeve;
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënit përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit;
- Mësimdhënie që nxit hulumtimin e pavarur;
- Të mësuarit në natyrë dhe vizitat në objekte industriale.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

Mësimdhënia dhe të nxënit e integruar

Integrimi i koncepteve të përbashkëta në shkencat natyrore (biologji, kimi, gjeografi, fizikë dhe astronomi):

Materiet organike dhe inorganike, fermentimi, ushqimi i shëndetshëm, acidet nukleike, proteinat, karbohidratet, yndyrat, metabolizmi, difuzioni, osmoza, galaktika, korrozioni, radioaktiviteti, Toka, vendi, hapësira, harta, mjedisi natyror dhe human, regjion (rajoni), resurset natyrore, vendburimet minerare, erozioni, degradimi, energjia-resurset dhe kostoja.

Integrimi në metodën shkencore hulumtuese:

Parashtrimi i hipotezës, prova, demonstrimi dhe matja eksperimentale, përdorimi i instrumenteve për matje, planifikimi, projektimi i pavarur individual dhe në grupe i hulumtimeve shkencore, përpunimi dhe interpretimi i rezultateve, përgatitja e konkluzioneve, implementimi dhe transmetimi i përfundimeve.

Integrimi i shkencave natyrore me fushat e tjera

Shkencat natyrore jo vetëm se janë të ndërlidhura në mes veti meqë e studiojnë natyrën në aspekte të ndryshme dhe e plotësojnë njëra-tjetrën, por ato janë të ndërlidhura edhe me fushat tjera sudimore, e në veçanti me gjuhët në funksion të ndërtimit të terminologjisë të komunikimit dhe të transmetimit të njohurive.

Komunikimi dhe të shprehurit

Komunikon dhe transmeton njohuritë, duke u shprehur shkurt, qartë dhe saktë me gojë dhe me shkrim, në gjuhën amtare dhe së paku në një gjuhë të huaj, përgatitja dhe prezantimi i rezultateve të fituara gjatë hulumtimeve duke përdorur terma dhe fjalor shkencor në nivel, interpretimi i tyre përmes formave të ndryshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Matematika

Përdor formulat analitike dhe operacionet matematikore për zgjidhjen e problemeve dhe i shpreh ato me vlera sasiore.

Shoqëria dhe mjedisi

Kontribuon në zgjidhjen e problemeve aktuale të mjedisit dhe respekton diversitetin dhe tolerancën në proceset demokratike në mjedisin shoqëror. Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin e qëndrueshëm të tij

Shëndeti dhe mirëqenia

Kontribuon për ruajtjen e shëndetit dhe të mirëqenien personale dhe të tjerëve në mjedisin ku jeton.

Jeta dhe puna

Përdor dhe mirëmban veglat dhe pajisjet e punës, teknologjinë e informacionit dhe të komunikimit (p.sh. power point, videoklip, aparat fotografik, harta digjitale dhe analoge, dhe teknologji tjera për kolektiv të dhënash) si dhe burime të tjera të informacionit duke grumbulluar dhe duke interpretuar në mënyrë të pavarur rezultatet e hulumtimit.

Temat ndërkurrikulare

Integrimi i temave ndërkurrikulare në fushën e shkencave të natyrës i ndihmon nxënësit të njohin dhe të kuptojnë botën dhe të përballojnë më lehtë sfidat e jetës.

Temat ndërkurrikulare që mund të integrohen në Kurrikulën e shkencave të natyrës për këtë moshë të nxënësve janë:

- Edukimi për medie
- Arsimitimi për zhvillimin e qëndrueshëm

Edukimi për media

I referohet përzgjedhjes dhe përdorimit të medieve për sigurimin dhe përpunimin e informacioneve të reja dhe të sakta, krijimin dhe përdorimin kritik të informatave për hulumtimet dhe zbulimet e reja shkencore. Çështja e edukimit për media përfshin përmbajtjet lidhur publikimet, shpërblimet dhe efektet e të arriturat në shkencë në nivelin kombëtar dhe ndërkombëtar.

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

I referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në marrjen e përgjegjësive të rinjve/nxënësve për qëndrim dhe veprim aktiv ndaj çështjeve në vetëdijesimin dhe ruajtjen e pasurive natyrore, në nivel lokal dhe global. Këtu hyjnë çështjet si: ngrohja globale, riciklimi, burimet e ripërtritshme të energjisë etj.

Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm përfshijnë aspektet për të pasur mjedis të shëndetshëm që ndërlikohet me vetëdijesimin, veprimin qytetar dhe rëndësinë e shfrytëzimit të burimeve mjedisore si trashëgimi dhe kulturë e brezit të ardhshëm.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është proces i grumbullimit sistematik, cilësor e sasior të informatave të arritjes së nxënësve gjatë procesit të të nxënës dhe nxjerrja e gjykimeve për to.

Vlerësimi i nxënësit mbështetet në rezultatet e të nxënësit të programit lëndor dhe shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve në shkencat e natyrës.

Vlerësimi i nxënësit në shkencat e natyrës mund të bëhet me lloje dhe instrumente të ndryshme të vlerësimit, si:

- vlerësimi me gojë (diskutime, debate)
- Vlerësimi me shkrim i cili realizohet përmes teknikave të ndryshme (testeve, eseve, raportet e punës),
- Vlerësimi i punës praktike/eksperimentale
- Vlerësim për ecurinë dhe produktin e punës me projekte
- Vlerësimi i portfolios
- Vlerësimi individual dhe grupor gjatë punës kërkimore
- Vlerësimi i detyrave të shtëpisë

Për të gjitha llojet e vlerësimeve që duhet t'i bëhen nxënësit, pikë referimi janë rezultatet për fushë në nivel klase si dhe ato për kompetenca në nivel shkalle. Mësimdhënësi, varësisht nga specifikat e tyre, hulumton gjetjen e formave më të përshtatshme për vlerësimin e arritjes së tyre. Përgatitja e instrumenteve të vlerësimit duhet të bëhet në mbështetje të kriterëve të vlerësimit.

Mësimdhënësi harton plan vjetor për vlerësimin e nxënësve, i cili plan duhet të miratohet nga gjitha grupet e interesit (aktiviteti profesional, drejtorja e shkollës, nxënësit dhe prindërit) dhe duhet të bëhet pjesë e planit të vlerësimit në nivel shkollë.

7. Materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të kompetencave dhe koncepteve kryesore në shkencat e natyrës është e nevojshme të krijohen kushte, të sigurohen mjete mësimore dhe mjedis i përshtatshëm mësimor.

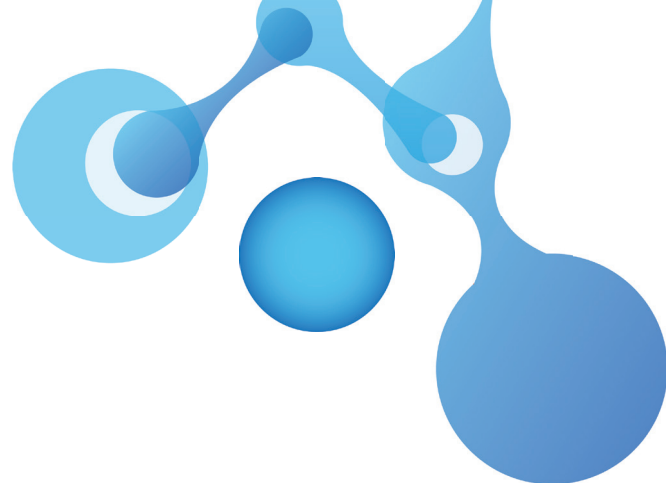
Si burim i informacionit përveç tekstit shkollor është e domosdoshme të përdoren edhe burime të tjera si CD (filma, dokumentarë, video eksperimente etj.), interneti (materiale tekstuale, fotografi, programe interaktive, video etj.), enciklopedi, atlase etj.

Për të rritur interesimin dhe kureshtjenë e nxënësve është e domosdoshme të përdoren mjete të ndryshme si: tabelë shkrimi, tabela interaktive, fotografi, piktura, modele, makete, diagrame, mjete grafike, televizori, videoprojektori, kompjuteri, telefoni, tableti etj.

Për arritje të rezultateve në shkencat e natyrës, është e domosdoshme sigurimi i mjedisit të përshtatshëm mësimor. Mësimi përveç klasës, duhet të zhvillohet edhe në mjedis të tjera të të nxënës, si laborator, punëtori, natyrë, ferma etj.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Shoqëria dhe mjedisi:

Hyrje
Qëllimi i fushës
Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre
Rezultatet e të nxënit të fushës
Udhëzimet metodologjike
Udhëzimet për vlerësim
Materialet dhe burimet mësimore

1. Hyrje

Fusha kurrikulare *Shoqëria dhe mjedisi* në nivelin e tretë, trajtohet përmes mësimit lëndor. Lëndët mësimore të kësaj fushe në këtë nivel janë: historia, edukata qytetare, sociologjia, psikologjia, filozofia dhe logjika. Mësimdhënësit duhet t'i marrin në konsideratë synimet e përbashkëta të fushës që do të trajtohen përmes përmbajtjeve lëndore të të gjitha lëndëve.

Njohuritë në këtë fushë e ndihmojnë nxënësin për të kuptuar, analizuar dhe vlerësuar konceptet, idetë, proceset ndryshimet historike, shoqërore, lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve, strukturat shoqërore e mjedisore si dhe ngjarjet dhe rolin e personaliteteve të shquara dikur dhe tani në nivel lokal, shtetëror, kombëtar, rajonal, evropian dhe botëror.

Njohuritë në këtë fushë ndihmojnë nxënësin për të thelluar të kuptuarit mbi individin, shoqërinë vendet dhe mjedisin, në krijimin e shprehive, vlerave, qëndrimeve dhe gjykimeve në raport me diversitetin kulturor, identitetin social e psikologjik, trashëgiminë kulturore e natyrore, organizimin shoqëror, liritë dhe të drejtat e njeriut si dhe rolin dhe funksionimin e institucioneve demokratike.

2. Qëllimi

Qëllimi i fushës *Shoqëria dhe mjedisi*, në këtë nivel është thellimi i njohurive, zhvillimi i aftësive, i shkathtësive, i vlerave dhe i qëndrimeve të nxënësit, i zhvillimit të të menduarit, të gjykuarit dhe të argumentuarit logjik, në mënyrë që të jetë qytetar i përgjegjshëm, të zhvillojë identitetin personal dhe të njohë dhe respektojë identitetet dhe perkatësitë e ndryshme si: sociale, etnike, gjinore, fetare, sekulare, racore, kulturore, orientimet seksuale, në funksion të zhvillimit të personalitetit të qëndrueshëm.

Kjo fushë ndihmon zhvillimin e aftësive për të gjykuar drejt dhe për të marrë vendime të përgjegjshme në rrethanat e jetës së përditshme, për të kultivuar shprehi e për të marrë iniciativa për ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit.

Fusha *Shoqëria dhe mjedisi*, në këtë nivel, ndihmon nxënësit për të zhvilluar e për të përforcuar më tej të kuptuarit, për të krijuar një bazë të qëndrueshme në orientimet profesionale të tyre në karrierë.

3. Konceptet e përgjithshme dhe përshkrimi i tyre

Konceptet e përgjithshme të kësaj fushe janë:

1. Individit, grupet dhe marrëdhëniet shoqërore
2. Proceset shoqërore
3. Normat, të drejtat dhe përgjegjësitë
4. Vendimmarrja dhe institucionet
5. Mjedisit, resurset dhe zhvillimi i qëndrueshëm

1. Individit, grupet dhe marrëdhëniet shoqërore

Në këtë nivel, ky koncept përfshin njohuri të thelluara, për raporte të qëndrueshme në familje, në grup shoqëror, bashkësi dhe shoqëri në aspektin historik, filozofik, sociologjik dhe atë psikologjik.

Në përmbajtjen e këtij koncepti përfshihen edhe njohuritë dhe aftësitë për pjesëmarrjen aktive në strukturat dhe organizimet e ndryshme shoqërore.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

2. Proceset shoqërore

Ky koncept përfshin njohuri për zhvillimet, proceset dhe ndryshimet shoqërore dikur dhe sot në rrafshin vendor rajonal, evropian dhe botëror.

Në kuadër të këtij koncepti përfshihen edhe njohuritë, qëndrimet dhe vlerësimet për ndryshimet në strukturën e popullsisë dhe zhvillimin e vendbanimeve, duke përfshirë edhe migrimet, diasporën, diversitetin dhe komunikimin ndërkulturor, ndryshimet në edukim, teknologji dhe globalizim.

3. Normat, të drejtat dhe përgjegjësitë

Në kuadër të kësaj tërësie përfshihen njohurit më të thelluara, për normat dhe rregullat shoqërore duke përfshirë edhe ato që kanë të bëjnë me mjedisin jetësor.

Kjo i mundëson nxënësit të konsolidojë të kuptuarit për to dhe të angazhohet për respektimin e tyre. Koncepti përfshin edhe thellimin dhe zgjerimin e njohurive për liritë dhe të drejtat e njeriut, përgjegjësitë ndaj vetes, familjes, bashkësisë dhe shoqërisë.

Kjo përfshin edhe njohuritë për barazinë gjinore, tolerancën, solidaritetin, përpjekjet kundër diskriminimit, stereotipive dhe paragjyqimeve, konfliktet sociale, komunikimi dhe bashkëpunimi me të tjerët, dikur dhe sot.

4. Vendimmarrja dhe institucionet

Ky koncept përfshin njohuri të thelluara për vendimmarrjen dhe institucione. Po kështu, konsolidimin e vetëbesimit të nxënësit për marrjen e vendimeve të arsyeshme në situata konkrete të jetës së përditshme.

Koncepti përfshin edhe njohuritë lidhur me gjykimet dhe vlerësimet për vendimmarrjen e drejtë, të vetëdijshme, të përgjegjshme dhe të argumentuar.

Koncepti përfshin edhe njohuritë për nivelet dhe llojet e ndryshme të vendimmarrjes, individuale, grupe e institucionale si dhe për rolin dhe rëndësinë e pjesëmarrjes demokratike në vendimmarrje.

5. Mjedisi, resurset dhe zhvillimi i qëndrueshëm

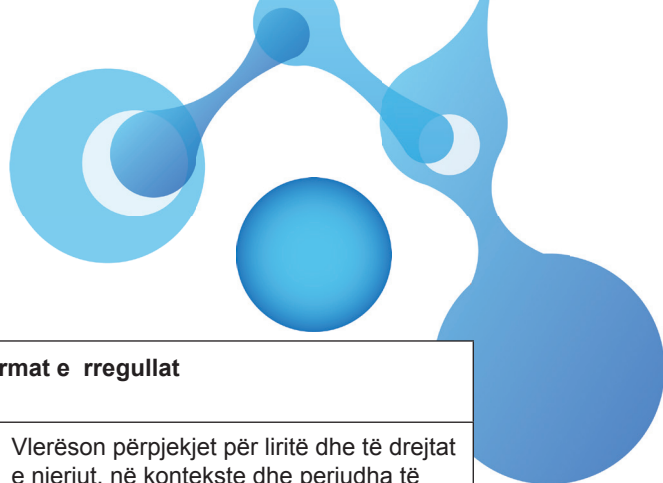
Koncepti përfshin njohuri të thelluara për raportin e njeriut dhe mjedisit për lidhjet dhe ndikimet e tyre të ndërsjella, shkaktarët që ndikojnë në dëmtimin e mjedisit dhe masat për mbrojtjen e tij. Koncepti gjithashtu, përfshin njohuritë, vetëdijesimin për angazhimin e ruajtjes së mjedisit, resurseve dhe energjisë, kujdesin për objektet e trashëgimisë kulturore e natyrore në funksion të zhvillimit të qëndrueshëm.

4. Rezultatet e të nxënit

Shoqëria dhe mjedisi KSNA / ISCED 3	
Shkalla 5, Klasa X, XI (15-16 vjeç)	Shkalla 6, Klasa XII (17 vjeç)
I. Njohuritë, të kuptuarit dhe shkathhtësitë përmes të cilave nxënësi:	
<ol style="list-style-type: none"> Hulumton strukturën e grupeve shoqërore, dikur dhe sot, dhe mënyrat e pjesëmarrjes apo të përfshirjes në to Hulumton objektet/monumentet, dukuritë, proceset historike, shoqërore e mjedisore si dhe lidhshmërinë dhe ndikimet ndërmjet tyre Analizon dhe shqyrton në mënyrë kritike dhe zbaton normat dhe rregullat shoqërore për jetë të përbashkët në diversitet Jep ide dhe propozime si dhe merr vendime në mënyrë të vetëdijshme dhe të përgjegjshme Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin e qëndrueshëm të tij. Shfrytëzon në mënyrë efektive TIK-un dhe teknologjitë e tjera bashkëkohore. 	
1. Hulumton strukturën e grupeve shoqërore, dikur dhe sot, dhe mënyrat e pjesëmarrjes apo të përfshirjes në to	
<ol style="list-style-type: none"> Analizon dhe nxjerr përfundime për ndikimin e personaliteteve të shquara historike, shoqërore, politike, kulturore e arsimore, kombëtare e botërore, gjatë periudhave të ndryshme historike. 	<ol style="list-style-type: none"> Analizon strukturën dhe funksionimin e grupeve shoqërore, dikur dhe tani, dhe nxjerr përfundime për mënyrat e angazhimit në mënyrë konkrete në dobi të interesave të bashkësisë dhe shoqërisë.
<ol style="list-style-type: none"> Krahason zhvillimet e grupeve shoqërore, institucioneve, strukturat dhe mënyrat e organizimit të tyre, dikur dhe tani. 	<ol style="list-style-type: none"> Merr iniciativë në organizime rinore në shkollë dhe jashtë saj për të zhvilluar proceset demokratike dhe i adreson çështjet me interes përmes veprimeve konkrete.
2. Hulumton objektet/monumentet, dukuritë, proceset historike, shoqërore e mjedisore si dhe lidhshmërinë dhe ndikimet ndërmjet tyre	
<ol style="list-style-type: none"> Analizon në mënyrë kritike shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve, dukurive dhe proceseve të ndryshme në shoqëri dhe shpreh opinionet personale për ndikimet e tyre në individë, në sisteme shoqërore dhe në zhvillime globale. 	<ol style="list-style-type: none"> Vlerëson dhe ndërlihd efektet e proceseve shoqërore, historike e mjedisore në jetën e individëve dhe të shoqërisë. Merr pjesë aktivisht (planifikim, organizim, udhëheqje, menaxhim etj.) në aktivitete hulumtuese duke përdorur lloje të ndryshme të informacioneve për ngjarjet dhe dukuritë shoqërore, historike dhe sjell të dhëna të mbështetura në fakte, duke iu shmangur paragjykimëve dhe opinionëve subjektive.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

3. Analizon dhe shqyrton në mënyrë kritike dhe zbaton normat e rregullat shoqërore për jetë të përbashkët në diversitet	
<p>1. Hulumton të dhënat që ndërlidhen me identitetin si: traditat, rregullat, besimet, mitet, legjendat, arkitekturën autoktone) monumentet, veshjet, ushqimet, etj., e popullit të vet dhe të popujve të tjerë; shpjegon vlerat e identitetit kombëtar, rajonal, evropian dhe global.</p> <p>2. Analizon dhe vlerëson shkaqet dhe rrethanat e ndryshimit të normave, ligjeve dhe zakoneve për rregullimin e jetës shoqërore në kohëra dhe vende të ndryshme.</p>	<p>1. Vlerëson përpjekjet për liritë dhe të drejtat e njeriut, në kontekste dhe periudha të ndryshme kohore dhe angazhohet për respektimin e larushisë shoqërore.</p> <p>2. Prezanton fakte dhe opinione, sqaron prejardhjen e tyre dhe përmes tyre nxjerr përfundime dhe shpreh pikëpamjet dhe qëndrimet e veta për çështje dhe dukuri të ndryshme shoqërore, historike, kulturore.</p>
4. Jep ide dhe propozime si dhe merr vendime në mënyrë të vetëdijshme dhe të përgjegjshme	
<p>1. Analizon në mënyrë kritike dallimet ndërmjet sistemeve të vendimmarrjes në nivel lokal, rajonal dhe ndërkombëta, si dhe ndikimin e tyre në jetën e qytetarëve në rrethana dhe në periudha të ndryshme historike.</p>	<p>1. Veçon mënyrat e vendimmarrjes në periudha dhe në kontekste të ndryshme shoqërore e historike dhe nxjerr përfundime për rëndësinë e vendimmarrjes së drejt.</p> <p>2. Vlerëson ndikimin e zhvillimit ekonomik, shkencor dhe teknologjik në shoqëri në përgjithësi si dhe në vendimmarrje.</p>
5. Kontribuon në ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit si dhe në zhvillimin qëndrueshëm	
<p>1. Bazuar në analizën paraprake, identifikon një problem konkret aktual të ndotjes në mjedisin e tij, planifikon punën, mbledh të dhëna, analizon dhe interpreton ato dhe vjen me një sërë zgjidhjesh të qëndrueshme.</p>	<p>1. Analizon karakteristikat shoqërore–ekonomike të mjedisit, proceset ekonomike, sociale, politike, kulturore dhe paraqet ndryshimet në shoqëri si rezultat i ndërveprimit në nivel lokal, rajonal dhe ndërkombëtar.</p>
6. Shfrytëzon në mënyrë efektive TIK-un dhe teknologjitë e tjera bashkëkohore	
<p>1. Shfrytëzon burime të ndryshme të shkruara dhe elektronike për të bërë analiza (shkak-pasojë) të ngjarjeve të rëndësishme shoqërore në mjedisin ku jeton si dhe në nivel kombëtar e ndërkombëtar.</p>	<p>1. Përdor me shkathtësi programe dhe mjete digjitale për të qenë qytetar i informuar dhe pjesëmarrës aktiv në veprimtaritë shoqërore dhe në zhvillimin e qëndrueshëm.</p>
II. Qëndrimet dhe vlerat	
<ul style="list-style-type: none">▪ Respekti për të tjerët▪ Vetërespekti▪ Empatia (bashkëndjenja me të tjerët)▪ Solidariteti▪ Humanizmi▪ Filantropia (altruizmi)▪ Barazia▪ Toleranca▪ Gjykimi i drejtë▪ Diskutimi dhe debatimi▪ Pjesëmarrja konstruktive	

III. Aftësitë dhe shkathtësitë e fituara nga fusha Shoqëria dhe mjedisi				
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Përdorimi i informacioneve ▪ Hulumtimi ▪ Shfrytëzimi i burimeve ▪ Grumbullimi dhe dokumentimi i informacioneve ▪ Përdorimi i fjalorit të mësuar ▪ Përpilimi dhe leximi i grafikëve, diagrameve, tabelave dhe hartave ▪ Evidentimi i ngjashmërive dhe i dallimeve ▪ Menaxhimi efektiv i kohës ▪ Ndërlidhja e shkakt dhe pasojës ▪ Pjesëmarrja në aktivitete shoqërore ▪ Pjesëmarrja në vendimmarrje ▪ Marrja e iniciativave ▪ Analizimi i burimeve ▪ Krijimi i modeleve ▪ Analizimi i proceseve 				
IV. Konceptet specifike të fushës “Shoqëria dhe Mjedisi”				
Shoqëria	Kolonizimi	Abolicionizmi	Partitë politike	Ndijimi
Mjedisi	Neokolonializimi	Traktati	Barazia	Emocionet
Qytetaria	Dekolonializimi	Lufta e Madhe	Gjinia	Të drejtat
Komunikimi	Absolutizmi	Depresioni i madh	Solidariteti	Vendimmarrja
Kronologjia	Iluminizmi	Socializmi	Grupet shoqërore	Normat
Përgjegjësitë	Diktatura	Diktatura e proletariatit	Individi	Gjykimi
Koha	Demokracia	Epoka e relativizmit	Marrëdhëniet shoqërore	Familja
Epoka	Komunizmi	Ekonomia e tregut	Liria	Personaliteti
Shteti	Nacizmi	Burimi	Bashkëndjenja	Perceptimi
Migrimet	Fashizmi	Induksioni	Popullsia	Kujtesa
Kombi	Militarizmi	Nocioni	Toleranca	Sistemi nervor
Lufta	Konflikti	Deduksioni	Rregullat	Ideja
Paqa	Lufta e ftohtë	Silogjizmi	Parlamentarizmi	Të menduarit
Civilizimi	Epoka viktoriane	Premisa	Motivacioni	Rrymat filozofike

5. Udhëzime metodologjike

Realizimi i kurrikulës kërkon përdorimin dhe gërshetimin e metodave të ndryshme që e plotësojnë njëra-tjetrën dhe që mundësojnë zhvillimin e mendimit kritik e kreativ te nxënësi, për zbatimin e njohurive në situata të ndryshme.

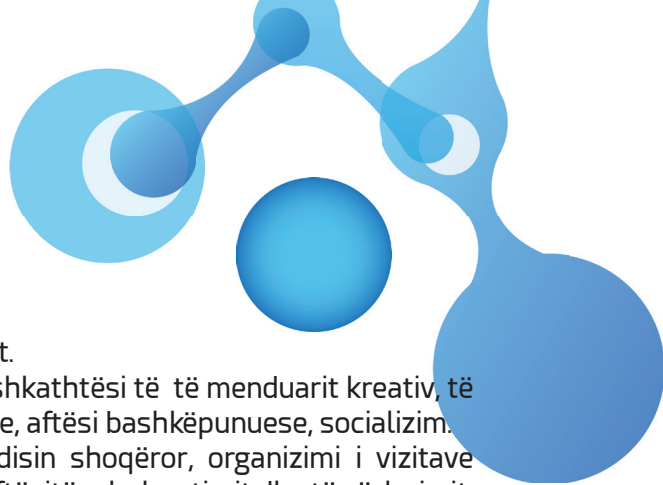
Mësimdhënësi është i lirë të zgjedhë metodologjinë e punës duke vlerësuar drejt kushtet, rrethanat dhe mundësitë të cilat i ka në dispozicion. Duke u bazuar në udhëzimet e KK-së, të marrë parasysh mësimin e bazuar në arritjen e kompetencave, mësimin me nxënësin në qendër, gjithëpërfshirjen, mësimin e diferencuar, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënësit si dhe Mësimin e Bazuar në Projekte (MBP), i cili zhvillon shkathtësitë praktike të kërkuara në KK.

Në kuadër të metodologjisë për këtë fushë dhe për këtë nivel sugjerohet shfrytëzimi:

- I intervistës dhe i historisë gojore (rrëfimeve, kujtimeve) për mbledhjen e të dhënave për ngjarjet, vendet, personalitetet dhe mënyrën e jetesës. Këto rrisin shkathtësinë e

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

përdorimit të burimeve të ndryshme të informacionit.

- I debateve, që krijon shprehi të komunikimit efektiv, shkathtësi të të menduarit kreativ, të prezantimit të pikëpamjeve dhe argumentimit të ideve, aftësi bashkëpunuese, socializim.
- I vrojtimit dhe kontaktit të drejtpërdrejtë me mjedisin shoqëror, organizimi i vizitave mësimore dhe ekskursioneve zhvillojnë te nxënësit aftësitë e hulumtimit dhe të vëzhgimit, të interpretimit dhe të diskutimit për dukuri të ndryshme shoqërore dhe mjedisore.
- Racional i TIK-ut nga nxënësi gjatë marrjes së informacioneve dhe përgatitjen e tij për të qenë i suksesshëm.
- I bashkëveprimit brenda grupit, që zhvillon aftësitë për komunikim, për organizim, menaxhim si dhe për të dalluar dhe për të vlerësuar situata të ndryshme nga e kaluara dhe e tashmja si dhe që të dijë të nxjerrë përfundime.
- Bashkëpunimi me institucionet, grupet e interesit dhe me shoqërinë civile, janë forma të tjera të punës që realizohen edhe jashtë hapësirës shkollore. Përshkrimi i ngjarjeve si dhe i vendeve të ndryshme, mbledhja e të dhënave dhe materialeve të tjera hulumtuuese si dhe prezantimi i punës së vet dhe të grupit para të tjerëve, e ndihmojnë nxënësin në arritjen e kompetencave.

Pjesë e rëndësishme e kurrikulës janë dhe çështjet ndërkurrikulare. Realizimi i tyre u mundëson nxënësve që të kuptojnë më mirë marrëdhëniet, proceset dhe raportet që ndodhin në shoqëri dhe mjedis. Duke trajtuar çështjet ndërkurrikulare ndihmohet në zhvillimin dhe arritjen e kompetencave të parapara në kurrikul. Në këtë nivel, në kuadër të fushës *Shoqëria dhe mjedisi*, gjegjësisht lëndëve të kësaj fushe, të gjitha temat/çështjet ndërkurrikulare të parapara me KK mund të trajtohen. Pra temat:

- Edukimi për qytetari demokratike
- Edukimi për paqe
- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media, dhe
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

janë të ndërlidhura me rezultatet e fushës andaj duhet t'i kushtohet kujdes trajtimit adekuat edhe në programet lëndore. Kërkohet që mësimitdhënësi që në fazën e planifikimit të analizojë rezultatet e fushës, temat dhe njësitë mësimore se me cilat çështje ndërkurrikulare ndërlidhen. Në këtë mënyrë sigurohet trajtimi sa më i mirë i këtyre çështjeve por njëkohësisht dhe mësimitdhënia e integruar.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi, si një ndër çështjet më komplekse në procesin arsimor, duhet të shërbejë në përkrahjen dhe forcimin e të nxënësit; kontrollin e progresit individual të nxënësve; përmbushjen me sukses të rezultateve të të nxënësit dhe kompetencave të përcaktuara në Kurrikulë.

Gjatë procesit të vlerësimit sugjerohet që mësimitdhënësit/vlerësuesit të përdorin forma dhe instrumente të ndryshme vlerësimi, duke u ofruar nxënësve jo vetëm kritere të shkruara, por edhe lloje të tjera të vlerësimit, për të kuptuar në mënyrë konkrete arritjet të cilat ata i synojnë. Instrumentet për vlerësim gjithmonë duhet të jenë të përshtatshme, varësisht prej qëllimit të vlerësimit. Forma dhe lloji i vlerësimit dhe veçanërisht mënyra në të cilën rezultatet raportohen, gjithmonë duhet të reflektojnë qëllimin e vlerësimit. Mënyra e ndërtimit të vlerësimit gjithmonë duhet të jetë transparente dhe e drejtë. Vlerësimi gjithmonë duhet të zbatohet me standardet më të larta etike. Vlerësimi i nxënësve duhet të jetë motivues dhe objektiv.

Vlerësimi i nxënësve në këtë nivel për këtë fushë duhet të ketë parasysh specifikat e moshës së

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

fëmijëve, kapacitetet e tyre intelektuale dhe rregullat pedagogjike.

Veçoritë që dallojnë fushën *Shoqëria dhe mjedisi* si një lëmë përmes së cilës pretendohet të përgatitet një qytetar pjesëmarrës dhe i përgjegjshëm, kërkojnë nga mësuesit që të përdorin shumëllojshmëri të mënyrave të vlerësimit në baza ditore, javore dhe afate të tjera të planifikuara kohore. Fokusi i vlerësimit sugjerohet të përqendrohet mbi të kuptuarit e koncepteve të shoqërisë dhe mjedisit, mbi shkathtësitë dhe praktikimin e sjelljeve dhe qëndrimeve pozitive. Vlerësimi duhet t'i ndihmojë nxënësit që të përmirësojnë e të avancojnë vazhdimisht, në mënyrë aktive, zbatimin e njohurive të mësuara në jetën e tyre të përditshme. Vlerësimi është i lidhur ngushtë me metodologjinë e mësimit dhe kërkon pajtueshmëri e konsistencë në gjithë procesin. Vlerësojmë atë që synojmë, atë që e vëmë në objektiv. Qasja e Kurrikulës së re në kompetenca, synon vlerësimin e asaj se çka është në gjendje nxënësi të bëjë, pra vlerësimi i zbatimit praktik të njohurive të marra gjatë shkollimit. Kështu, aplikimi i vlerësimit përmes vëzhgimit të vazhdueshëm të arritjeve të nxënësve dhe mbajtja e evidencës për qëllime dokumentimi dhe planifikimi të punës së mësimit është e domosdoshme.

Vlerësimi mund t'i shërbejë gjithashtu punës në grupe, që mund të realizohet në forma të ndryshme, si përmes miniprojekteve etj., që tek nxënësit do të masnin shkathtësitë e bashkëpunimit e të hulumtimit, aftësitë e të shprehurit (të folurit) etj. Vëzhgimi i punës në grupe dhe nismave individuale mund të bëhet edhe përmes teknikës që njihet si buletin i pjesëmarrjes ose edhe asaj që quhet listë e kontrollit etj.

Për të gjitha llojet e vlerësimeve që duhet t'i bëhen nxënësit, pikë referimi janë rezultatet për fushë në nivel klase si dhe ato për kompetenca në nivel shkalle. Mësuesi, varësisht nga specifikat e tyre, hulumton gjetjen e formave më të përshtatshme për vlerësimin e arritjes së tyre. Në këtë kuptim përvojat e deritanishme të secilit mësues dhe ato të praktikuar në përgjithësi në sistemin arsimor kosovar, për vlerësim, janë një bazë fillestare e cila duhet të pasurohet në përputhje me frymën e KKK-së dhe Kurrikulës Bërthamë.

7. Materialet dhe burimet mësimore

Për formimin kompetent në fushën mësimore *Shoqëria dhe mjedisi* përdoren burime të ndryshme mësimore që motivojnë nxënësit në arritjen e progresit të përvetësimit të shprehive dhe shkathtësive që do t'i përdorin në të tashmen dhe në të ardhmen.

Përveç teksteve mësimore, nxënësit kanë qasje edhe në burime të tjera të njohurive. Tekstet mësimore dhe burimet e tjera mësuesit i shërbejnë për të realizuar procesin mësimor.

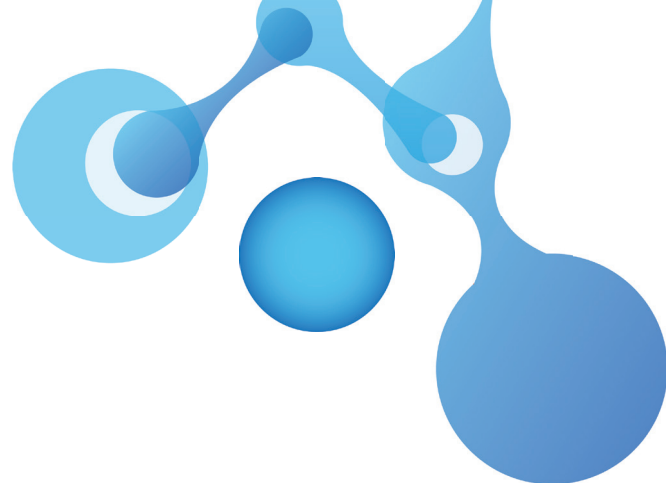
Për njohje të qëndrueshme të fushës mësimore *Shoqëria dhe mjedisi* përdoret një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë tekstet shkollore, librat e aktiviteteve dhe të ushtrimeve, fletoret e punës, broshura, atlaset, globet, enciklopeditë, fjalorë të ndryshëm, literaturë, softuerë arsimorë, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme të lëmit përkatës, vizita të ndryshme njohëse, si, p.sh. objekteve shoqërore, kulturore dhe natyrore.

Mësuesit, nxënësit dhe bartësit e tjerë të arsimit, po ashtu mund të angazhohen në hartimin e burimeve të përshtatshme mësimore, p.sh.: rezultatet e projekteve nga nxënësit mund të bëhen burime të vlefshme mësimore për klasa të ndryshme.

Mësuesit mund të shfrytëzojnë dhe të krijojnë dosje, gazeta, revista, literaturë të specializuar apo doracakë të ndryshëm për aktivitete me nxënës. Gjithashtu është shumë me rëndësi që nxënësit dhe mësuesit të bashkëpunojnë edhe në prodhimin e produkteve të ndryshme përmes shfrytëzimit të burimeve të teknologjisë informative.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

EDUKATA FIZIKE, SPORTET DHE SHËNDETI

Hyrje
Qëllimi i fushës
Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre
Rezultatet e të nxënit të fushës
Udhëzimet metodologjike
Udhëzimet për vlerësim
Materialet dhe burimet mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Fusha kurrikulare *Edukate fizike, sportet dhe shëndeti* siguron që nxënësit të zhvillojnë njohuritë, të kuptuarit, shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet për mirëqenien e tyre mendore, emocionale, sociale dhe fizike.

Kjo fushë i përgatit nxënësit për mundësitë, përgjegjesit dhe aftësimin për jetë si vlerë kryesore për rritje dhe zhvillim cilësor individual dhe kolektiv. Kontributet edukative dhe formuese të edukimit fizik dhe shëndetit të nxënësit, janë tashmë të gjithëpranuara dhe kjo bën një fushë të rëndësishme me ndikime të padiskutueshme në rritjen dhe zhvillimin e njeriut.

Fusha e edukimit fizik, sportit dhe shëndetit do të ofrojë qasje të integruar të edukimit fizik dhe sporteve, me edukatën shëndetësore, që në shkallën e parë e deri në shkallën e gjashtë.

2. Qëllimi

Fusha kurrikulës *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti* ka si qëllim t'u japë nxënësve njohuri, shkathtësi dhe t'i udhëheqë drejt jetës së shëndetshme në mënyrë që të jenë në gjendje të marrin përgjegjësi për shëndetin dhe për mirëqenien e vet dhe të tjerëve. Gjithashtu, kjo fushë nxënësve u siguron mundësinë për të zhvilluar dhe për të praktikuar shprehi, qëndrime, cilësi, vlera dhe sjellje, të cilat do t'i ndihmojnë ata në përballimin me sukses të jetës së tashme dhe të ardhme.

Të mësuarit për edukimin fizik, sportet dhe shëndetin të rinjve u mundëson:

- Njohin rëndësinë e aktiviteteve energjetike për shëndetin e njeriut
- Krijimin e objektivave personale dhe kolektive përmes pjesëmarrjes në aktivitete të ndryshme sportive dhe shëndetësore
- Ndikimin e aktiviteteve fizike dhe sportive në jetën e tyre
- Rëndësinë e aktiviteteve sportive në komunitetet
- Strategjitë e ndryshme të cilat ju ndihmojnë të përballen me situata të ndryshme jetësore
- Rëndësinë që ka për njeriun konsumimi i ushqimit të shëndetshëm
- Kuptimin e rëndësisë së vlerave pozitive të jetës dhe ndikimit të tyre në cilësinë e zhvillimit personal
- Rolin dhe përgjegjësinë e tyre në krijimin dhe ruajtjen e mjedisit të shëndetshëm
- Veprimet që përmirësojnë mirëqenien e tyre mendore, emocionale, sociale dhe fizike;
- Parandalimin dhe shmangien nga faktorët e rrezikut dhe aksidenteve;
- Baraspeshimin në mes pushimit dhe aktiviteteve fizike, sportive dhe teknologjinë informative

3. Konceptet e përgjithshme dhe përshkrimi i tyre

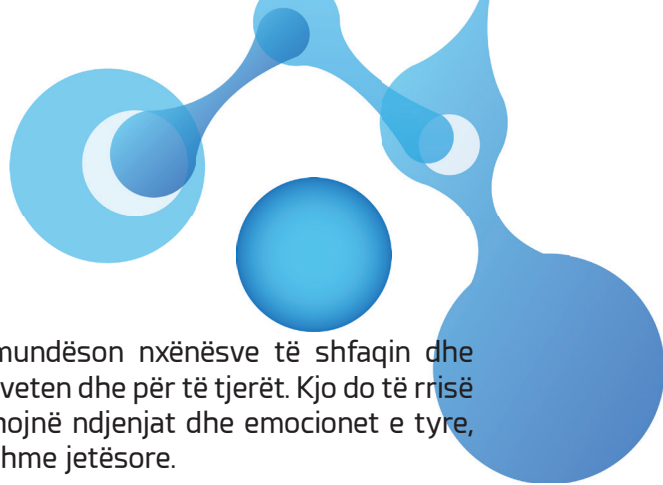
Konceptet e fushës së kurrikulës *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti* që janë zhvilluar në nivelet I, II vazhdojnë të zhvillohen edhe në nivelin e tretë të arsimit, përkatësisht në shkallët 5-6 të kurrikulës. Konceptet e kësaj fushe janë si më poshte:

1. Mirëqenie e plotë fizike, psikike, emocionale dhe sociale
2. Zhvillimi i gjithanshëm dhe harmonik i trupit përmes aktiviteteve fizike dhe sportive
3. Promovimi i stilit aktiv dhe të shëndetshëm të jetës
4. Vetëdijesimi për ndikimin e përdorimit të substancave që krijojnë varshmëri
5. Edukimi mbi mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm

1. Mirëqenie e plotë fizike, psikike, emocionale dhe sociale

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Mirëqenia mendore, emocionale, sociale dhe fizike u mundëson nxënësve të shfaqin dhe eksplorojnë ndjenjat e tyre, të zhvillojnë respektin për vetveten dhe për të tjerët. Kjo do të rrisë besimin në arritjet e tyre, do t'i ndihmojë ata të menaxhojnë ndjenjat dhe emocionet e tyre, përgatitjen për të përballuar streset dhe situatat e ndryshme jetësore.

2. Zhvillimi i gjithanshëm dhe harmonik i trupit përmes aktiviteteve fizike dhe sportive

Ofron nxënësve platformë nga e cila mund të ndërtojnë shkathtësi për të përmirësuar aspektet fizike që ndihmojnë në zhvillimin e aftësive personale dhe ndërpersonale. Ajo u mundëson nxënësve të zhvillojnë konceptet dhe aftësitë e nevojshme për pjesëmarrje në një gamë të gjerë të aktiviteteve fizike, sportive, kulturore, që ndikon në rritjen e mirëqenies së tyre fizike dhe i përgatit për jetë aktive dhe të shëndetshme.

Përmes edukimit fizik dhe sporteve u mundësohet nxënësve përfundim automatizim të njohurive dhe përdorimit të shumë elementeve të kombinimeve tekniko-lëvizore që përfshihen në lojërat sportive. Nëpërmjet këtyre lojërave sportive (basketboll, volejball, futboll, etj.) nxënësit krijojnë e fitojnë kompetenca shumë të rëndësishme për jetën, zhvillojnë më tej cilësitë fizike, aftësitë e komunikimit dhe të punuarit në ekip, duke e konsideruar sportin si mundësi për karrierë, zhvillojnë aftësitë për pranimin dhe ndarjen e përgjegjësisë, si dhe gëzimin e suksesit, mësohen të respektojnë rregullat e lojës dhe fair-play-t në aktivitetet sportive në shkollë e jashtë saj, që në vetvete përbën një model të respektit ndaj rregullave demokratike të jetës qytetare, si dhe formimin e kulturës së të ushtruarit sportiv për gjatë gjithë jetës.

3. Promovimi i stilit aktiv dhe të shëndetshëm të jetës

Të ushqyerit e shëndetshëm kontribuon në përmirësimin e të ushqyerit të drejtë të nxënësve përmes promovimit të mesazheve në përputhje me ushqimin e shëndetshëm duke u lejuar atyre që të bëjnë zgjedhje të shëndetshme dhe për të zhvilluar shprehitë për ushqim të shëndetshëm. Kjo i ndihmon nxënësit të zhvillojnë njohuri për të kuptuarit e praktikave të sigurta në mënyrë që të aplikojnë ato në veprimtaritë praktike dhe në jetën e përditshme.

4. Vetëdijesimi për ndikimin e përdorimit të substancave që krijojnë varshmëri

Nxënësit informohen dhe edukohen për ndikimin e përdorimit, keqpërdorimit të substancave të ndryshme dhe pasojat që bartin në shëndetin e tyre individual dhe kolektiv. Ata vetëdijesohen për të marrë vendime të cilat janë të bazuara në informata të drejta e të cilat ndikojnë në shëndetin e tyre

5. Edukimi mbi mjedisin dhe zhvillimin e qëndrueshëm

Përmes edukimit për mjedisin nxënësit ndihmohen që të bëhen të ndërgjegjshëm për mjedisin dhe që të mund të mbrojnë veten dhe të tjerët nga faktorët dëmtoes. Ndërgjegjësimi mjedisor përfshin zhvillimin e ndjenjës së informimit dhe të përgjegjësisë për ruajtjen dhe përdorimin e mjedisit.

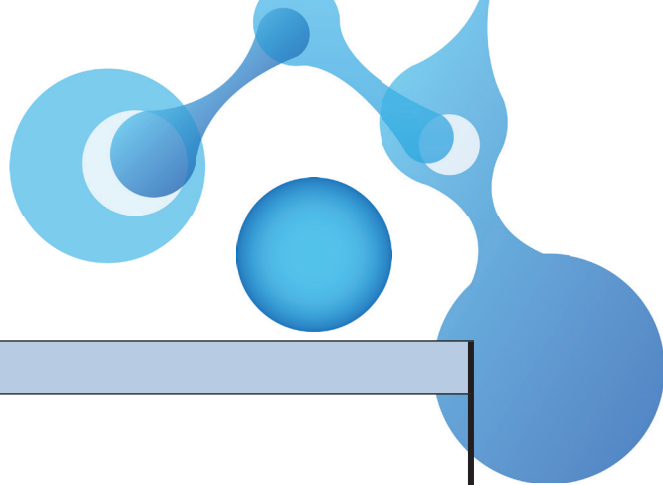
Ata duhet të ndihmohen që të kuptojnë se mjedisi natyror duhet të ruhet dhe të mbrohet, kështu që të krijohen kushte e mundësi për një zhvillim të qëndrueshëm të mjedisit në vendin ku jeton.

4. Rezultatet e të nxënit

REZULTATET E TË NXËNIT PËR SHKALLËT 5 DHE 6	
Shkalla 5 /Klasa X, XI	Shkalla 6 / Klasa XII
Njohuritë, të kuptuarit dhe shkathtësitë përmes të cilave nxënësi:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Përdor strategji adekuate dhe menaxhon ndjenjat dhe emocionet për të përballuar streset dhe situatat e ndryshme jetësore 2. Merr pjesë në aktivitete të sforcuara fizike dhe demonstroi shkathtësitë në sportet individuale dhe kolektive 3. Kontribuon në krijimin e shprehive të një stili jete aktive dhe të shëndetshme 4. Kontribuon në vetëdijesimin e komunitetit për ndikimin e përdorimit të substancave që krijojnë varshmëri në jetën e individit dhe të shoqërisë 5. Përdor dhe promovon rëndësinë e ruajtjes dhe kultivimit të mjedisit natyror për zhvillimin e aktiviteteve fizike dhe përparimin e shëndetit 	
Përdor strategji adekuate dhe menaxhon ndjenjat dhe emocionet për të përballuar streset dhe situatat e ndryshme jetësore	
Përdor strategji adekuate në situata të vështira fizike, psikike, emocionale dhe sociale duke vepruar në mënyrë të koordinuar me përgjegjësi në situata të jashtëzakonshme.	Menaxhon veten dhe ndihmon të tjerët në situata të jashtëzakonshme, demonstroi njohuri dhe shkathtësi për përdorim dhe reagim të drejtë me mjete adekuate.
Merr pjesë në aktivitete të sforcuara fizike dhe demonstroi shkathtësitë në sportet individuale dhe kolektive	
1. Vlerëson rëndësinë dhe rolin e trashëgimisë kulturore sportive	Kontribuon në ruajtjen, afirmimin dhe prezantimin e trashëgimisë kulturore sportive.
2. Merr pjesë në aktivitetet e sforcuara fizike dhe sportive dhe shfaq qëndrim pozitiv për ndikimin e tyre në ruajtjen e shëndetit.	2. Vepron në arritjen e objektivave personale, zgjedh ushtrime komplekse dhe të koordinuara fizike dhe sportive. Hulumton veprimin e aktiviteteve fizike në shëndet dhe ndikimin në aspektin estetik dhe fizik
Kontribuon në krijimin e shprehive të një stili jete aktive dhe të shëndetshme	
1. Demonstroi shkathtësi për përzgjedhjen dhe përgatitjen e ushqimeve dhe analizon ndikimin e reklamave dhe medieve për ushqyerje të shëndetshme.	1. Analizon burimet ushqimore, financiare, të kulturës, religjionit, shpjegon politikën, legjislacionin mbi dietat, shëndetin, ndikimin e tyre tek individët e komuniteti dhe aplikon njohuritë në praktikë.
Kontribuon në vetëdijesimin e komunitetit për ndikimin e përdorimit të substancave që krijojnë varshmëri në jetën e individit dhe të shoqërisë	
1. Përdor strategji për të bërë zgjedhje bazuar në informata të drejta të cilat mund t'i aplikojë në situata sfiduese, përfshirë edhe presionin e bashkëmoshatareve.	1. Aplikon metoda të ndryshme për shmangie nga rreziqet potenciale duke shfrytëzuar kapacitetet ekzistuese brenda dhe jashtë shkollës.
Përdor dhe promovon rëndësinë e ruajtjes dhe kultivimit të mjedisit natyror për zhvillimin e aktiviteteve fizike dhe përparimin e shëndetit	
Demonstroi shkathtësi për përdorim të drejtë dhe adekuat të mjedisit për avancimin e shëndetit.	Zbaton dhe promovon shëndetin, higjienën dhe standardet e mbrojtjes së mjedisit

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

II. Njohuritë dhe shkathtësitë

- Analizon
- Diskuton
- Dallon situatat
- Identifikon
- Mendimi kritik
- Vendos qëllime
- Zbaton strategji
- Vlerëson mundësitë
- Projektton sjellje të përshtatshme
- Vepron
- Demonstron
- Vlerëson situatat e rrezikshme
- Hulumton
- Kontribuon
- Avokon
- Prezanton
- Përforon
- Pjesëmarrje aktive
- Inicion, merr pjesë
- Organizon
- Planifikon
- Menaxhon
- Shfrytëzon kapacitetet
- Hulumton profesionet
- Bën zgjedhje

III. Qëndrimet, vlerat dhe besimet

- Respekti ndaj profesioneve, diversitetit
- Tolerant
- Respekt ndaj të tjerëve
- Kontribues
- Konsumues
- Vendimmarrës
- I përgjegjshëm
- I vendosur
- Marrëdhënie ndërpersonale
- Mirëqenie
- Sfidues

IV. Njohuritë dhe konceptet e fushës

- Elemente të lëvizjes
- Lëvizje manipulative
- Lëvizje lokomotore
- Lëvizje jolokomotore
- Lojë lëvizore
- Rregulla të lojës
- Lojë tradicionale (popullore)
- Morali i lojës
- Lojëra sportive
- Marshim në natyrë
- Higjiena personale
- Veshja e përshtatshme
- Drejtqëndrime
- Rregullat e sigurisë
- Ndihma e parë
- Mënyra të të ushqyerit
- Edukim olimpik - "Fair-Play"
- Substanca që krijojnë varshmëri
- Mënyra të drejta të përdorimit të substancave
- Mjedisi që na rrethon
- Planifikim
- Karrierë

5. Udhëzime metodologjike

Për realizimin e përmbajtjeve që përcaktohen në fushën *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti* mund të përdoren metodat e ndryshme të punës me qëllim të arritjes e rezultateve të kompetencave të cilat metoda janë të përbashkëta për të gjitha fushat përfshirë edhe fushën *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti*. Në kuadër të kësaj fokusi i mësimdhënësit duhet të jetë në zbatimin e metodologjive, të cilat sigurojnë një mësimdhënie gjithëpërfshirëse për të gjithë nxënësit siç janë:

- Mësimdhënie dhe nxënie me nxënësin në qendër dhe gjithëpërfshirja;
- Mësimdhënie dhe nxënie të bazuar në qasjen e integruar;
- Mësimdhënie dhe nxënie të bazuar në arritjen e kompetencave;
- Mësimdhënie dhe nxënie të diferencuar;
- Çështje/tema ndërkurrikulare dhe
- Në çështje jashtëkurrikulare.

Për arritjen e rezultateve të kompetencave të fushës përveç metodave të përbashkëta secila lëndë mësimore ka edhe veçantitë e saja për organizimin e punës mësimore.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave dhe teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, duke pasur gjithnjë parasysh dhe sigurinë e nxënësit.

Organizimi i mirë i procesit të mësimit të kësaj fushe do të thotë që nxënësit të vendosen edhe në situata konkrete praktike, ku zhvillojnë dhe zbatojnë elementët lëvizorë e sportivë. Aktiviteti lëvizor, (loja dhe sporti) janë një punë serioze, që dominon shumicën e jetës së tyre shkollore dhe jashtë saj, duke u zënë pjesën më të madhe të kohës e të energjisë, duke krijuar aftësi, shkathtësi dhe formuar sjellje shoqërore, si kontribut themelor në kërkesën për rritjen e shpejtë dhe të shëndetshme.

Në orët e mësimit të edukimit fizik duhet t'i vihet theks i veçantë në mbajtjen e higjienës, pjesëmarrja në to i mëson nxënësit se si të ruajnë pastërtinë dhe të kujdesen për higjienën

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

e trupit gjatë dhe pas aktivitetit fizik. Gjatë këtyre orëve mësohen praktika të sigurta, të cilat, nëse ndiqen nga nxënësit gjatë gjithë jetës së tyre, do t'i parandalojnë ata nga sëmundjet. Disa nga komponentët që ndihmojnë në mbarëvajtjen dhe suksesin e mësimit të fushës *Edukata fizike, sportet dhe shëndeti*, janë: Edukimi fizik, sportiv dhe shëndetësor si komponent i fitnesit. Promovimi i fitnesit përgjatë jetës është një nga prioritetet edhe në vendin tonë pasi edhe nxënësit tanë jetojnë në një periudhë, ku po ballafaqohen obezitetin si rezultatet e shumë faktorëve që po ndikojnë në jetën e tyre duke marrë parasysh edhe shprehitë jo të shëndetshme të jetës.

Duke marrë pjesë në procesin mësimor të edukimit fizik dhe sporteve, nxënësit kanë filluar të mësojnë shumë gjëra për jetën. Ata fitojnë në disa lojëra dhe humbasin në disa të tjera, kjo i bën ata të kuptojnë se fitorja dhe humbja janë pjesë e jetës dhe duhet të pranohen si të tilla. Gjithashtu, pjesëmarrja në praktika lëvizore e sportive mundëson zhvillimin mendor e intelektual të nxënësve në mënyrë argëtuese dhe të drejtpërdrejtë.

Edukimi fizik dhe sportiv e gjen veten njaft mirë si komponent i edukimit artistik, sepse janë të ndërlidhur me njëri - tjetrin. Edukimi fizik dhe sportiv vë në lëvizje gjithë trupin e njeriut të vallëzimi e muzika që e shoqëron atë. Sinkronizimi dhe ritmizimi si aftësi koordinative, janë pjesë përbërëse të edukimit fizik e artistik, të cilët së bashku ndihmojnë në një zhvillim dhe formim më të plotë të nxënësit.

Trajtimi i çështjeve ndërkurrikulare në kuadër të fushës është një aspekt me shumë rëndësi pasi mundëson integrimin e fushave kurrikulare dhe lëndëve mësimore me qëllim të përkrahjes së nxënësve që të kuptojnë dhe interpretojnë drejt proceset shoqërore dhe natyrore që ndodhin në shoqëri. Realizimi i çështjeve ndërkurrikulare do të ndihmojë zhvillimin dhe plotësimin e përmbajtjes së fushës për arritjen e të gjitha kompetencave KKK. Disa nga çështjet ndërkurrikulare që i ndihmojnë nxënësit në këtë nivel janë:

- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media
- Edukimi për zhvillim të qëndrueshëm
- Edukimi për qytetari demokratike
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Në përgjithësi rezultatet e fushës i prekin çështjet ndërkurrikulare, andaj kujdes do t'i kushtohet trajtimit adekuat edhe në programet lëndore. Megjithatë parësore është puna e mësimit ndërmjet nxënësve të cilët gjatë punës së tyre t'i kushtojnë kujdes çështjeve ndërkurrikulare që në fazën e planifikimit gjithmonë të analizojnë, tema apo njësi mësimore me të cilat çështje ndërkurrikulare ndërlidhet në mënyrë që të sigurohet mësimit ndërmjet nxënësve të integruar e cila synon përfshirjen e të gjitha aspekteve të rëndësishme shoqërore, të trajtohen nga lëndë të ndryshme dhe me këndvështrime të ndryshme e cila mundësohet edhe arritjen e kompetencave të përcaktuara me KKK.

6. Udhëzime për vlerësim

Fusha *Edukata fizike, sportet dhe shëndeti*, për shkak të natyrës dhe specifikave që ka, kërkon shumëllojshmëri të mënyrave të vlerësimit në baza të rregullta, ndërsa fokusi është mbi të kuptuarit e shëndetit, konceptet dhe praktikimin e sjelljeve dhe qëndrimeve pozitive. Me fjalë të tjera, nxënësit duhet të jenë në gjendje të vazhdueshme dhe në mënyrë aktive të zbatojnë në praktikë njohuritë e mësuara në jetën e tyre të përditshme.

Gjithashtu, edhe për edukimin shëndetësor, për shkak të specifikave që ka, do të ishte e vlefshme që, përveç vlerësimit numerik, të aplikohet në masë të madhe vlerësimi përshkrues, pasi puna në grup, projektet, aftësitë motorike, aftësia e të folurit etj., nuk mund të maten me anë të testeve. Për t'i matur dhe për t'i vlerësuar ato përdoren instrumente të tjera. Vëzhgimi i

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

drejtpërdrejtë është një procedurë e përshtatshme për fushën e edukimit fizik dhe shëndetësor dhe që mund të përdoret në situata të ndryshme mësimore dhe në të gjitha nivelet e shkollimit. Qëllim i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Mësimdhënësi zhvillon vetë dhe ndihmon nxënësit të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi, si për shembull:

Fusha *Edukatë fizike, sporte dhe shëndeti*, për shkak të natyrës dhe specifikave që ka, kërkon shumëllojshmëri të mënyrave të vlerësimit në baza të rregullta, ndërsa fokusi është mbi të kuptuarit e shëndetit, konceptet dhe praktikimin e sjelljeve dhe qëndrimeve pozitive. Me fjalë të tjera, nxënësit duhet të jenë në gjendje të vazhdueshme dhe në mënyrë aktive të zbatojnë në praktikë njohuritë e mësuara në jetën e tyre të përditshme.

Gjithashtu, edhe për edukimin shëndetësor, për shkak të specifikave që ka, do të ishte e vlefshme që përveç vlerësimit numerik të aplikohet në masë të madhe vlerësimi përshkrues si puna në grup, projektet, aftësitë motorike, aftësia e të folurit etj., nuk mund të maten me anë të testeve. Për t'i matur dhe për t'i vlerësuar ato përdoren instrumente të tjera. Vëzhgimi i drejtpërdrejtë është një procedurë e përshtatshme për fushën e edukimit fizik dhe shëndetësor dhe që mund të përdoret në situata të ndryshme mësimore dhe në të gjitha nivelet e shkollimit.

Qëllimi i vlerësimit nuk janë vetëm njohuritë dhe aftësitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Format e vlerësimit duhet të jenë në përputhje me stilet e ndryshme të të nxënësve.

Mësimdhënësi zhvillon vetë dhe ndihmon nxënësit të zhvillojnë një larmi mënyrash vlerësimi si:

- Përshkrim gojor të lëvizjeve që duhet përmirësuar.
- Përdoren fjalë e shprehje inkurajuese gjatë të mësuarit.
- Testi me shkrim i standardizuar
- Pjesëmarrja aktive gjatë orës mësimore
- Ese (hulumtim individual apo grupor për temat e edukimit shëndetësor)
- Video incizimet

Ndërkaq, të edukimi fizik dhe sporteve fokusi i mësimdhënësit duhet të jetë në vlerësimin e këtyre elementeve:

- Përdoren fjalë e shprehje inkurajuese gjatë të mësuarit.
- Korrigjim me takt i lëvizjeve të gabuara.
- Me zgjedhjen e nxënësve më të mirë në vegla.
- Me zgjedhjen e nxënësve për ekipin shkollës (basketboll, volejball, futboll etj.)
- Me shpalljen e lojtarëve më të mirë.
- Koha në sekonda e realizimit të veprimit lëvizor mbi bazën e aftësive individuale.
- Sasia në herë e përsëritjeve të veprimit lëvizor mbi bazën e aftësive individuale.
- Distanca në metra e arritur nga veprimi lëvizor mbi bazën e aftësive individuale.
- Me kompleks ushtrimesh dhe me pikë.
- Me sistem pikësh për ushtrimet e veçanta.
- Me sistem pikësh për vallëzimin e kompozuar.
- Me teste e pikë për kombinacionet teknike.
- Me teste për njohuri mbi edukimin shëndetësor.
- Me pikë për veprime teknike individuale.
- Me pikë për veprime individuale.
- Me pikë për skemat lëvizore të vrapimeve të ndryshme. Këtyre vlerësimeve mund t'u shtohen edhe vlerësimet mbi aktivizimin në veprimtaritë e ndryshme sportive.

Të gjitha këto duhet të reflektohen në kartelat e matjeve antropometrike dhe atyre fiziko-lëvizore. Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet, ndërsa demonstroi arritjet e tij, duke u shfaqur nëpërmjet veprimtarish e produktesh të tjera,

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

si: merr pjesë në veprimtari të ndryshme sportive, apo sportive–artistike që organizon shkolla etj. Në angazhimin e nxënësve me grupe apo skuadra të vogla, mësuesi parashton peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti. Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim.

7. Materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të kompetencave në fushën mësimore *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti* është e rëndësishme të përdoren burime të ndryshme mësimore që motivojnë nxënësit dhe stimulojnë progresin e tyre në mënyrë që të përvetësojnë shprehje dhe shkathtësi të nevojshme për të tashmen dhe të ardhmen. Meqenëse tekstet shkollore janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të të nxënësve, qasja e nxënësve në informacion nuk duhet të kufizohet vetëm në tekste shkollore, por duhet të shfrytëzohen edhe burime të tjera të cilat i shërbejnë për të planifikuar dhe për të realizuar procesin mësimor në klasë.

Për realizimin më të suksesshëm të fushës mësimore *Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti* duhet të përdoren një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë tekstet shkollore, librat e aktiviteteve dhe të ushtrimeve, librat e punës, broshura, atlaset, enciklopeditë, softuerët arsimorë, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme të lëmit përkatës dhe libra të tjerë.

Mësimdhënësit, nxënësit dhe bartësit e tjerë të arsimit, po ashtu mund të angazhohen në hartimin e burimeve të përshtatura mësimore. p.sh. rezultatet e projekteve të realizuara nga nxënësit mund të bëhen burime të vlefshme mësimore për klasa të ndryshme.

Mësimdhënësit mund të krijojnë dosje, gazeta, revista, literaturë të specializuar apo doracakë të ndryshëm për aktivitete me nxënës. Gjithashtu, është shumë me rëndësi që nxënësit dhe mësimdhënësit të bashkëpunojnë edhe në prodhimin e materialeve të ndryshme përmes shfrytëzimit të burimeve të teknologjisë informative.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Jeta dhe puna

Hyrje

Qëllimi i fushës

Konceptet e përgjithshme të fushës dhe përshkrimi i tyre

Rezultatet e të nxënit të fushës

Udhëzimet metodologjike

Udhëzimet për vlerësim

Materialet dhe burimet mësimore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Përderisa përgatitja për jetë dhe për punë theksohet në tërë Kurrikulën si një çështje e rëndësishme, fusha e kurrikulës *Jeta dhe puna* synon të kontribuojë veçanërisht si një fushë "mbartëse" në zhvillimin e kompetencave për jetë dhe punë. Në ShK 5 dhe ShK 6, ajo përqendrohet në shkathtësitë për jetë, krahas shkathtësive që kanë të bëjnë me TIK-un, ndërmarrësinë dhe orientimin në karrierë.

Përmes kësaj fushe të Kurrikulës, nxënësit do të njihen me rolet e ndryshme të individëve në jetë dhe në punë, si anëtarët e familjes, qytetarët, prodhuesit, konsumuesit, punëdhënësit dhe punëmarrësit. Nxënësit do ta zhvillojnë vetëdijesimin dhe vetëbesimin për ekzistimin e mundësive të zbatimit të TIK-ut të orientimit profesional dhe karrierës, zhvillimit të shkathtësive të ndërmarrësisë.

2. Qëllimi

Në fushën kurrikulare *Jeta dhe puna* nxënësit hulumtojnë dhe analizojnë ushtrimin e punës praktike, përdorimin e TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme, ndërmarrësinë dhe biznesin, orientimin në karrierë dhe edukimin për zhvillim të qëndrueshëm.

3. Konceptet e përgjithshme dhe përshkrimi i tyre

Konceptet e fushës së kurrikulës *Jeta dhe puna* që janë zhvilluar në nivelin e dytë të arsimit, vazhdojnë të zhvillohen edhe në nivelin e tretë të arsimit, përkatësisht në shkallet 5-6 të kurrikulës, por në këtë TIK-u është koncept në vete dhe është pjesë integrale e të gjitha koncepteve të fushës. Konceptet e kësaj fushe janë si më poshte:

- Teknologji e Informimit dhe Komunikimit-TIK
- Punë dhe edukim për ndërmarrësi
- Këshillim dhe orientim në karrierë
- Edukimi për zhvillim të qëndrueshëm

Konceptet e fushës së kurrikulës *Jeta dhe puna* që janë zhvilluar në nivelin e dytë të arsimit, vazhdojnë të zhvillohen edhe në nivelin e tretë të arsimit, përkatësisht në shkallet 5-6 të kurrikulës, por në këtë TIK-u është koncept në vete dhe është pjesë integrale e të gjitha koncepteve të fushës. Konceptet e kësaj fushe janë si mëposhte

Teknologji e Informimit dhe Komunikimit-TIK

TIK ofron mbështetje nxënësve në zhvillimin e personalitetit për të jetuar në përshtatje me botën që i rrethon dhe përgatitja e tyre për t'u përvetësuar në veprimtaritë profesionale që lidhen drejtpërdrejt me TIK-un.

Nxënësit përvetësojnë shkathtësi të përdorimit të TIK-ut për gjetjen, zhvillimin, analizimin dhe prezantimin e informacioneve, si dhe të modeleve për zgjidhjen e problemeve në situata të caktuara.

Punë dhe edukim për ndërmarrësi

Zhvillimi i ndërmarrësisë u mundëson nxënësve hulumtimin e tregut të punës, në krijimin e ideve kreative për punësimin dhe vetëpunësimin e tyre. Arritja e kompetencave të ndërmarrësisë, siç janë planifikimi i biznesit, administrimi, marketingu, menaxhimi me burime njerëzore, menaxhimi i projekteve.

Këshillim dhe orientim në karrierë

Të zhvillojë tek nxënësi aftësi për të zbuluar mundësitë e karrierës, si dhe për të vetëvlerësuar interesat dhe prirjet e veta me qëllim vendimmarrjen për shkollimin / trajnimin e mëtejshëm

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

dhe punësimin, për të qenë pjesëtar funksional i shoqërisë.

Është shumë e rëndësishme që nxënësi të ketë informacion të plotë lidhur me tregun e punës në lokalitetin e tij, në shkallë vendi, si dhe në tregun botëror të punës. Në vija të përgjithshme jepet informacion mbi tregun lokal të punës. Nxënësi do të punojë shumë për të njohur më mirë veten.

Edukimi dhe zhvillimi i qëndrueshëm

Edukimi për zhvillim të qëndrueshëm orienton nxënësit në zbatimin e qëndrimeve, botëkuptimeve dhe shprehive si qytetar aktiv i shoqërisë. Përmes punës vullnetare kontribuon në zhvillimin e shoqërisë, politikave dhe mjedisit, duke promovuar edukimin për zhvillim të qëndrueshëm.

4. Rezultatet e të nxënësve

Rezultatet mësimore janë hartuar mbi bazën e koncepteve themelore të fushës, RN për fushën kurrikulare. *Jeta dhe puna* përmbajnë në vete kërkesat që nxënësi duhet t'i arrijë pas përfundimit të çdo shkolle.

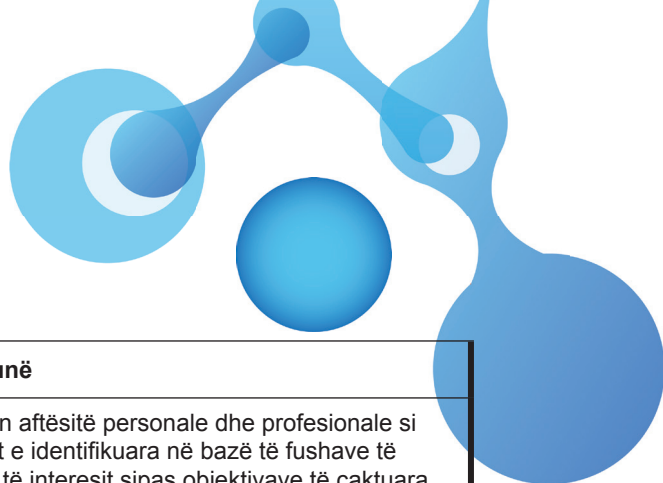
Organizimi i RN-së përmban njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat të cilat zhvillohen dhe thellohen sipas gradacionit në progres, duke pasur parasysh zhvillimin fizik dhe psikomotorik të nxënësve. Këto rezultate mundësojnë arritjen e gjashtë kompetencave të përcaktuara në Kornizën e Kurrikulës, duke e theksuar kompetencën Kontribues produktiv.

Rezultatet mësimore për KSNA 3, shkallët 5 dhe 6 janë paraqitur në tabelën në vijim:

KSNA 3	
Shkalla 5 / Klasa X, XI	Shkalla 6 / Klasa XII
I. NJOHURITË, TË KUPTUARIT, SHKATHTËSITË që zhvillohen te nxënësi/ja përmes: <ul style="list-style-type: none">▪ Ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet▪ Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe punë▪ Këshillim dhe orientim në karrierë▪ Përdorimi i TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme▪ Ushtrimi i zhvillimit të ndërmarrësisë▪ Promovimi i kushteve të sigurta për jetë▪ Përgatitja për jetën profesionale dhe karrierën e ardhshme▪ Komunikimi në / për jetë dhe punë▪ Mbrojtja dhe ruajtja e natyrës dhe mjedisit	
1. Ushtrimi i punës praktike në shtëpi, në shkollë dhe në komunitet	
1. Analizon ndryshimet ndërmjet punës individuale dhe në grupe përkatësisht gjen dallimet dhe ngjashmëritë e punës me projekte.	1. Hulumton, organizon në mënyrë efektive dhe prezanton informacione për aktivitete praktike individuale dhe në grup.
2. Shfrytëzon njohuritë dhe përvojën personale për të dizajnuar dhe për të zbatuar punë me projekte në shkollë në mënyrë individuale dhe në grup.	2. Krijon aktivitete të ndërlidhura me punën individuale dhe në grup gjatë realizimit të produkteve dhe projekteve të caktuara.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

2. Ngritja e kualiteteve personale për jetë dhe punë	
1. Demonstron shkathtësitë e nevojshme për të siguruar bazën për zhvillim personal, profesional si dhe mundësi të ndryshme në të nxënit.	1. Vlerëson aftësitë personale dhe profesionale si dhe arrijtet e identifikuara në bazë të fushave të ndryshme të interesit sipas objektivave të caktuara për vetëpërmirësim, duke marrë në konsideratë ndikimet në zgjedhjen e karrierës në të ardhmen.
3. Këshillim dhe orientim në karrierë	
1. Vlerëson shkathtësitë dhe njohuritë personale lidhur me karrierën e tyre të ardhshme.	1. Prezanton plane afatshurtëra dhe afatgjata, përmes vendimmarrjes për karrierë të mëtutjeshme.
2. Ndërlidh njohuritë dhe shkathtësitë personale me nevojat e tregut të punës.	2. Harton planin e zhvillimit personal për realizimin e qëllimeve të veta profesionale.
4. Përdorimi i TIK-ut për të avancuar nxënien dhe cilësinë e jetës së përditshme	
1. Analizon disa nga përparësitë e përdorimit të TIK-ut për projekte dhe pune hulumtuese. 2. Demonstron shkathësi në përdorimin e aplikacioneve dhe ueb shërbimeve.	1. Zhvillon aktivitete me projekte, punë hulumtuese përmes gjuhëve programuese dhe programeve aplikative.
5. Ushtrimi i zhvillimit të ndërmarrësisë	
1. Prezanton ide kreative për krijimin e një biznesi duke u bazuar në analizën e tregut të punës.	1. Harton plan të biznesit duke aplikuar hapat konkretë të realizimit të tij.
6. Promovimi i kushteve të sigurta për jetë	
1. Identifikon dhe parandalon rreziqet e ndryshme të cilat mund të ndodhin në situata të ndryshme jetësore.	1. Zbaton dhe menaxhon rregullat për mbrojtje dhe siguri gjatë aktiviteteve të ndryshme në shkollë dhe komunitet.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

7. Përgatitja për jetën profesionale dhe karrierën e ardhshme	
1. Lexon, interpreton dhe plotëson dokumentacion për nevoja personale duke u bazuar në legjislacion dhe kërkesa të tregut të punës.	1. Përdor aplikacione softuerike për përpunimin e të dhënave për aktivitete të ndryshme profesionale.
8. Komunikimi në / për jetë dhe punë	
1. Përdor multimedia për të marrë informacione për implementimin e detyrave dhe projekteve të ndryshme.	1. Aplikon burime të ndryshme të informimit për zhvillim personal dhe profesional.
9. Mbrojtja dhe ruajtja e natyrës dhe mjedisit	
1. Tregon kujdes për mjedisin e punës dhe arsyeton rolin e teknologjisë në ruajtjen e ambientit.	1. Vlerëson faktorët që ndikojnë në ngrohjen globale dhe arsyeton ndikimin e TIK në këto ndryshime. 2. Prezanton projekte kreative për ruajtjen e mjedisit duke përdorur aplikacione të ndryshme.
II.. Qëndrimet, vlerat dhe besimet	
<ul style="list-style-type: none">• Është i përgjegjshëm gjatë përdorimit të TIK-ut;• Etika e komunikimit me mjetet e TIK-ut• Pavarësi në shprehjen e mendimeve personale gjatë diskutimeve për temat e lidhura me jetën dhe punën• Zhvillon kuriozitetin për ushtrimin e zhvillimit të ndërmarrësisë dhe biznesit nëpërmjet analizës së informacioneve digjitale• Ruan etikën e komunikimit me mjetet e TIK-ut• Krijon pavarësi në shprehjen e mendimeve personale gjatë diskutimeve për temat e lidhura me jetën dhe punën• Zhvillon kuriozitetin për ushtrimin e zhvillimit të ndërmarrësisë dhe biznesit nëpërmjet analizës së informacioneve digjitale• I përgjegjshëm• Tolerant• Respektimi i diversitetit• Qëndrim pozitiv• Bashkëpunues• Respekton kodin e mirësjelljes• Respekton rregulloret• I sigurt• Pavarësi në mendime dhe veprime• Iniciativë dhe interes në qasje të ndryshme• Besimi në përdorimin e teknologjisë• Gatishmëria për bashkëpunim• Qëndrim i hapur ndaj përkrahjes së të tjerëve• Shprehi dhe shkathtësi gjatë punës teorike dhe praktike• Vetëvlerësim, vetëkritik• Kritika konstruktive• Respekt për saktësinë• Huluntimi për orientim profesional	
III. Aftësitë dhe shkathtësitë	

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

- Analizon zhvillimin e ndërmarrësisë duke përdorur TIK-un
- Menaxhon projektet lidhur me ndërmarrësinë nëpërmjet përdorimit të duhur të burimeve digjitale
- Përdor aftësitë e mendimit kritik për të argumentuar orientimin personal në karrierë
- Analizon zhvillimin e ndërmarrësisë duke përdorur TIK-un
- Menaxhon projektet lidhur me ndërmarrësinë nëpërmjet përdorimit të duhur të burimeve digjitale
- Përdor aftësitë e mendimit kritik për të argumentuar orientimin personal në karrierë
- Demonstron sjelle, veprime, shprehje
- Praktikton ushtrime
- Ndërton bashkëpunim
- Hulumton
- Komunikim grafik
- Fleksibilitet
- Vetëvlerësim
- Vetëkontroll
- Vendosmëri
- Komunikim elektronik
- Identifikon rreziqet e ndryshme
- Kupton ndikimin e veprimeve pozitive dhe negative
- Shkëmbejen përvojat
- Përshkrim
- Identifikim

IV. Konceptet specifike

- CV
- Plan i biznesit
- Gjuha e programimit
- Pajisjet e kompjuterit
- Rrjeti i komunikimit
- Ndërmarrësia
- Sistemi i karrierës
- Zhvillimi i qëndrueshëm
- Krijim modelesh
- Qasje e problemeve nga perspektiva të ndryshme
- Dizajnim (kreativiteti)
- Hulumtim
- Arsyetim
- Planifikim
- Argumentim
- Biznes
- Ekonomi
- Orientim në karrierë
- Tregu i punës
- Punëdhënës
- Punëmarrës

5. Udhëzime metodologjike

Për realizimin e përmbajtjeve që përcaktohen në fushën kurrikulare *Jeta dhe puna* mund të përdoren metodat e ndryshme të punës me qëllim të përmbushjes së kërkesave që ka kjo fushë, por edhe për shkak të specifikave që mbart në vete. Disa prej metodave që e lehtësojnë zhvillimin e suksesshëm janë metodat e mësimdhënies që në qendër kanë nxënësin.

Me qëllim të përmbushjes së kërkesave për nxënie cilësore sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Diskutimi dhe të nxënit në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie me anë të pyetjeve (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale e në veçanti përmes kompjuterit;
- Mësimdhënie që nxit hulumtimin e pavarur;
- Të mësuarit përmes vizitave në objekte të ndërmarrësive.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

Në kuadër të fushës kurrikulare *Jeta dhe puna* një ndër qëllimet e rëndësishme të saj duhet të jetë edhe realizimi i çështjeve ndërkurrikulare, që do të ndihmojnë në arritjen e kompetencave kryesore të parapara me KKK. Disa nga çështjet ndërkurrikulare që duhet të merren në konsideratë në këtë nivel, por që mund të trajtohen në vazhdimësi edhe në nivelet e tjera, janë:

- Edukimi qytetari demokratike
- Edukimi për paqe
- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media.

Edukimi për qytetari demokratike, mbi të gjitha ka si qëllim kryesor përgatitjen e fëmijëve, rinisë dhe të rriturve për rolin e qytetarit aktiv në një shoqëri moderne dhe demokratike.

Edukimi për paqe duhet të na aftësojë të menaxhojmë konfliktet në mënyrë konstruktive, të shmangin një përshkallëzim apo të mundësojë pajtimin e palëve në konflikte në planin personal, shoqëror dhe ndërkombëtar.

Globalizimi është process i shndërrimit të ekonomive nacionale në ekonomi globale, botërore përmes instrumentave të rregullimit të ekonomisë, liberalizimit etj.

Edukimi për media, nxit të menduarit kritik në mënyrë që të kuptojmë se si mediat masive ndikojnë në jetën dhe në pikëpamjet tona.

Fusha *Jeta dhe puna* duhet realizuar në atë mënyrë që t`u mundësojë nxënësve përvetësimin dhe zbatimin gradual të kompetencave kryesore të parapara në KKK. Organizimi i mësimit duhet të përqendrohet në atë se çka duhet të dinë dhe çka duhet të jenë në gjendje të bëjnë nxënësit. Ajo pasqyrohet përmes njohurive, shkathtësive, shprehive, por edhe përmes qëndrimeve dhe sjelljeve që ata duhet t`i reflektojnë.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi është një element i pranishëm në çdo veprimtari mësimore. Matja dhe vlerësimi janë pjesë përbërëse dhe mjaft e rëndësishme e mësimdhënies në shkollën bashkëkohore.

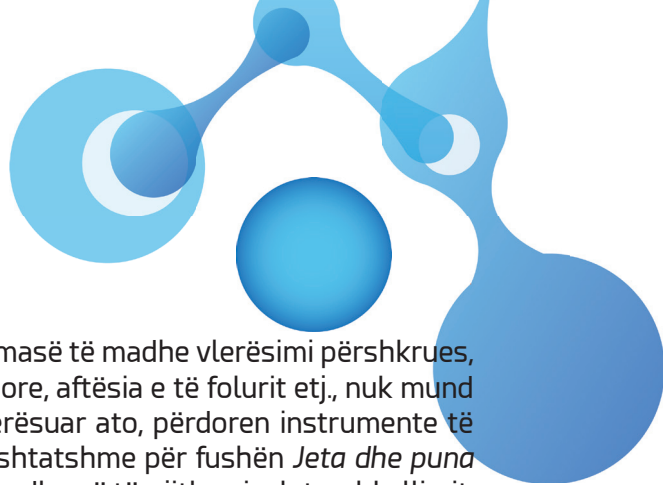
Nxënësit nxënë mjaft gjatë viteve të shkollimit. Sidoqoftë, jo gjithçka që ata nxënë mund të matet me anë të testeve, edhe për faktin se, për nxënësit e nivelit fillor, përdorimi i teknikave të ndryshme mundëson vlerësim sa më real bazuar në karakteristikat e ndryshme të nxënësve.

Fusha kurrikulare *Jeta dhe puna* për shkak të natyrës dhe specifikave që ka, kërkon shumëllojshmëri të mënyrave të vlerësimit në baza të rregullta, ndërsa fokusi është mbi të kuptuarit e jetës dhe punës, konceptet dhe praktikimi i sjelljeve dhe qëndrimeve pozitive. Me fjalë të tjera, nxënësit duhet të jenë në gjendje të vazhdueshme dhe në mënyrë aktive të zbatojnë në praktikë njohuritë e mësuara në jetën e tyre të përditshme.

Gjithashtu, edhe për lëndët e fushës *Jeta dhe puna*, për shkak të specifikave që ka, do të ishte

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

e vlefshme që, përveç vlerësimit numerik, të aplikohet në masë të madhe vlerësimi përshkrues, pasi puna në grup, projektet, aftësitë psikomotorike, sensore, aftësia e të folurit etj., nuk mund të maten me anë të testeve. Për t'i matur dhe për t'i vlerësuar ato, përdoren instrumente të tjera. Vëzhgimi i drejtpërdrejtë është një procedurë e përshtatshme për fushën *Jeta dhe puna* dhe që mund të përdoret në situatë të ndryshme mësimore dhe në të gjitha nivelet e shkollimit. Ekzistojnë disa teknika dhe instrumente që ndihmojnë në vrojtimin e drejtpërdrejtë të veprimtarisë së nxënësit, që përdoren për vlerësim. Ja disa prej tyre:

Buletini i pjesëmarrjes, përshkruhet si një teknikë vrojtimi që mund të përdoret për të vrojtuar, në grupe të vogla ose gjatë diskutimit. Buletini tregon se cili jep ndihmesë, sa shpesh bashkëpunon dhe sa të vlefshme janë ndihmesat etj.

Lista e kontrollit, është një instrument që përmban një listë me tema, objektiva, njohuri, për të cilat nxënësi do të vëzhgohet. Qëllimi kryesor i listës së kontrollit është të regjistrojë një vlerësim të vazhdueshëm për përparimin e nxënësit.

Portfolio e nxënësit është një mjet që mund të përdoret për të treguar modele të punëve të nxënësve, të cilat dëshmojnë përparimin e nxënësit, aftësitë e tij dhe nivelin e punimeve. Portfolio mund të përmbajë, për shembull, vizatime, një projekt, një krijim, plane etj. Portfolio ka vlera, për këto arsye:

- Është një mjet që i jep informacion mësuesit, prindërve dhe nxënësve.
- I jep nxënësit një pamje tërësore të punës së tij.
- Duke e përgatitur vetë dosjen, nxënësi luan rol aktiv në procesin e mësimit dhe të vlerësimit.

Portfolio elektronike- është një formë e cila tashmë mundëson integrimin e teknologjisë në detyrat dhe aktivitetet të nxënësve.

Portfoliot elektronike në këtë nivel mund të krijojmë përmes programe kompjuterike, mund të krijojmë bazë të dhënave, kuize, webfaqe etj., ku dhe mundësohet interaktiviteti i nxënësit me botën sociale, elektronike duke përmbushur vlerësimin e kërkesave të shekullit 21.

7. Materialet dhe burimet mësimore

Për realizimin me sukses të kompetencave në fushën kurrikulare *Jeta dhe puna* është e rëndësishme të përdoren burime të ndryshme mësimore që t'i motivojnë nxënësit dhe të stimulojnë progresin e tyre në mënyrë që të përvetësojnë shprehje dhe shkathtësi të nevojshme për jetë dhe për punë në përditshmëri. Meqenëse tekstet shkollore janë burime të vlefshme dhe të rëndësishme të të nxënësve, qasja e nxënësve në informacion nuk duhet të kufizohet vetëm në tekstet shkollore, por duhet të shfrytëzohen edhe burime të tjera të cilat shërbejnë për të planifikuar dhe për të realizuar procesin mësimor në klasë.

Për realizimin më të suksesshëm të fushës kurrikulare *Jeta dhe puna* duhet të përdoret një spektër i gjerë i burimeve mësimore, përfshirë tekstet shkollore, librat e aktiviteteve dhe të ushtrimeve, librat e punës, broshura, atlase, enciklopedi, softuerë arsimorë, projekte, studime të ndryshme, analiza dhe raporte të ndryshme të lëmit përkatës dhe materiale përkatëse pune. Mësimdhënësit, nxënësit dhe bartësit e tjerë të arsimit, po ashtu mund të angazhohen në hartimin e burimeve të përshtatura mësimore, p.sh., rezultatet e projekteve të realizuara nga nxënësit mund të bëhen burime të vlefshme mësimore për klasa të ndryshme.

Mësimdhënësit mund të krijojnë dosje, gazeta, revista, literaturë të specializuar apo doracakë të ndryshëm për aktivitete me nxënës. Gjithashtu, është shumë me rëndësi që nxënësit dhe mësimdhënësit të bashkëpunojnë edhe në prodhimin e materialeve të ndryshme përmes shfrytëzimit të burimeve të teknologjisë informative.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

LËNDËT MËSIMORE DHE ELEMENTET E PROGRAMEVE MËSIMORE

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Lëndët mësimore dhe elementet e programeve mësimore

Në nivel të gjimnazeve, një fushë kurrikulare përfshin një ose më shumë lëndë mësimore. Disa fusha kurrikulare janë edhe lëndë mësimore (*Matematika; Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti*). Po ashtu, disa lëndë të fushës mund të jenë pjesë e të dy shkallëve kurrikulare, varësisht nga lloji i gjimnazit.

Tabela në vijim pasqyron fushat kurrikulare dhe lëndët mësimore që mësohen përgjatë shkallëve të kurrikulës në arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze (Klasa X-XII).

Fushat e Kurrikulës	Lëndët mësimore përgjatë shkallëve të kurrikulës në arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze (Klasa X-XII)	
	ShK 5 (Klasa X dhe XI)	ShK 6 (Klasa XII)
Gjuhët dhe komunikimi	Gjuhë amtare Gjuhë angleze Gjuha e dytë e huaj Gjuhë të tjera	Gjuhë amtare Gjuhë angleze Gjuha e dytë e huaj Gjuhë të tjera
Artet	Art muzikor Art figurativ	Art muzikor Art figurativ
Matematika	Matematikë	Matematikë
Shkencat	Biologji Fizikë Kimi Gjeografi	Biologji Fizikë Kimi Gjeografi Astronomi
Shoqëria dhe mjedisi	Histori Edukatë qytetare Sociologji Psikologji Filozofi dhe logjikë	Histori Edukatë qytetare Sociologji Psikologji Filozofi dhe logjikë
Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti	Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti	Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti
Jeta dhe puna	TIK	TIK

Për secilën lëndë mësimore në nivel klase përgatiten programet mësimore. MASHT-i i përgatit/miraton programet mësimore. Ato duhet të reflektojnë kërkesat e KK, përkatësisht kërkesat e KB-së, si qëllimet dhe parimet e KK, rezultatet e kompetencave për shkallë, konceptet dhe RN-ët e fushës për shkallë, çështjet ndërkurrikulare dhe metodologjitë e mësimdhënies, nxënies dhe vlerësimit me qasjen e përcaktuar në dokumentet e sipërpërmendura. Në këtë kontekst programi mësimor duhet të përmbajë:

- Rezultatet e të nxënies që nxëniesit duhet t'i arrijnë në kuadër të secilës lëndë dhe temë mësimore përgjatë një klase/viti shkollor - mësimor;
- Temat mësimore të lëndëve përkatëse për secilën klasë duke pasur parasysh kohezionin horizontal dhe vërtikal, aktualitetin, zhvillimin shkencor, mundësitë dhe interesat e nxëniesve;

KURRIKULA BËRTHAMË

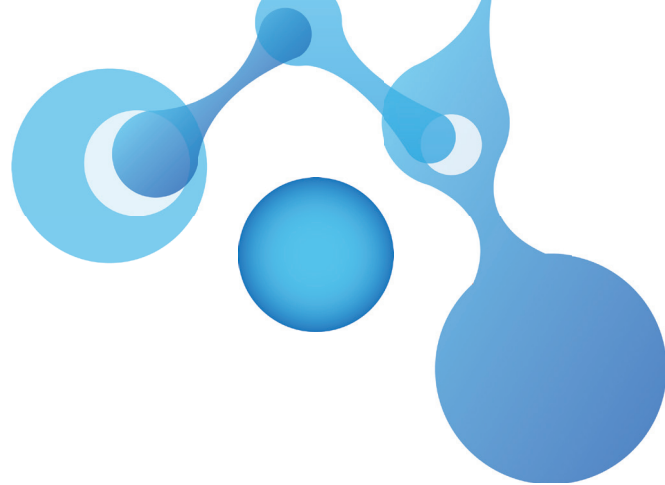
PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

- Udhëzimet metodike për realizimin e temave mësimore në kuadër të lëndës përkatëse, arritjes së kompetencave, zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare dhe vlerësimit të nxënësve;

Ashtu si për lëndë mësimore në kuadër të fushave të kurrikulës, edhe për pjesën e kurrikulës me zgjedhje hartohen programet mësimore për lëndet, modulet apo projektet e përzgjedhura nga shkolla. E gjithë puna për këtë proces zhvillohet në bazë të udhëzimeve në kapitullin për kurrikulën me zgjedhje dhe në bazë të akteve nënligjore për kurrikulën me zgjedhje.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

IV KURRIKULA ME ZGJEDHJE

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Kurrikula me zgjedhje është pjesë e kurrikulës të arsimit parauniversitar. Për dallim nga fushat e kurrikulës që në KK dhe në KB-të e niveleve formale të arsimit parauniversitar dhe më pas në programet mësimore janë përcaktuar rezultatet e të nxënësve që duhet arrihen nga nxënësit dhe metodologjia e realizimit të tyre, hartimi i programit mësimor dhe realizimi i kurrikulës me zgjedhje mbetet kompetencë e shkollës. *Kurrikula me zgjedhje* në KK dhe KB është pjesë përbërëse e planit mësimor dhe e vlerësimit të brendshëm të shkollës. Përcaktimi i *Kurrikulës me zgjedhje*, respektivisht hartimi i programit të saj mësimor bëhet në përputhje me mundësitë, nevojat dhe interesat e nxënësve duke pasur në konsideratë mundësitë kadrovike të shkollës dhe komunës. Gjithashtu për përcaktimin e saj duhet të merren në konsideratë edhe interesat e komunitetit. Vendimi për përcaktimin e *Kurrikulës me zgjedhje* del si rezultat i një procesi konsultativ, përfshirë nxënësit, prindërit, komunitetin, shkollën dhe komunën. MASht-i mund të sugjerojë programe të ndryshme që janë me interes për vendin dhe shoqërinë në përgjithësi.

2. Qëllimi

Qëllimi i *Kurrikulës me zgjedhje* është që nxënësve t'u orohen mundësi më të mëdha për të përmbushur vetën me dije, shkathtësi, qëndrime dhe vlera konform mundësive, nevojave dhe interesave të tyre, drejt zotërimit të kompetencave të përcaktuara me KK, përkatësisht arritjes së rezultateve të të nxënësve për kompetenca për shkallë kurrikulare. Në këtë kontekst *Kurrikula me zgjedhje* nxënësve u mundëson të thellojnë dhe zgjerojnë njohuritë, të zhvillojnë shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat:

- në fushat e kurrikulës, respektivisht në lëndët mësimore të përcaktuara në dokumentet kurrikulare¹⁰
- në lëndë të reja që nuk janë paraparë në dokumentet kurrikulare
- në tema që kanë lidhje me problematikat shoqërore, kulturore dhe natyrore, dhe
- në temat që janë me interes për nivelin lokal dhe ndërkombëtar.

3. Organizimi

Kurrikula me zgjedhje mund të organizohet në:

- lëndë mësimore
- modul, dhe
- projekt

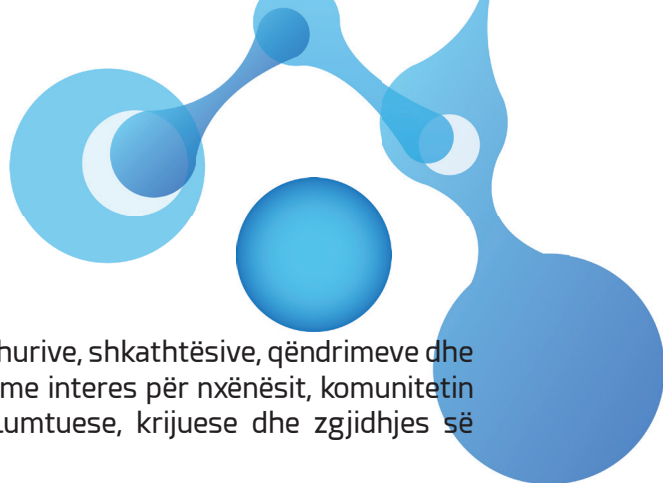
Lënda mësimore me zgjedhje i referohet organizimit didaktik të njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave **në një fushë të caktuar** që është me interes për nxënësit, komunitetin dhe shoqërinë

Moduli mësimor me zgjedhje i referohet organizimit didaktik të njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave **për një apo disa njësi tematike** të një fushë/lëmi të caktuar që është me interes për nxënësit, komunitetin dhe shoqërinë.

¹⁰ Shkolla edhe për *Kurrikulën me zgjedhje* që për bazë ka fushat e kurrikulës apo lëndët mësimore duhet përgatitur program të veçantë mësimor dhe duhet ta emërtojë sipas përmbajtjes dhe funksionit të programit.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Projekti mësimor me zgjedhje i referohet zhvillimit të njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave në një fushë apo në disa fushave/lëmive që janë me interes për nxënësit, komunitetin dhe shoqërinë, përmes mësimdhënies dhe nxënies hulumtuese, krijuese dhe zgjidhjes së problemeve të caktuara.

Për tri llojet e organizimit të mësimit me zgjedhje, shkolla duhet të hartojë programet mësimore apo të adaptojë programe të sugjeruara nga MASHT-i.¹¹

4. Struktura e kurrikulës / programit mësimor

Kurrikula me zgjedhje, përkatësisht programi mësimor duhet të ketë strukturë të njëjtë me kurrikulat lëndore/programet e lëndëve mësimore të përcaktuara me dokumentet kurrikulare. Në programin e kurrikulës me zgjedhje duhet trajtuar:

- Rëndësinë dhe kohëzgjatjen e mësimit të lëndës, modulit a projektit të zgjedhur, në pjesën e hyrjes.
- Qëllimet e lëndës, modulit apo projektit
- Rezultatet e të nxënit që nxënësit duhet t'i arrijnë përmes lëndës, modulit a projektit
- Përmbajtjen mësimore/temat mësimore përkatëse
- Udhëzimet metodike për realizimin e temave mësimore, arritjes së rezultateve të kompetencave të parapara në shkallë kurrikulare përkatëse, zbatimin e çështjeve ndërkurrikulare dhe vlerësimit të nxënësve¹²;

5. Procedura e përzgjedhjes, hartimit dhe miratimit

Përzgjedhja dhe miratimi i lëndëve mësimore, moduleve apo projekteve që dalin nga kurrikula me zgjedhje rregullohen me akt nënëligjor/ udhëzim administrative të përcaktuar nga MASHT-i. Ndërsa, për hartimin e programit mësimor, MASHT-i harton udhëzues për shkollat/ mësimdhënësit.

6. Zbatimi dhe vlerësimi

Lënda, moduli a projekti në momentin e përzgjedhjes nga nxënësit dhe përcaktimit definitiv nga shkolla, respektivisht komuna bëhet e detyrueshme dhe merr statusin e barabartë me gjitha lëndët e tjera që janë përcaktuar në dokumentet kurrikulare.

Edhe për realizimin e kurrikulës me zgjedhje duhet të përdoren metodologji të mësimdhënies dhe nxënies që janë në funksion të parimeve të kurrikulës, si parimin e gjithëpërfshirjes, zhvillimit të kompetencave, mësimdhënies së integruar, autonomisë dhe llogaridhënies.¹³

Gjithashtu vlerësimi i nxënësve që ndjekin programet mësimore të lëndëve, moduleve a projekteve që dalin nga kurrikula me zgjedhje bëhet me metodologji dhe procedura si të lëndëve mësimore të përcaktuara në dokumentet kurrikulare, dhe me procedura që përcaktohen me akt nënëligjor/ udhëzim administrativ. Dallimi është se lënda, moduli a projekti me zgjedhje nuk është pjesë e vlerësimit të jashtëm por kontribuuese e zhvillimit të kompetencave.

¹¹ Gjatë një viti shkollor nxënësit mund të marrin një apo dy programe mësimore qoftë lëndë, modul a projekt. Në rastin kur nxënësit marrin dy programe mësimore, njëriën e ndjekin nga fillimi i vitit shkollor/mësimor deri në pushimet dimërore dhe tjetrën pas pushimeve dimërore deri në përfundim të vitit shkollor/ mësimor. Procedura e përzgjedhjes dhe e realizimit rregullohet me akte nënëligjor/udhëzim administrative.

¹² Pikë orientimi për strukturimin dhe hartimin e planit dhe programit të mësimit me zgjedhje, shkolla/mësimdhënësit të përdorin planet dhe programet mësimore që janë në harmoni me kurrikulën e re.

¹³ Për metodologji të mësimdhënies shihë kapitullin VI – Metodologjia e përgjithshme - Udhëzime

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

V PLANI MËSIMOR

Plani mësimor për arsimin parauniversitar
Plani mësimor për arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze
Autonomia e shkollës

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Plani mësimor për arsimin parauniversitar

Plani mësimor ndahet për fusha kurrikulare në mënyrë të baraspeshuar, duke pasur parasysh moshën e nxënësve dhe nevojat e tyre zhvillimore. Koha e përcaktuar në këtë plan mësimor nënkupton minimumin e kohës mësimore për secilën fushë të kurrikulës nëpër të cilën duhet të kalojnë nxënësit për arritjen e rezultateve të të nxënit përgjatë shkallëve të kurrikulës, përkatësisht përgjatë arsimit parauniversitar.

Plani mësimor sipas shkallëve kryesore të kurrikulës

Fushat e Kurrikulës	KSNA 0	KSNA 1	KSNA 2			KSNA 3			
	Shk1		Shk 2	Shk 3	Shk 4	Shk 5 & 6			
	Klasa përgatitore	Klasa 1 & 2				Gjimnazi Shoqëror – gjuhësor	Gjimnazi i shkencave natyrore	Gjimnazi i specializuar ¹	Arsimi dhe aftësimi profesional ²
Gjuhët dhe komunikimi	Nxënësit gjatë javës kalojnë në të gjitha fushatë kurrikulare	38.10	33.80	27.12	25	30	23.33		
Artet		9.52	8.45	6.78	6.67	5.56	2.22		
Matematika		23.81	21.13	13.56	13.33	8.89	13.33		
Shkencat natyrore		4.76	8.45	16.95	20	11.11	35.56		
Shoqëria dhe mjedisi		4.76	8.45	16.95	16.67	25.56	6.67		
Edukatë fizike, sportet dhe shëndeti		9.52	8.45	6.78	6.67	6.67	6.67		
Jeta dhe puna		4.76	4.23	6.78	6.67	5.56	5.56		
Pjesa zgjedhore		4.76	7.04	5.08	5	6.67	6.67		
Aktivitete jashtëkurrikulare ³									

¹Plani mësimor për gjimnazet e specializuar, përcaktohet nga MASHT, varësisht nga tipi i gjimnazit të specializuar.

² Plani mësimor për arsimin dhe aftësimin profesional, përcaktohet nga MASHT, varësisht nga profilet e arsimit dhe aftësimin profesional.

³ Llojet e aktiviteteve jashtëkurrikulare dhe koha mësimore për realizimin e tyre planifikohen në nivel shkolle.

2. Plani mësimor për arsimin e mesëm të lartë - gjimnaze

Plani mësimor për fusha kurrikulare dhe lëndë mësimore në arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze, bazohet në planin mësimor sipas shkallëve kryesore të kurrikulës në nivelin e tretë të arsimit.

Në mbështetje të specifikave të mësimdhënies dhe nxënies në gjimnaze dhe me qëllim që plani mësimor në këtë nivel të arsimit të jetë funksional në zhvillimin e kompetencave të parapara me KKK, gjatë hartimit të planit mësimor plani mësimor për klasën X, XI dhe XII janë marrë parasysh kriteret në vijm:

- Përqindja totale të dhënë në planin mësimor për secilën fushë kurrikulare për një shkallë kurrikulare;
- Numri i orëve javore për një klasë;
- Rezultatet e të nxëniet për fushë kurrikulare, që duhet zotëruar nxënësit gjatë një shkalle kurrikulare;
- Rezultatet e të nxëniet për kometencat kryesore për shkallë kurrikulare
- Llojet e gjimnazeve;
- Mundësitë psikofizike dhe intelektuale të nxënësve;
- Parapërgatitjet dhe përvojat e nxënësve; dhe
- Konteksti aktual i përgatitjes së mësimdhënësve për këtë nivel të arsimit.

Plani mësimor në këtë kapitull të Kurrikulës Bërthamë për arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze, është vendosur vetem për dy llojet e gjimnazeve për të cilat është zhvilluar kurrikula bërthamë: Gjimnazin shoqëror – gjuhësor dhe Gjimnazin e shkencave natyrore.

Plani mësimor për Gjimnazet e specializuara përgatitet pas themelimit të tyre me legjislacion/ vendim të veçantë dhe zhvillimit të kurrikulës për këto gjimnaze, bazuar në nevojat dhe prioritetet shoqërore dhe shtetërore.

Plani mësimor për secilin nivel arsimor, përkatësisht plani mësimor për klasë dhe lëndë mësimore, rregullohet me vendime të veçanta të MASHT-it dhe në mbështetje të kriterëve të mësipërme.

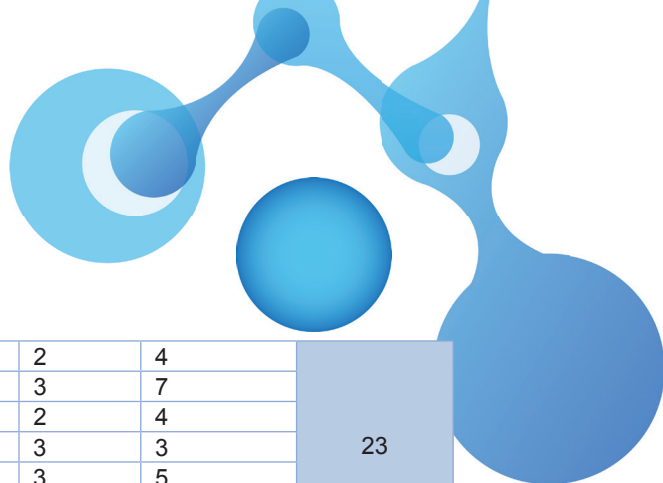
2.1. Plani mësimor për gjimnazin Shoqëror - gjuhësor

Në mbështetje të kriterëve të caktuara për hartimin e planit mësimor dhe të specifikave të mësimdhënies dhe nxënies në gjimnazin shoqëror - gjuhësor, plani mësimor për klasën X, XI dhe XII për këtë lloj të gjimnazit, është i rregulluar si më poshtë:

Fushat e kurrikulës	Lëndet mësimore	Gjimnazi shoqëror – gjuhësor				
		Klasat			Totali për lëndë mësimore	Totali për fusha kurrikulare
		10	11	12		
Gjuhët dhe komunikimi	Gjuhë amtare	4	4	4	12	27
	Gjuhë angleze	3	3	3	9	
	Gjuhë e dytë e huaj	2	2	2	6	
	Gjuhë të tjera	/	/	/	/	
Artet	Art muzikor	1	1	0	2	5
	Art figurativ	1	1	1	3	
Matematikë	Matematikë	3	3	2	8	8
Shkencat e natyrës	Biologji	2	/	/	2	10
	Fizikë	1	1	/	2	
	Kimi	2	/	/	2	
	Astronomi	/	/	/	/	
	Gjeografi	2	2	/	4	

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Shoqëria dhe mjedisi	Edukatë qytetare	1	1	2	4	23
	Histori	2	2	3	7	
	Psikologji	/	2	2	4	
	Filozofi dhe Logjikë	/	/	3	3	
	Sociologji	/	2	3	5	
Jeta dhe puna	TIK	2	2	1	5	5
Ed.fizike, sportet dhe shëndeti	Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	2	2	2	6	6
Pjesa zgjedhore	Pjesa zgjedhore	2	2	2 ⁴	6	6
Totali – orë mësimore / minimale		30	30	30	90	90
Aktivitete jashtëkurrikulare						

2.2. Plani mësimor për gjimnazin e shkencave natyrore

Në mbështetje të kritereve të caktuara për hartimin e planit mësimor dhe të specifikave të mësimdhënies dhe nxënies në gjimnazin e shkencave natyrore, plani mësimor për klasën X, XI dhe XII për këtë lloj të gjimnazit, është i rregulluar si më poshtë:

Fushat e kurrikulës	Lëndet mësimore	Gjimnazi i shkencave natyrore				
		Klasat			Totali për lëndë mësimore	Totali për fusha kurrikulare
		10	11	12		
Gjuhët dhe komunikimi	Gjuhë amtare	3	3	4	10	21
	Gjuhë angleze	2	2	2	6	
	Gjuhë e dytë e huaj	2	2	1	5	
	Gjuhë të tjera	/	/	/	/	
Artet	Art muzikor	1	/	/	1	2
	Art figurativ	1	/	/	1	
Matematikë	Matematikë	4	4	4	12	12
Shkencat e natyrës	Biologji	3	2	3	8	32
	Fizikë	2	3	3	8	
	Kimi	2	3	3	8	
	Astronomi	/	/	2	2	
	Gjeografi	2	2	2	6	
Shoqëria dhe mjedisi	Edukatë qytetare	/	/	/	/	6
	Histori	2	/	/	2	
	Psikologji	/	2	/	2	
	Filozofi dhe logjikë	/	2	/	2	
	Sociologji	/	/	/	/	
Jeta dhe puna	TIK	2	1	2	5	5
Ed.fizike, sportet dhe shëndeti	Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	2	2	2	6	6
Pjesa zgjedhore	Pjesa zgjedhore	2	2	2	6	6
Totali – orë mësimore / minimale		30	30	30	90	90
Aktivitete jashtëkurrikulare						

⁴ Preferohet që Arti muzikor në klasën e 12-të mësohet si lëndë prioritare në kuadër të kurrikulës me zgjedhje.

3. Autonomia e shkollës

Shkolla është e obliguar që t'u bëjë të mundur gjithë nxënësve të kalojnë minimumin e kohës mësimore të përcaktuar më plan mësimor. Për nxënësit që kanë vështirësi në të nxënë dhe për ata që i tejkalojnë pritjet që janë paraparë me kurrikulë, përkatësisht me program mësimor shkolla mund të organizojë mësim plotësues dhe shtues mbi minimumin e përcaktuar me plan mësimor. Mbi këtë minimum mund të përcaktojë kohë mësimore (orë mësimore) edhe për aktivitete jashtëkurrikulare.

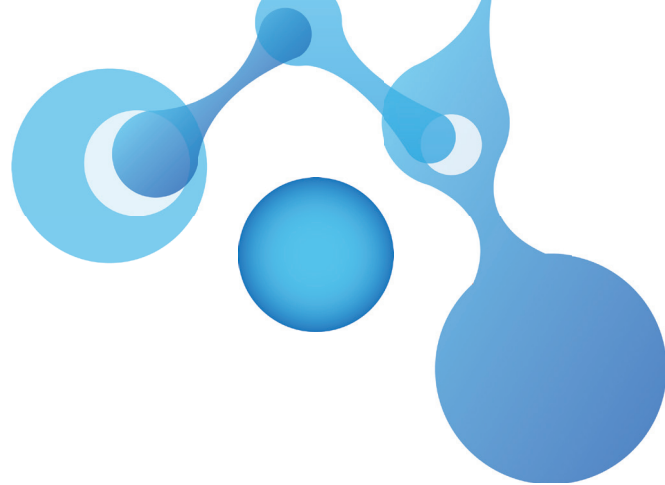
Për praktikat e shfytëzimit të kohës mësimore mbi mbinimumin e kohës së përcaktuar me plan mësimor, shkollat mund të vendosin në bashkëpunim me prindërit, nxënësit, autoritetet lokale të arsimit dhe palët e tjera të interesit, në mënyrë që shfrytëzimi i kësaj kohe mësimore, që është në autonomi të shkollës, të bëhet në mënyrë inovative dhe fleksibile dhe t'i kontribuojë përkrahjes së nxënësve në zotërimin e kompetencave.

Koha mësimore, mbi minimumin e përcaktuar me planin mësimor, mund të përdoret edhe për:

- aktivitete jashtëkurrikulare;
- aktivitetet shitesë të mësimdhënies dhe nxënies, që mund të ndihmojnë në arritjen e kompetencave specifike (p.sh. projekte, shërbime për bashkësinë, aktivitete artistike dhe sportive);
- përforcimin e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në fusha të caktuara mësimore;
- adoptimin e temave/kurseve/moduleve opsionale të ofruara prej MASHT;
- zhvillimin e aktiviteteve specifike të shkollës, të cilat i përcaktojnë projektet shkollore (si: mësimdhënia dhe nxënia e gjuhëve, TIK-u,);
- përforcimin e orientimit në karrierë dhe përgatitja për jetë dhe për punë;
- etj.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

VI METODOLOGJIA E PËRGJITHSHME - UDHËZIME

Aspektet e përqendrimit të metodologjisë mësimore
Mësimdhënia dhe të nxënësve me nxënës në qendër dhe gjithëpërfshirja
Mësimdhënia dhe të nxënësve të bazuar në arritjen e kompetencave
Mësimdhënia dhe të nxënësve të integruar
Mësimdhënia dhe të nxënësve të diferencuar
Çështjet/temat ndërkurrikulare
Veprimtaritë/aktivitetet jashtëkurrikulare

1. Aspektet e përqendrimit të metodologjisë mësimore

Metodologjitë mësimore zbatojnë parimet e mësimdhënies që janë përcaktuar në KK. Ato synojnë mësimdhënie efektive që mundësojnë zhvillimin e kompetencave kryesore.

Për arritjen e rezultateve të kompetencave çdo fushë e kurrikulës ose lëndë mësimore ka veçantitë e saja për organizimin e punës mësimore. Pavarësisht nga specifikat e tyre, gjithë procesi mësimor në lëndë të ndryshme ka disa karakteristika të përbashkëta në rrafshin metodologjik. Ai përqendrohet në aspektet në vijim¹⁴:

- Në mësimdhënie dhe nxënie me nxënësin në qendër dhe gjithëpërfshirja;
- Në mësimdhënie dhe nxënie të bazuar në qasjen e integruar;
- Në mësimdhënie dhe nxënie të bazuar në arritjen e kompetencave;
- Në mësimdhënie dhe nxënie të diferencuar;
- Çështje/tema ndërkurrikulare dhe
- Në çështje jashtëkurrikulare.

2. Mësimdhënia dhe të nxënit me nxënësin në qendër dhe gjithëpërfshirja

Zbatimi i qasjes së mësimdhënies dhe nxënies me nxënësin në qendër kërkon që procesi i planifikimit dhe i organizimit të mësimdhënies dhe nxënies të mbështetet në përvojat individuale të nxënësve, në potencialet, nevojat dhe interesimet e tyre.

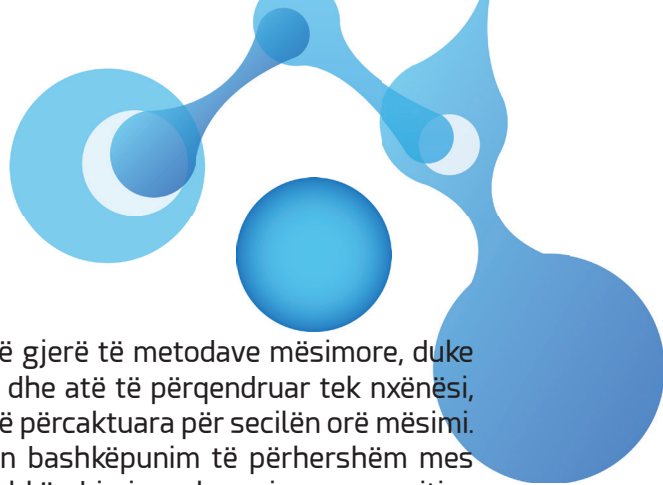
Mësimdhënia dhe nxënia me nxënësin në qendër, mbështetet në parimin e gjithëpërfshirjes, i cili merr parasysh dhe adreson stilet e ndryshme të të nxënit, mënyrën dhe shpejtësinë me të cilën mësojnë nxënësit, si dhe aspektet e tjera të diversitetit të nxënësve, duke përfshirë gjininë, moshën, kulturën, prejardhjen shoqërore dhe ekonomike, si dhe nevojat e veçanta të nxënësve. Në këtë kontekst mësimdhënie dhe nxënie me nxënësin në qendër bëhet, ku:

- mësimdhënia çdoherë i përshtatet nxënies së suksesshme të nxënësve;
- krijohet një mjedis i këndshëm e miqësor në klasë me qëllim që të nxitet interesimi dhe motivimi i nxënësve për të nxënë;
- mësuesi gjatë punës/aktivizimit të nxënësve, mbikëqyr, ndihmon dhe lehtëson të nxënit e nxënësve;
- nxënësi është pjesëmarrës aktiv dhe i angazhuar/i përfshirë në aktivitetet që nxisin nxënien dhe interesimin e nxënësve;
- temat e nxënies janë relevante dhe interesante për nxënësit;
- nxënësit inkurajohen të bëhen përgjegjës, të pavarur e reflektivë dhe të vazhdojnë nxënien gjatë gjithë jetës së tyre;
- mësuesi ndjek ndryshimet individuale të nxënësve përmes vrojtimit dhe bashkëveprimit;
- aktivitetet mësimore përshtaten në bazë të nivelit zhvillimor të nxënësve;
- mësimdhënia dhe vlerësimi planifikohen duke pasur parasysh zhvillimin individual dhe stilet e nxënies së nxënësit;
- ofrohen llojllojshmëri të mundësive të nxënies dhe të metodave të vlerësimit, për të përkrahur stilet e ndryshme të nxënies së nxënësit;
- përdoren burime të ndryshme të nxënit që nxitin pjesëmarrjen, vëzhgimin, pavarësinë, kërkimin dhe kureshtjen e nxënësve;
- vrojtimit dhe vlerësimet e nxënësve përdoren për të planifikuar mësimdhënien e mëtejshme.
- njihen dhe trajtohen në mënyrën e duhur nxënësit e talentuar dhe ata që kanë vështirësi në të nxënë.

¹⁴ Udhëzime specifike për të gjitha aspektet kryesore të këtij kapitulli pasqyrohen në kuadër të udhëzimeve për fushat e kurrikulës, si dhe në udhëzuesit për mësimdhënës dhe drejtues të shkollës.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Është me rëndësi që mësuesit të shfrytëzojnë një gamë të gjerë të metodave mësimore, duke baraspeshuar metodologjinë e përqendruar tek mësuesi dhe atë të përqendruar tek nxënësi, duke iu përshtatur nxënësve dhe rezultateve të të nxënësve të përcaktuara për secilën orë mësimi. Realizimi i mësimdhënies me në qendër nxënësin kërkon bashkëpunim të përhershëm mes mësuesve për metodat dhe mjetet mësimore, me qëllim shkëmbimin e eksperiencave pozitive mes tyre.

Po kështu, puna edukative cilësore e shkollave nënkupton bashkëpunim të rregullt dhe të vazhdueshëm me prindërit për përkrahur nxënësit në arritjen e rezultateve të të nxënësve dhe kompetencave kryesore.

3. Mësimdhënia dhe të nxënësve e bazuar në arritjen e kompetencave

KK-ja promovon mësimdhënien dhe të nxënësve që është në funksion të arritjes së kompetencave kryesore dhe adresimit të nevojave të ndryshme të nxënësve

Mësimdhënia e fokusuar në arritjen në kompetenca, kërkon përzgjedhjen dhe organizimin e përvojave mësimore të cilat integrojnë njohuritë relevante me vlerat, qëndrimet dhe shkathtësitë e nxënësve. Mësimdhënia dhe nxënësve e bazuar në kompetenca duhet nisur nga rezultatet e të nxënësve, të cilat na orientojnë se çka nxënësi duhet të dijë, të bëjë, të kuptojë, të vlerësojë dhe të marrë qëndrim me rastin me përfundimin e suksesshëm të një shkalle të kurrikulës.

Planifikimi dhe realizimi i mësimdhënies kërkohej që të bëhet duke u mbështetur në rezultatet e nxënësve për fusha kurrikulare, përkatësisht për lëndë mësimore, me synim kryesor arritjen e kompetencave të parapara në shkallën përkatëse të kurrikulës. Zbërthimi i tyre duhet të jetë në harmoni të plotë me dinamikën e arritjes së nxënësve dhe zhvillimit të tyre psiko-social.

Mësimdhënia dhe nxënësve e bazuar në kompetenca kërkon që mësuesit të përzgjedhin strategji, metoda, teknika, mjete dhe forma të ndryshme të punës me nxënës, si dhe të riorganizojnë përvojat mësimore të nxënësve duke i integruar njohuritë relevante me shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet.

Për realizimin me sukses të mësimdhënies me bazë kompetenca nga mësimdhënësi kërkohej:

- Mësimdhënie të integruar, holistike (tërësore), që dukuritë që ndodhin në natyrë dhe shoqëri të kuptohen të ndërlidhura/ndërvarura dhe ashtu siç ndodhin në jetën e përditshme (në funksion të saj mund të jenë, lidhja me jetën, korrelacioni mes lëndëve mësimore dhe fushave të kurrikulës duke identifikuar çështjet/temat e përbashkëta, pastaj çështjet/temat ndërkurrikulare dhe aktivitete jashtëkurrikulare;
- Zhvillimi i mësimdhënies dhe të nxënësve me bazë situatë jetësore/mësimore
- Ndërlidhje e njohurive të reja me përvojat paraprake të nxënësve.

Ka qasje dhe strategji të shumta që mundësojnë mësimdhënie dhe nxënësve bazuar në arritjen e suksesshme të kompetencave të nxënësve, pa marrë parasysh fushën e kurrikulës a lëndën mësimore. Vlen për t'i veçuar disa qasje të rëndësishme që mbështesin parimet e KK-së, pra edhe qasjen e bazuar në kompetenca:

- Krijimi i mjedisit të përshtatshëm/miqësor, në klasë dhe në shkollë, në të cilin nxënësve ndihen të mirëpritur dhe të lidhur me njëri-tjetrin, me mësuesin dhe me shkollën e tyre;
- Zhvillimi i mësimdhënies nëpërmjet qasjeve dhe teknikave të të nxënësve aktiv dhe duke vepruar;
- Zbatimi i strategjive të mësimdhënies dhe të nxënësve, zgjidhjes së problemeve dhe zhvillimit të të menduarit kritik/ kreativ dhe krijues.
- Të mësuarit me projekte, ekipor dhe hulumtues me çka ndihmohet zhvillimi i disa aftësive dhe shkathtësive që janë në koherencë me kompetencat e kurrikulës.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Mësimdhënia dhe nxënia e bazuar në kompetenca është e lidhur ngushtë edhe me procesin e vlerësimit, me fokus të veçantë me vlerësimin formativ dhe progresiv. Vlerësimi me bazë kompetencat ka të bëjë jo vetëm performancën sasiore të përmbajtjes së përvetësuar por edhe me performancën e përgjithshme përfshin cilësinë e performancës, si, proceduat e nxënies, e performimit dhe vetëvlerësimit në kontekstin e nxënies së suksesshme.

Për të vlerësuar kompetencat e nxënësve, është e rëndësishme që secili mësimdhënës të përzgjedh teknika dhe instrumente për vlerësim, të cilat u mundësojnë nxënësve të demonstrojnë e të shfaqin njohuritë, shkathtësitë dhe aftësitë e tyre, e jo vetëm njohuritë faktike. Në këtë mënyrë mësuesit sigurojnë informacion për cilësinë e mësimdhënies dhe të nxënies, përparimin e nxënësve dhe zhvillimin e kompetencave.

4. Mësimdhënia dhe të nxënit e integruar

Korniza kurrikulare, respektivisht kurrikula bërthamë promovon mësimdhënien dhe të nxënit e integruar. Të nxënit e nxënësve varet shumë nga qasja e mësimdhënies që zhvillohet në shkollë dhe kultura se si shkolla i mëson. Nëse nxënësve u mësojmë lidhjen dhe integrimin, ata do t'i zbatojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat me këtë këndvështrim. Nëse u mësojmë ndarjen dhe mungesën e vazhdimësisë në kohë të gjërave, ata do të marrin njohuri, shkathtësi, qëndrime të fragmentuara (të shkëputura/parcializuara).

Me qëllim nxënësve u mësojmë lidhjen dhe integrimin, kurrikula bërthamë në nivelin e tretë të arsimit realizohet përmes lëndëve të veçanta mësimore që kanë të përbashkët rezultatet e të nxënit për fusha kurrikulare, konceptet e fushës, kompetencat kryesore dhe realizohet përmes mësimdhënies dhe nxënies së integruar.

Mësimdhënia dhe nxënia e integruar ndërlidh përmbajtjet e veçanta të lëndëve mësimore me qëllim arritjen e rezultateve të nxënit për fushë kurrikulare me rezultatet e të nxënit të kompetencave kryesore për secilën shkallë dhe është në funksion të mbështetjes së nxënësve në zotërimin e rezultateve të kompetencave kryesore të parapara për shkallë kurrikulare.

Për t'i përmbushur me sukses kërkesat e KK-së dhe të kurrikulës bërthamë për KSNA 3, mësimdhënësit duhet të zbatojnë mësimdhënien dhe të nxënit e integruar, duke bërë:

- ndërlidhjen/korrelacionin e fushave kurrikulare/lëndëve mësimore, ku përmbajtjet e veçanta dhe të përbashkëta mësimore ndihmojnë njëra-tjetrën në zhvillimin e kompetencave kryesore për shkallë kurrikulare;
- integrimin në procesin e mësimdhënies dhe në nxënies të karakteristikave të përbashkëta të lëndëve të fushës përkatëse (p.sh., të gjuhës amtare me gjuhën angleze) apo të karakteristikave të përbashkëta të fushave kurrikulare (p.sh. të fushës Shoqëria dhe mjedisi me fushën Shkencat natyrore);
- Ndërlidhjen e mësimdhënies me temat/praktikat jetësore, ndërlidhjen e mësimin teorik me mësimin praktik, ku gjërat kuptohen natyrshëm se si funksionojnë në natyrë dhe shoqëri
- Ndërlidhjen e mësimdhënies më përvojat e nxënësve, gjë që ndihmon ndërtimin më të lehtë të dijes duke vazhduar mbi atë që nxënësit dijnë dhe bëjnë.
- Trajtimin e çështjeve (temave) ndërkurrikulare përmes secilës fushë kurrikulare duke i ndërlidhur rezultatet e të nxënit me tema ndërkurrikulare apo përmes projekteve të përbashkëta ndër-fushore- ndërlëndore
- aktivitete me nxënës që të zhvillojnë kompetencat për të gjetur dhe për të përpunuar informata në mënyrë efektive dhe të përgjegjshme, për shfrytëzimin e mësimin elektronik, të teknologjive aktuale dhe të ardhshme në epokën digjitale;
- aktivitete me nxënës që promovojnë perspektivën e mësimin tërëjetësor dhe të cilat i ndihmojnë nxënësit që të zhvillojnë kompetencat e tyre për t'u ballafaquar me sfidat dhe mundësitë brenda zhvillimeve në shoqërinë dhe në ekonominë e sotme dhe të ardhshme.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

5. Mësimdhënia dhe të nxënit e diferencuar

Mësimdhënia dhe nxënia e diferencuar paraqesin një qasje sipas së cilës mësimdhënia, për zhvillimin e kapaciteteve të të gjithë nxënësve, mbështetet në planifikim, në zbatim, në kontroll, në përkrahje dhe në vlerësim.

Mundëson përfilljen e dallimeve ekzistuese ndërmjet nxënësve në klasë përkritazi me përmbajtjen që do të mësojnë, ecurinë didaktiko-metodike të të nxënit si dhe matjet dhe materialet çfarë duan dhe mund të shfrytëzojnë gjatë mësimi.

Përmes mësimi të diferencuar mundësohet përshtatja e kohës dhe e shpejtësisë së të nxënit dhe të të mësuarit me veçoritë individuale të secilit nxënës.

Gjithashtu, edhe përshtatja e vëllimit, llojit dhe shkallës së vështirësisë së përmbajtjeve, detyrave dhe obligimeve me veçoritë individuale të nxënësve.

Për ta organizuar dhe për ta zbatuar në mënyrë të suksesshme mësimdhënien dhe nxënien e diferencuar, duhet të mbështetet në motivet, në aftësitë, në interesimet dhe në stilet e të nxënit nga nxënësit. Këto janë aspektet kryesore në të cilat mësuesi duhet ta mbështesë mësimdhënien dhe nxënien e diferencuar.

Mësimdhënësit e nivelit të tretë të arsimit, për organizimin dhe zbatimin me sukses të mësimdhënies dhe të nxënies së diferencuar duhet të:

- bëjnë forma të organizimit mësimor, të cilat promovojnë dhe ndihmojnë zhvillimin e motivimit të brendshëm të nxënësve dhe të mekanizmave të vetëkontrollit të nxënies;
- përdorin me efikasitet *aktivitetet me nxënës të cilat promovojnë* nxënien e organizuar;
- organizojnë procesin mësimor përmes qasjeve të ndryshme të cilat mundësojnë dhe lehtësojnë hulumtimin dhe identifikimin e përvojave ekzistuese të nxënësve, të njohurive, të pikëpamjeve të tyre dhe të cilat mundësojnë përfshirjen aktive të nxënësve në përmirësimin e gabimeve të mundshme, si dhe që përkrahin nxënësit që të riorganizojnë njohuritë e tyre faktike dhe procedurale për arritjen e kompetencës së nxënësit për të nxënë;
- përdorin teknika dhe forma të ndryshme të nxënies bashkëpunuese në procesin mësimor;
- praktikojnë format e ndryshme organizative të mësimdhënies dhe nxënies (aktivitetet në klasë, puna në grupe, puna në çifte, nxënia individuale), që fokusohen në aktivitetet që zhvillojnë vetëbesimin, iniciativën, zgjidhjen e problemeve dhe kreativitetin e nxënësve;
- përdorin materiale mësimore që u përshtaten mundësive të nxënësve
- organizojnë mësimdhënien dhe nxënien përmes diferencimit në detyra, përmbushja e tyre, kontrolli, vlerësimi dhe shkalla e ndihmës që ofrohet prej mësuesit i përshtatet secilit nxënës;
- aplikojnë teknika të organizimit të mësimi që i përshtaten një detyre të caktuar përmes së cilës zhvillojnë aftësitë e veçanta të nxënësve të favorizuar;
- përdorin forma të ndryshme për organizimin e nxënies për nxënësit të cilët kërkojnë trajtim të veçantë, kanë nevoja të veçanta arsimore, duke përfshirë edhe nxënësit me vështirësi në të nxënë ose me probleme në sjellje;
- organizojnë mësimdhënien përmes së cilës ndihmojnë bashkëpunimin dhe përdorimin e formave organizative (p.sh., gjithëpërfshirjen) që i promovojnë mundësitë e barabarta për nxënie, si në sferën e bashkëpunimit mes nxënësve në aktivitetet brenda klasës dhe shkollës, ashtu edhe jashtë saj;

- përdorin teknologji të ndryshme mësimore, të cilat ofrojnë mundësi më të mëdha të organizimit të avancuar të mësimdhënies dhe të nxënies me anën e të cilave procesin mësimor e bëjmë më tërheqës për nxënësit.

6. Çështjet ndërkurrikulare

Çështjet ndërkurrikulare janë tema me interes të veçantë për shoqërinë, sa janë aktuale janë edhe të vazhdueshme. Ato sipas politikave kombëtare dhe ndërkombëtare identifikohen dhe përcaktohen si çështje të rëndësishme të cilat duhet trajtuar në mënyrë të veçantë.

Çështjet ndërkurrikulare nuk i takojnë vetëm një lënde a fushe kurrikulare. Ato i integrojnë fushat kurrikulare dhe lëndët mësimore me qëllim të përkrahjes së nxënësve që të kuptojnë dhe interpretojnë drejt proceset shoqërore dhe natyrore që ndodhin në shoqëri. Për çështjet ndërkurrikulare jepen orientime dhe udhëzime metodologjike në kuadër të fushave të kurrikulës, lëndëve mësimore dhe bëhen pjesë e planifikimit mësimor në shkollë.

Çështjet ndërkurrikulare janë:

- Edukimi qytetari demokratike
- Edukimi për paqe
- Globalizimi dhe ndërvarësia
- Edukimi për media, dhe
- Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Edukimi qytetari demokratike

I referohet, njohjes dhe respektimit të të drejtave të njeriut përfshirë të drejtat e fëmijëve, çështjet gjinore, çështjet kulturore dhe ndërkulturore, LGBT-ë, parandalimit dhe luftimit të trafikimit, korrupsionit dhe çështje të tjera të ngjashme që cenojnë integritetin e individit në shoqëri, si dhe sundimit të ligjit.

Edukimi për paqe

I referohet kuptimit të diversiteteve në shoqëri si vlera shoqërore. Përmbajtjet për edukimin për paqe janë toleranca, harmonia dhe bashkëjetesa etnike, fetare, kulturore, racore, etj, dhe të jetuarit në harmoni me mjedisin natyror; lufta kundër terrorizimit, e drejta humanitare, dinjiteti njerëzor, ndalimi i dhunës, parandalimi dhe zgjidhja e konflikteve.

Globalizimi dhe ndërvarësia

I referohet shndërrimit të ekonomive nacionale në ekonomi globale – botërore, bashkëveprimi, kombinimit të aftësive dhe mundësive për të krijuar gjera të përbashkëta, kombinimit të përpjekjeve me të tjerët për të arritur suksese më të mëdha, për të bashkëpunuar dhe zhvilluar qytetërimet, etj. Tema e globalizimit dhe ndërvarësisë përfshijnë përmbajtjet lidhur me çështjet mjedisore, çështjet ekonomike, arsimore, shëndetësore, proceset e integritetit evropian, marrëveshjet ndërkombëtare, çështjet politike dhe agjendat ndërkombëtare, sistemin e rrjeteve të informimit dhe teknologjisë, etj.

Edukimi për media

I referohet përdorimit të medieve për sigurimin e informacioneve të reja dhe të drejta, krijimin dhe përdorimin e informatave, komunikimin përmes medieve tradicionale dhe digjitale, kritiken ndaj medieve, gjuhën e medieve dhe ndikimin e saj në shoqëri, pritjet e qytetarëve nga mediet

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

dhe përdorimit të drejtë dhe të sigurtë të tyre etj. Çështja e edukimit për media përfshin përmbajtjet lidhur me mediet tradicionale dhe digjitale, televizionin, radion, filmin, gazetën, revistat, internetin, fotografitë, reklamat dhe lojërat elektronike, etikën në media, etj.

Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm

Referohet temave me rëndësi të përgjithshme të cilat ndikojnë në ndërgjegjësimin e të rinjve/nxënësve për një qëndrim aktiv ndaj çështjeve dhe dukurive mjedisore, në nivel lokal dhe global. Këtu hyjnë çështjet si ndikimi i aktivitetit të njeriut në cilësinë e mjedisit, ngrohjen globale, biodiversitetin, energjinë e ripërtëritshme etj.

Çështjet e zhvillimit të qëndrueshëm çështjet e realizimit të së drejtës për të jetuar në mjedis të shëndoshë dhe në mirëqenie sociale bazuar në konventat ndërkombëtare. Përveç realizimit të së drejtës për mjedis të shëndetshëm ndërlidhet edhe me filozofinë e shfrytëzimit të burimeve mjedisore si trashëgimi e brezit të ardhshëm.

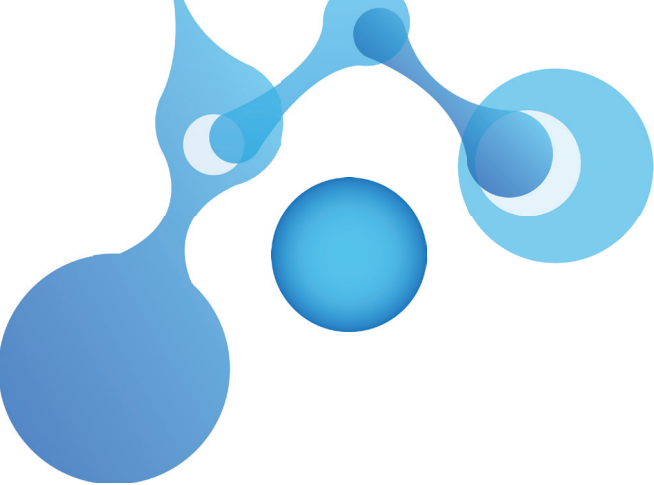
7. Veprimtaritë/aktivitetet jashtëkurrikulare

Veprimtaritë jashtëkurrikulare janë aktivitete të strukturuar mësimore që ndodhin jashtë kontekstit të fushave dhe lëndëve mësimore, por që e ndihmojnë arritjen e kompetencave për shkallë të kurrikulës. Për secilin nga aktivitetet e mundshme, mësuesi dhe shkolla duhet të përgatisin plan dhe program të qëllimshëm, të orientuar, e jo aktivitete stihike apo të rastit.

Në arsimin e mesëm të lartë - gjimnaze, mësimdhënia dhe mësimnxënia në fushat e ndryshme të kurrikulës do të mbështeten me anë të aktiviteteve jashtëkurrikulare të organizuara për nxënës, si:

- Vizitat në muze, në parqe, në natyrë dhe në vende historike, në institucione, në galeri, në teatër etj.;
- Festimet në data të veçanta, në ngjarje, në tradita, në suksese;
- Pjesëmarrja në vendimmarrje në shkollë dhe në format e tjera të demokracisë së shkollës;
- Pjesëmarrja në grupe mësimore, në aktivitete të lira dhe në shoqata;
- Diskutimet me mysafirët (d.m.th., me udhëheqësit e bashkësisë, me prindërit, me përfaqësuesit e bizneseve lokale, me politikanë, me njerëz të medias, me persona dhe grupe të ndryshme që vijnë nga diaspora dhe vendet e tjera);
- Puna me projekte që fokusohen në tema dhe në çështje specifike të karakterit shumëdimensional që përkojnë me moshën e nxënësve;
- Ekspozitat (d.m.th. artet e bukura, fotografia);
- Shërbimet për bashkësinë (d.m.th. ndihma për personat në nevojë, mbrojtja e mjedisit, forcimi i lidhjeve midis gjeneratave);
- Lojërat, koret, revistat e shkollës;
- Puna vullnetare.

Rekomandohet që të gjithë nxënësve t'u mundësohet të përfshihen në çështje/veprimtari jashtëkurrikulare, sipas preferencave dhe talentit personal të jenë pjesë e një grupi në aktivitete të ndryshme: ekupe sporti, grup muzikor, ansambël vallëzimi, kor, ansambël, teatri, grup për ofrimin e mbështetjes për bashkësinë.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

VII Vlerësimi i nxënësve në arsimin e mesëm të lartë – gjimnaze

Hyrje
Qëllimet e vlerësimit
Parimet themelore të vlerësimit
Llojet e vlerësimit
Vlerësimi i brendshëm dhe vlerësimi i jashtëm

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

1. Hyrje

Sistemi i vlerësimit i definuar me Kornizën e Kurrikulës së Arsimit Parauniversitar në Kosovë, përcakton dokumentet dhe rezultatet e të nxënësve që janë pikë referimi se çka duhet të vlerësohet, kohën kur duhet të bëhet vlerësimi, procedurat dhe bartësit e vlerësimit për secilin lloj të vlerësimit dhe për secilin nivel të shkollimit, pra edhe për arsimin e mesëm të lartë - gjimnazet. Vlerësimi si proces realizohet në funksion të mësimdhënies dhe të nxënies. Vlerësimi lidhet me tërësinë e instrumenteve, teknikave, metodave dhe praktikave që përdorin mësimdhënësit për të testuar, për të kontrolluar, analizuar dhe për të matur nivelin e njohurive, aftësive dhe të performancës së nxënësve.

Realizimi i vlerësimit bëhet përmes qëllimeve, parimeve dhe llojeve të vlerësimit.

2. Qëllimet e vlerësimit

Përmes sistemi të vlerësimit, sigurohen informacione të vazhdueshme për cilësinë të nxënësve të nxënësve, mësimdhënien dhe përshtatshmërinë e kurrikulës. Mbi bazën e këtyre informacioneve merren vendime dhe planifikohen veprime në përkrahje të nxënësve për zotërim të kompetencave dhe përmirësim e avancim të procesit të mësimdhënies dhe të vlerësimit. Në këtë kontekst mundësohet realizimi i qëllimit kryesor të vlerësimit, të përcaktuar në **KK - Mbështetja e të nxënësve të nxënësve**. Bazuar në këtë qëllim përcaktohen qëllime specifike sipas llojeve të vlerësimit dhe realizohet i gjithë procesi i vlerësimit.

Vlerësimi i nxënësve bazohet në rezultatet e të nxënësve për kompetenca, fushë kurrikulare dhe lëndë mësimore të përcaktuara për shkallën e pestë dhe të gjashtë të kurrikulës, si më poshtë:

Dokumentet kurrikulare	Rezultatet e të nxënësve
KORNIZA E KURRIKULËS E KOSOVËS	Rezultatet e të nxënësve të kompetencave në përfundim të arsimit parauniversitar.
KURRIKULAT BËRTHAMË III	Rezultatet e të nxënësve për kompetenca dhe fusha kurrikulare për të dy shkallët e nivelit të tretë të arsimit - shkallën e pestë dhe të gjashtë.
PLANET E PROGRAMET LËNDORE	Rezultatet e të nxënësve sipas lëndëve (për secilën klasë, duke filluar nga klasa 10, deri në klasën e 12-të)

Vlerësimi me bazë kompetencat ka të bëjë jo vetëm me performancën sasiore të përmbajtjes së përveçësuar por edhe me performancën e përgjithshme përfshinë cilësinë e performancës, si, procedurat e nxënies, e performimit dhe vetëvlerësimit në kontekstin e nxënies së suksesshme. Për të vlerësuar kompetencat e nxënësve, është e rëndësishme që secili mësimdhënës të përzgjedh teknika dhe instrumente për vlerësim, të cilat u mundësojnë nxënësve të demonstrojnë e të shfaqin njohuritë, shkathtësitë dhe aftësitë e tyre, e jo vetëm njohuritë faktike. Në këtë mënyrë mësuesit sigurojnë informacion për cilësinë e mësimdhënies dhe të nxënies, përparimin e nxënësve dhe zhvillimin e kompetencave.

3. Parimet e vlerësimit

Vlerësimi i nxënësve edhe në këtë nivel të arsimit, bazohet në parimet e vlerësimit të përcaktuara më KK:

Vlefshmëria. Vlerësimi duhet të sigurojë se kërkesat dhe kriteret e vlerësimit të jenë të lidhura me rezultatet e të nxënësve për klasën dhe shkallën e kurrikulës, të përdoren matje dhe burime të shumta për të dhënë gjykime dhe se vlerësimi mbulon shtrirjen dhe thellësinë e programit mësimor.

Transparenca. Vlerësimi duhet të sigurojë se kriteret, metodat dhe procedurat e vlerësimit janë të njohura për nxënës dhe për të gjithë akterët e përfshirë në procesin e vlerësimit. Informacioni për nxënësin lidhur me rezultatet e arritura, informatat kthyesë dhe mundësitë e përparimit të jetë i qartë, i saktë dhe të ipet me kohë.

Besueshmëria. Vlerësimi duhet të sigurojë se gjykimet për përparimin e nxënësve bazohen në instrumente, lloje të ndryshme të vlerësimit dhe burime të ndryshme të informacionit. Në këtë proces ofrohen dëshmi për të argumentuar cilësinë e vlerësimit dhe për të siguruar se nëse përsëritet vlerësimi atëherë rezultatet do të jenë të njëta.

Paanshmëria. Vlerësimi duhet të sigurojë se respektohen kërkesat e kodit etik të vlerësimit, respektohen procedurat e vlerësimit ndaj çdo nxënësi apo grupi të nxënësve, përdoren instrumente të ndryshme të vlerësimit që i mundësojnë secilit nxënës të shfaq performancën e tij/saj dhe ofrohet mbështetja e duhur në të nxënësve drejt zotërimit të kompetencave.

4. Llojet e vlerësimeve

Nxënësit e arsimit të mesëm të lartë kalojnë nëpër dy lloje të vlerësimit:

- Vlerësim të brendshëm, dhe
- Vlerësim të jashtëm.

4.1. Vlerësimi i brendshëm

Vlerësimi i brendshëm bëhet në nivel shkolle/klase nga mësuesit/et e lëndëve mësimore përkatëse dhe sipas përshkrimit të procedurave e kriterëve për secilin lloj të vlerësimit të brendshëm, të rregulluara me akte nënligjore.

Vlerësimi i brendshëm u mundëson nxënësve të shprehin njohuritë e reja dhe të tregojnë nivelin e zotërimit të kompetencave duke përfshirë:

- Gjerësinë dhe thellësinë e tyre;
- Gatishmërinë për t'iu përgjigjur sfidave të nivelit të përcaktuar me rezultatet e të nxënësve;
- Aftësinë për t'i zbatuar ato në situata dhe rrethana të reja.

Fokusi kryesor i vlerësimit të brendshëm është mbështetja e të nxënësve për të zotëruar kompetencave të shkallës së pestë dhe të gjashtë. Kjo arrihet duke kombinuar vlerësimin formativ (për nxënësve) me vlerësimin përmbledhës (i të nxënësve).

Përmes vlerësimit formativ (për nxënësve), mësuesit/vlerësuesit mbikëqyrë përparimin e nxënësve gjatë procesit të nxënësve, mbledhë informacion për marrjen e vendimeve për të ofruar mbështetje e nevojshme për të nxënësve.

Ndërsa, me ndihmën e vlerësimit përmbledhës, mësuesit/vlerësuesit përcaktojnë arritjet e

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

nxënësit në përfundim të një detyre të caktuar, teme mësimore, kapitulli, periudhe mësimore etj., për të vendosur notat dhe për të certifikuar nxënësit për nxënie të mëtjshme. Vlerësimi përmbledhës përdoret edhe për të gjykuar efektivitetin e të nxënësve ose të programit mësimor.

4.1.1. Llojet e vlerësimit të brendshëm

Korniza e Kurrikulës përcakton tri lloje të vlerësimit të brendshëm të cilat janë të vlefshëm edhe për realizimin e KB1:

- Vlerësimi i vazhdueshëm
- Vlerësimi përfundimtar
- Vlerësimi për shkallë

Korniza e kurrikulës për secilin nivel të arsimit ka përcaktuar periudhat e realizimit të secilit lloj të vlerësimit, bartësit/përgjegjësit e vlerësimit, qëllimet kryesore dhe mënyrat e dokumentimit/evidentimit të arritjeve të nxënësve. Për arsimin e mesëm të lartë-gjimnazet, këto aspekte pasqyrohen në tabelën në vijim.

Llojet e vlerësimit dhe periudha e realizimit	Bartësit	Qëllimet kryesore sipas llojeve të vlerësimit	Dokumentimi/ evidentimi i arritjeve në vlerësim
Vlerësim i vazhdueshëm - Bëhet gjatë procesit të të nxënësve (vlerësimi formativ), dhe - Në fund të çdo teme mësimore, njësie tematike apo periudhe të mësimimit (vlerësimi përmbledhës)	Mësimdhënësit e lëndëve përkatëse	Mbështetja e të nxënësve; Informimi dhe raportimi Vendosja e notes; Informimi dhe raportimi; Planifikimi për mbështetjen e vazhdueshme të nxënësve.	- Evidencimi në notesin e punës së mësimdhënësit; - Evidencimi në libër të klasës i notave për periudhat e caktuara të vitit mësimor/ dhe apo ditarin elektronik; - Portfolio e nxënësit
Vlerësim përfundimtar Bëhet në fund të vitit mësimor/ vitit shkollor.	Mësimdhënësit e lëndëve përkatëse .	Vendosja e notës përfundimtare në fund të vitit mësimor/ shkollor. ⁵ Informimi dhe raportimi Planifikimi për mbështetjen e të nxënësve të nxënësve në vitin vijues.	Notat përfundimtare evidencohen në librin e klasës, në librin amë/ dhe/ apo në ditarin elektronik, si dhe në dëftesën për klasë (në fund të klasave X, XI dhe XII).

⁵ Nota përfundimtare e një lëndë mësimore reflekton nivelin e performancës së nxënësve gjatë një viti shkollor. Nota përfundimtare formohet sipas procedurave të përcaktuara me udhëzimin administrativ për vlerësimin e nxënësve sipas kurrikulës së re.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Vlerësim për shkallë⁶ Realizohet në fund të çdo shkalle kurrikulare, përkatësisht në fund të klasës së XI-të dhe XII-të	Ekipi profesionale/këshilli i mësimdhënësve të cilët kanë realizuar programin mësimor brenda një shkalle kurrikulare ⁷	Verifikimi i nivelit të arritjes së rezultateve të të nxëniet dhe zotërimi i kompetencave kryesore në nivel të një shkalle dhe fushe kurrikulare. Planifikimi për mbështetjen e të nxëniet të nxënësve në vitin vijues; Informim dhe raportim për prindërit dhe për institucionet arsimore; Diplomimi në shkollën e mesme të lartë (arsimin e përgjithshëm)	Evidencimi përshkruar në librin e klasës – në faqet e veçanta për vlerësimin përmbyllës në fund të cdo shkallë të kurrikulës ⁸ . Në raportet përmbledhëse të aktiveve profesionale dhe këshillave të klasës Në klasën XII në diplomë të arsimit të përgjithshëm
--	---	--	--

4.2. Vlerësimi i jashtëm

Vlerësimi i jashtëm për KSNA 3 bëhet në fund të klasës së dymbëdhjetë (12) dhe bëhet me qëllim matjen e nivelit të arritjes së kompetencave dhe me qëllim të certifikimit për mundësi vazhdimi në studime të larta universitare. Ky vlerësim organizohet nga autoriteti qendror për vlerësim i autorizuar nga MASHT.

Vlerësimi në këtë nivel mund të bëhet edhe për qëllime të tjera, varësisht nga qëllimi mund të autorizohen edhe institucione të tjera arsimore nga MASHT-i.

Vlerësimi i jashtëm mund të bëhet edhe për këto qëllime:

- vendimmarrjeje e politikëbërjeje në fusha të ndryshme të arsimit;
- hulumtimi dhe zhvillimi;
- inspektimi dhe verifikimi të cilësisë së vlerësimit në nivel klase, shkolle dhe komune.

Vlerësimet e standardizuara shtetërore janë të përqendruara në matjen e nivelit të zotërimit të kompetencave kryesore të parashikuara në kurrikulë për secilin nivel të arsimit¹⁵.

Sipas sistemit të vlerësimit të përcaktuar në KK, vlerësimi i jashtëm në fund të klasës së dymbëdhjetë (XII) i referohet aspekteve të dhëna në tabelën e mëposhtme:

¹⁵ Detaje shtesë për vlerësimet e standardizuara shtetërore pasqyrohen në aktet nënligjore për vlerësimin e nxënësve sipas kurrikulës së re dhe në Ligjin për Provimin e Maturës Shtetërore.

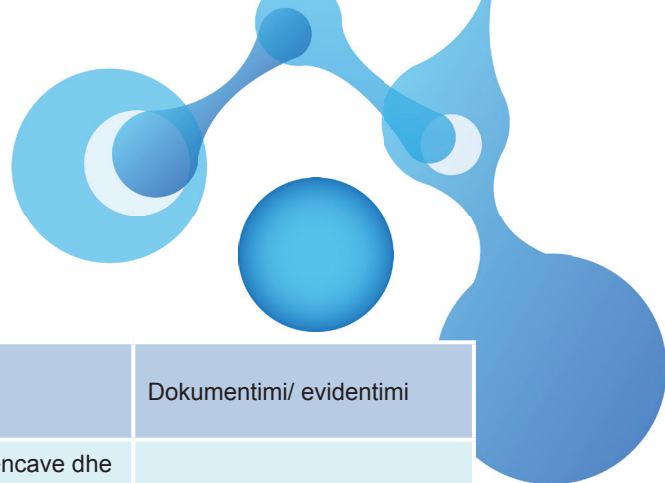
⁶ Është vlerësim i standardizuar dhe bëhet në dy mënyra: (a) Me teste të përgatitura nga autoriteti qendror për vlerësim i autorizuar nga MASHT dhe të menaxhuara nga shkolla, dhe (b) Me teste të përgatitura dhe të menaxhuara nga vet autoriteti qendror për vlerësim i autorizuar nga MASHT ose ndonjë institucion tjetër i përcaktuar nga MASHT-i. Rezultatet e këtij vlerësimi analizohen në nivel shkolle dhe krahasohen me evidencat e vëna në dispozicion nga mësimdhënësit që e mbulojnë fushën kurrikulare për të dëshmuar progresin e secilit nxënës, secilës klasë dhe shkollës në përgjithësi. Evidencat duhet të jenë të dokumentuara në portfoliot e nxënësve dhe të prezantohen edhe në raportin vjetor të shkollës. Vlerësimi për shkollën e 6-të, përkatësisht klasën e XII-të ndërlidhet me vlerësimin e jashtëm – provimin e maturës shtetërore.

⁷ Vlerësimi i brendshëm për shkallë organizohet me bazë në shkollë dhe administrohet nga kryesuesit e organeve profesionale të shkollës së kurrikulës si dhe përkrahet nga organet udhëheqëse në shkollë dhe nga Drejtoritë Komunale të Arsimit.

⁸ Përshkrimi i vlerësimit në fund të shkollës mbështetet në evidencat dhe në mestaren e arritjeve në testin standardizuar. Përshkrimi i vlerësimit në fund të shkollës përcaktohet me akte nënligjore/udhëzim administrativ).

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Vlerësimet e standardizuara shtetërore	Qëllimet e vlerësimit	Dokumentimi/ evidentimi
Vlerësimi shtetëror në fund të klasës XII-të, <i>Provimi i Maturës Shtetërore</i>	Matja e nivelit të arritjes së kompetencave dhe certifikimi për mundësi vazhdimi në studime të larta universitare. Nxënësi me arritje të pikëve të caktuara për kalueshmëri në provimin e maturës merr certifikatë të provimit të maturës.	Certifikata e Maturës Shtetërore

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Fjalorthi

KONCEPTI	SHPJEGIMI	KONCEPTET EKUIVALENTE
Aftësitë për jetë	Aftësitë për jetë janë aftësi psiko-sociale, për sjellje adaptive dhe pozitive që u mundësojnë individëve për t'u marrë në mënyrë efektive me kërkesat dhe sfidat e jetës së përditshme. Ato grupohen në tri kategori të gjera të aftësive: aftësitë njohëse për analizimin dhe përdorimin e informacionit, aftësitë personale për të menaxhuar dhe udhëhequr veten, dhe aftësitë ndër-personale për të komunikuar dhe ndërvepruar në mënyrë efektive me të tjerët.	
Aktivitetet Përmirësuese	Mundësi dhe përvoja mësimore që ofrohen me qëllim të sigurimit të ndihmës për nxënësit që të tejkalojnë vështirësitë në të nxënë në mënyrë efektive.	
Aktivitetet ekstra-Kurrikulare	Aktivitete të strukturuar mësimore që ndodhin jashtë kontekstit të lëndëve dhe fushave mësimore formale, por që janë në funksion të zhvillimit të kompetencave	Aktivitetet jashtëkurrikulare
Arsim	Veprimtari themelore e institucioneve arsimore që siguron krijimin dhe shndërrimin e njohurive; përsosjen e kompetencave gjatë gjithë jetës; zhvillimin vetjak; zhvillimin dhe shndërrimin e kulturës. Rezultat i nxënies së qëllimshme, të planifikuar dhe të organizuar në mënyrë formale dhe joformale.	
Arsimi dhe aftësimi profesional	Arsimi dhe aftësimi për t'iu mundësuar nxënësve që të fitojnë shkathtësi për punë dhe kualifikime profesionale për profesione të caktuara, përveç arritjes së kompetencave kryesore të përcaktuara përmes kornizës së kurrikulës.	
Arsimi i detyrueshëm	Arsimi i detyrueshëm në Kosovë është i rregulluar me ligj, përfshin arsimin fillor dhe të mesëm të ultë (KSNA 1 dhe 2).	
Arsimi fillor	Niveli i parë i arsimit prej pesë vitesh kohëzgjatje. Ky nivel përfshinë edhe klasën përgatitore që e zgjatë ciklin në gjashtë vite (KSNA 1).	
Arsimi formal	Arsim i qëllimshëm, i institucionalizuar, i planifikuar, i strukturuar në mënyrë hierarkike, që fillon me arsimin parashkollor dhe vazhdon deri në arsimin pasuniversitar. Rezultatet dhe kualifikimet e fituara në arsimin formal njihen me certifikata dhe diploma.	
Arsimi gjithëpërfshirës	Arsimi gjithëpërfshirës është proces që adreson dhe u përgjigjet nevojave të ndryshme të të gjithë nxënësve, përmes rritjes së pjesëmarrjes në të nxënë dhe duke reduktuar përjashtimin në të dhe përmes tij.	
Arsimi informal	Përvetësimi dhe zhvillimi i dijeve, shkathtësive dhe qëndrimeve jashtë mjediseve arsimore formale ose jo-formale gjatë përvojave të përditshme në mënyrë jo sistematike dhe të paplanifikuara.	

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Arsimi joformal	<p>Çfarëdo aktiviteti i organizuar dhe i qëndrueshëm që nuk korrespondon saktësisht me përkufizimin e arsimit formal. Prandaj arsimi jo-formal mund të mbahet brenda dhe jashtë institucioneve arsimore dhe iu shërben personave të të gjitha moshave.</p> <p>Programet e arsimit jo-formal nuk përcjellin detyrimisht sistemin e 'përshkallëzuar' dhe mund të jenë të ndryshme në kohëzgjatje. Për këtë lloj arsimimi mund të jepen ose të mos jepen certifikata për suksesin e arritur në mësim.</p>	
Arsimi i mesëm i ulët	Niveli i parë i arsimit të mesëm (katër vjeçar në Kosovë) (KSNA 2).	
Arsimi i mesëm i lartë	Niveli i dytë i arsimit të mesëm (KSNA 3).	
Arsimi për zhvillim të qëndrueshëm	Procesi i zhvillimit të njohurive të nxënësve, i të kuptuarit, i shkathtësive dhe atributëve të nevojshme për të punuar dhe jetuar në një mënyrë që mbron mirëqenien mjedisore, sociale dhe ekonomike, si në të tashmen dhe për brezat e ardhshëm.	
Autonomia e shkollës	E drejtë e garantuar që i jepet shkollës për të vendosur për hartimin dhe zbatimin e kurrikulës në bazë shkolle, vlerësimin, menaxhimin e burimeve njerëzore në dispozicion të saj dhe për menaxhimin e burimeve financiare. Të gjitha këto ndërlidhen me llogaridhënien.	
Burimi i të mësuarit	Referenca dhe përkrahje për mësimin e nxënësve, përfshirë tekstet shkollore, softverët arsimorë, vegla eksperimentale, atlase, fjalorë, ushtrimore, etj.	
Çështjet ndërkurrikulare	Përmbajtje e rëndësishme kurrikulare që nuk i përket krejtësisht vetëm një lënde apo fushe të kurrikulës ekskluzivisht mësimore, por që mësohet në disa lëndë. Shembuj të zakonshëm janë edukimi për paqe, të drejtat e njeriut dhe edukata qytetare, çështjet gjinore, shkathtësitë e komunikimit, edukimi për zhvillim të qëndrueshëm, edukimi ndërkulturor etj.	Temat të ndërlidhura
Dija	Tërësia e njohurive pak a shumë sistematike, të përvetësuara në një fushë të caktuar; gjithçka që dihet për botën që na rrethon.	
Ekonomi dhe shoqëri e dijës	Shoqëri dhe ekonomi në të cilën dija bëhet burimi kryesor i zhvillimit dhe përparimit.	
Edukimi për ndërmarrësi	Në kuptimin e ngushtë: paisja e fëmijëve dhe të rinjve më shkathtësi ndërmarrëse siç janë iniciativa, vendim-marrja, ndërmarrja e riskut, udhëheqja, shkathtësi menaxheriale dhe organizative. Në kuptim më të gjerë: përgatitja e fëmijëve dhe të rinjve që të marrin role ndërmarrëse në ekonomi, d.m.th. të krijojnë bizneset/ ndërmarrjet e tyre.	
Edukimi shoku - shokun	Proceset e mësimin të bazuara në këmbimin e informatave, dijës dhe përvojave mes shokëve në të cilat ata veprojnë si persona burimorë lehtësuese të mësimin dhe/ose mentorë.	Mësimi nga shokët
Fushë kurrikulare	Një bashkësi lëndësh që kanë qëllime dhe detyra të përbashkëta për zhvillimin e njohurive të reja dhe kompetencave të nxënësit.	Fushë kurrikulare

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Klasë bashkëvepruese	Mjedisi mësimor në nivel klase që bazohet në shkëmbime të vazhdueshme mes mësimdhënësve dhe nxënësve në kontekstin e aktiviteteve të bazuara në kërkim, zgjidhje të problemeve dhe punë konkrete.	
Kompetencë	Aftësi të gjera për t'i zbatuar njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet, rutinat, vlerat dhe emocionet në mënyrë të pavarur, praktike dhe domethënëse.	Harmonizim i njohurive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve për të trajtuar plotësisht situatat e kontekstit.
Kompetencat kryesore	Kompetenca që konsiderohen nga sistemi i arsimit dhe aftësimi si të rëndësishme për të nxënëit e secilit individ të shoqërisë.	Kompetencat gjenerike, transversale apo gjithëpërfshirës
Koncepti shumë-shtresor i identitetit	Të kuptuarit e identitetit si rezultat kompleks edhe i faktorëve të paracaktuar edhe i faktorëve zhvillues për shkak të ekspozimit dhe pjesëmarrjes së individëve dhe grupeve të kulturave të ndryshme në kontekstin e fenomeneve aktuale të globalizimit.	
Korniza e Kurrikulës	Kornizë kurrikulare është dokumenti themelor në të cilin përshkruhen orientimet dhe udhëzimet kryesore për hartimin dhe zbatimin e kurrikulës së arsimit parauniversitar (qëllimet e arsimit, kompetencat kyçe, rezultatet e të nxënëit sipas niveleve etj.).	
Kurrikula	Përvoja e të nxënëit gjithëpërfshirës e planifikuar në bazë të qëllimeve, vlerave, iniciativave, burimeve dhe aktiviteteve në rregullimet formale dhe joformale.	
Kurrikula bërthamë	Kërkesat e përbashkëta për të gjithë nxënësit në aspektin e kompetencave kryesore, lëndët e përbashkëta dhe orientimet e përgjithshme.	
Kurrikula me bazë shkolle	Pjesa e kurrikulës që përgatitet dhe zbatohet në nivel shkolle.	
Kurrikula efektive	Ajo që nxënësit në të vërtetë e mësojnë në aspektin e dijes, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave.	Kurrikula e realizuar
Kurrikula formale	Mundësitë dhe përvojat mësimore që iu ofrohen nxënësve në kontekstin e arsimit formal. Kurrikula formale shërben si bazë për certifikata dhe dhënie të diplomave të pranueshme nga shoqëria.	Kurrikula e paraparë/zyrtare/e obliguar
Kurrikula e fshehur	Besimet, qëndrimet dhe shkathtësitë që nxënësit i kanë apo i zhvillojnë përmes përvojave të tyre personale. Kurrikula e fshehur mund të jetë ose të mos jetë në pajtueshmëri me kurrikulën zyrtare/të obligueshëm.	
Kurrikula me zgjedhje	Fusha mësimore/lëndët të cilat nxënësit mund t'i zgjedhin në pajtueshmëri me interesat, talentet dhe nevojat e tyre. Pjesa zgjedhore e kurrikulës që përfaqëson lëndët dhe aktivitetet kurrikulare të vendosura në nivelin e shkollës.	Kurrikula me bazë shkolle
Lënda	Degë e dijes e organizuar në mënyrë të qëllimshme, si një disiplinë e veçantë e të nxënëit që mësohet në një ose disa nivele arsimore dhe krijon kushte për ndërtimin e njohurive të reja dhe kompetencave kyçe nga nxënësit	

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Lëndë bartëse	Një lëndë që duke u bazuar në fushëveprimin dhe strukturën e saj është më afër të kontribuojë në arritjen e qëllimeve të caktuara të mësimit dhe mundëson zhvillimin e kompetencave të caktuara tek nxënësit.	
Llogaridhënia	Koncepti i qeverisjes etike (duke përfshirë qeverisjen etike të shkollës) që bazohet në njohjen dhe marrjen e përgjegjësisë për vendimet, veprimet dhe pasojat e tyre dhe ndërlidhet me pritjet për dhënien e llogarisë para palëve me interes.	
Metodologjia e vlerësimit	Strategjitë dhe aktivitetet e zbatuara, zakonisht nga mësimdhënësit (në vlerësimin e brendshëm) apo nga agjenci të specializuara (në vlerësimin e jashtëm), për të matur arritshmerinë ose performancën e nxënësit.	
Mësimdhënie	Proces i planifikimit, i organizimit dhe i udhëheqjes së situatave të të nxënësve (formale ose joformale) nga mësuesi duke përdorur një gamë të gjerë metodash që ju përshtaten stileve të nxënësve të nxënësve.	
Mësimdhënia në bllok	Mënyrë fleksibile për caktimin e orëve të mësimit duke përcaktuar periudha më kompakte të kohës për lëndët/njësitë mësimore.	
Mësimdhënia e diferencuar	Mësimdhënia e diferencuar nënkupton krijimin e programeve dhe materiale të shumfishta ashtu që nxënësit me aftësi, interesa apo nevoja të ndryshme mësimore të përjetojnë në mënyrë të barabartë rrugët e duhura për të absorbuar, përdorur, zhvilluar dhe prezantuar konceptet si pjesë e procesit mësimor të përditshëm. Është mundësuar nxënësve të marrin përgjegjësi më të madhe dhe pronësi mbi mësimin e tyre dhe ofron mundësi për mësimdhënien përmes shokut dhe nxënësve në bashkëpunim.	
Mësimi elektronik	Mësimi që bazohet në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit dhe komunikimit me qëllim të avancimit të qasjes në informata, e po ashtu edhe përdorimi efektiv dhe i përgjegjshëm i tyre në kontekstin (e zakonshëm) të aktiviteteve në distancë dhe rrjet.	
Mësimdhënia e zgjeruar dhe koha për të mësuar	Ndarja e një kohe më të madhe për mësimdhënie dhe mësimnxënie të fituar njohuri, shkathtësi dhe qëndrime të caktuara me qëllim që të nxitet mësimi i thellë dhe i qëndrueshëm.	
Mësimi holistik dhe i gjithanshëm	Mësimi që integron aspektet akademike me zhvillimin e nxënësve duke u përpjekur të trajtojë fenomenet si tërësi duke theksuar ndërlidhjen e dimensioneve dhe proceseve natyrore, shoqërore dhe personale.	Shiko po ashtu "Mësimin e integruar"
Mësimnxënia	Procesi i fitimit, absorbimit dhe zhvillimit të dijeve, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve të reja janë të integruar në strukturat para-ekzistuese, ndërsa gjithashtu përbëjnë një bazë për përvetësimin e reja.	
Mësimdhënia e integruar dhe të mësuarit	Mësimi që reflekton dhe vë në pah lidhjet dhe ndërlidhjet në jetën individuale dhe shoqërore (aktivitetet njerëzore), natyrë dhe dije.	Mësimi holistik dhe i gjithanshëm

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Mësimdhënia dhe mësimnxënia bashkëvepruese	Filozofia dhe praktika e përfshirjes së nxënësve për ta përcaktuar dhe ndërtuar përvojën e tyre mësimore duke marrë parasysh nevojat e tyre, interesat, dijen paraprake dhe kontekstin.	
Mësimi i bazuar në shërbim	Mësim që ndodh si rezultat i angazhimit të nxënësit në ofrimin e ndonjë shërbimi të organizuar, zakonisht në bashkësi lokale apo më gjerë.	Mësim i bazuar në shërbime për bashkësinë
Mësimi domëthënës	Për dallim nga mësimi përmendësh, shpie drejt zhvillimit të rrytave konceptuale (d.m.th. hartave konceptuale) që mund të aplikohen në situata të ndryshme dhe që mundësojnë kreativitetin dhe zgjidhjen e problemeve. Në lidhje me pikëpamjet konstruktiviste, poashtu i referohet mësimi që ka kuptim për nxënësit (d.m.th. është i ndërlidhur me përvojat e tyre personale dhe është i orientuar në praktikë dhe punë konkrete).	
Mësimi tërëjetësor	Pajisja e nxënësve me kompetencat e nevojshme për të qenë nxënës të suksesshëm gjatë tërë jetës.	
Mësimi i qëndrueshëm	Mësimi i ndërlidhur dhe në shërbim të zhvillimit të qëndrueshëm të shoqërisë, ekonomisë dhe mjedisit.	
Mësimdhënia	Aktivitet që realizohet me qëllim të nxitjes së mësimi tek nxënësit duke përdorur një game të gjerë metodash që iu përshatën stileve të mësimi të nxënësve.	
Mësimdhënia shoku-shokun	Praktika në të cilën nxënësit marrin rolin e mësimdhënësit në një mjedis shkollor me qëllim të ndarjes së dijes dhe shkathtësive të tyre me nxënësit tjerë.	
Mjedisi për mësimin holistik	Organizimi i mësimi që fton nxënësit të bëjnë përdorimin e njëkohshëm të aftësive intelektuale, emocionale dhe motorike të tyre.	
Mjedisi miqësor për fëmijët	Ambiente të të mësuarit të cilat janë miqësore, të bazuara në të drejta, gjithëpërfshirje dhe që janë të shëndetshme e mbrojtëse për të gjithë fëmijët.	
Mundësitë për nxënie	Situata dhe procese që sigurojnë kushtet dhe mjedisin për nxitjen e të mësuarit tek nxënësit .	
Ndarja e kohës	Koha e caktuar për mësimdhënie dhe nxënie e një lënde të veçantë apo fushe mësimore gjatë një viti dhe jave shkollore, kohën për realizimin e aktiviteteve kurrikulare dhe jashtëkurrikulare.	
Nxënës në qendër	Filozofia dhe praktika e organizimit të mësimdhënies, mësimnxënies dhe vlerësimit nga perspektiva e nevojave, interesave dhe aftësive të nxënësve.	
Përmbajtja mësimore	Tërësia e dijeve, informacionit, fakteve, situatave, veprimtarive etj., të grupuara në një lëndë ose fushë të nxënit, që shërbejnë si bazë për formimin dhe zhvillimin e njohurive të reja dhe kompetencave.	Përmbajtja
Përvoja mësimore	Situatat dhe proceset përmes të cilave nxënësit i fitojnë/ zhvillojnë dijet, shkathtësitë, vlerat dhe qëndrimet.	
Programi mësimor	Dokument që përshkruan rezultatet dhe përmbajtjet mësimore, metodologjinë përkatëse për mësimdhënie dhe vlerësim, për një lëndë të veçantë.	Programi i mësimi në/ për një lëndë të caktuar

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Progresioni i mësimit të qëndrueshëm	Mësimi që bazohet në integrimin efektiv të mësimeve të mëparshme në sistemet e reja të dijës, shkathtësive dhe qëndrimeve.	
Qëndrimet	Pozicionimi i brendshëm drejt njerëzve, fakteve, fenomeneve, veprimeve, besimeve dhe situatave; gatishmëria e brendshme për të vepruar.	Gatishmëria
Rezultatet mësimore	Deklarata që përshkruajnë atë se çfarë duhet të dijnë të besojnë, të vlerësojnë dhe të jenë në gjendje të bëjnë nxënësit. Rezultatet janë shprehur në kornizën e kurrikulës në një varg domenesh, përfshirë dijen, të kuptuarit, shkathtësitë dhe kompetencat, vlerat dhe qëndrimet.	Rezultatet Kompetencat Arritjet
Sistemi i kurrikulës	Tërësia e dispozitave dhe dokumenteve të kurrikulës përmes të cilave u jipen udhëzime mësimdhënësve dhe palëve tjera për kurrikulën zyrtare dhe zbatimin e saj.	
Standard Struktura e kurrikulës	Nivel i arritjes apo suksesit që pritet të arrihet prej nxënësve.	
Shkallët kryesore të kurrikulës	Mënyra se si është organizuar kurrikula.	
Shkathtësia	Janë nën-nivele formale të arsimit që ndërlidhen me fazat e zhvillimit të fëmijëve dhe organizimin e procesit të mësimdhënies, nxënies dhe vlerësimit.	
Vlerat	Aftësia për ta zbatuar dijen për të kryer një detyrë të veçantë sipas një standardi të qëndrueshëm (dimensioni operacional/procedural i dijës).	
Vetëvlerësimi	Atribute që njerëzit i çmojnë si parime udhëzuese dhe referenca kryesore për qëndrimet dhe sjelljet e tyre.	
Vlerësimi	Vetëvlerësim i nxënësit për arritjet dhe vështirësitë e tij në mësim. Është vlerësimi që bën nxënësi për progresin e tij bazuar në njohuritë e reja dhe kompetencat.	
Vlerësimi me bazë klase/ Vlerësimi nga mësimdhënësit	Procesi i mbledhjes së informatave dhe i nxjerrjes së gjykimeve për arritshmërinë ose performancën e nxënësve.	
Vlerësimi diagnostikues	Vlerësimi që kryhet rregullisht nga mësimdhënësit në klasë si pjesë e aktiviteteve dhe strategjive të tyre të mësimit. Ofron informacion të menjëhershëm dhe të vazhdueshëm sa i përket arritshmërisë së nxënësve dhe vështirësive në mësim.	
Vlerësimi formativ	Vlerësimi që identifikon nivelet e arritjeve të nxënësve, për të orientuar mësimin drejt plotësimit nevojave të tyre për nxënie.	
Vlerësimi i jashtëm	Vlerësim që kryhet nga agjenci të specializuara për vlerësim apo bazohet në procedurat dhe instrumentet e ofruara nga ato.	
Vlerësimi i nxënies	Vlerësim që parimisht është i bazuar në klasë dhe realizohet nga mësimdhënësi me qëllim të përkrahjes së nxënësve që të përparojnë në mësim gjatë tërë një periudhe të caktuar kohore. E parashihet mësimin si proces e jo vetëm si rezultat (<i>shiko poashtu vlerësimin për nxënie</i>), me të cilin është i ndërlidhur.	
Vlerësimi i nxënies	Vlerësim që kryhet nga agjenci të specializuara për vlerësim apo bazohet në procedurat dhe instrumentet e ofruara nga ato.	
Vlerësimi i nxënies	Mbledhja e dëshmimeve valide, të besueshme dhe krahasueshme për të vlerësuar progresin e nxënësve në nxënie (d.m.th. arritshmërinë e tyre në fusha të ndryshme të kurrikulës /lëndëve mësimore dhe zotërimin e kompetencave kryesore).	Vlerësimi përfundimtar

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Vlerësimi për të nxënë	Vlerësim i kryer gjatë gjithë procesit mësimor me qëllim nxitjen e procesit të të nxënëit. Ky vlerësim formues e sheh të nxënëit si proces e jo vetëm si rezultat.	Vlerësimi formativ
Vlerësimi selektiv	Vlerësim që ka për qëllim grupimin e nxënësve në pajtim me kritere të caktuara të suksesit (p.sh. përzgjedhjen e nxënësve të talentuar për orët e shkencës ose arteve; përzgjedhjen e nxënësve që do të pranohen në shkolla të ndryshme të arsimit të mesëm të lartë).	
Vlerësimi sumativ	Vlerësimi që përmbledh përparimin dhe arritshmërinë e rezultateve mësimore nga/të nxënësit në një kohë të caktuar.	
Vlerësimi shoku-shokun	Vlerësimi i nxënësve për punën e nxënësve të tjerë (mund të jetë edhe formativ edhe sumativ).	
Vlerësimi parashikues	Vlerësimi që synon të parashikojë sukseset dhe vështirësit potenciale në zhvillimin e nxënësve me qëllim që të sugjerohen programe efektive për përparimin e tyre e poashtu edhe veprime të duhura plotësuese në rast të mangësive (të pritura) në mësim.	
Zhvillimi i qëndrueshëm	Zhvillimi që plotëson nevojat e së tashmes pa kompromentuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të plotësuar nevojat e tyre.	

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Bibliografia

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2011). *Korniza e Kurrikulës e Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës*. Prishtinë

Ministria e Arsimit. Shkencës dhe Teknologjisë (2011). Ligji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2007). *Strategjia e Arsimit Parauniversitar e Kosovës 2007 - 2017* Prishtinë

Ministria e Arsimit. Shkencës dhe Teknologjisë. (2010). *Plani strategjik për arsimin e Kosovës 2011 - 2016* Prishtinë.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Botimi për edukatorët para-shkollorë në institucionet parashkollorë, grupmosha 0-3 vjeç dhe 3-5 vjeç.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Botimi për edukatorët parafi llore në institucionet parashkollorë dhe në shkollë; grupmosha 5-6 vjeç; klasa parafi llore, shkalla 1 e Kurrikulës.

Ministria e Arsimit. Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Udhëzues për mësime të shkollave të llojeve të ndryshme, mosha 6-10 vjeç, klasat 1 – 5, shkallët 1 dhe 2 të Kurrikulës, niveli 1 sipas SNKA.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Botimi për mësime të shkollave të llojeve të ndryshme, Arsimi i mesëm i ulët, mosha 11- 14 vjeç, klasat 6-9, shkallët 3 dhe 4 të Kurrikulës, niveli 2 sipas SNKA.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Botimi për mësime të shkollave të llojeve të ndryshme, Shkollat e mesme të lartë Gjimnazet / Shkollat profesionale, mosha 15-17 vjeç, klasat 10-12, shkallët 5 dhe 6 të Kurrikulës, niveli 3 sipas SNKA.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Udhëzues për drejtorët e institucioneve parashkollorë. Mosha parashkollorë 0-5 vjeç.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Udhëzues për drejtorët e shkollave, Edukimi para-filior, mosha 5-6 vjeç, shkalla 1 e Kurrikulës. Arsimi filior, mosha 6-10 vjeç, klasat 1-5, shkallët 1 dhe 2 të Kurrikulës, niveli 1 sipas SNKA. Arsimi i mesëm i ulët, mosha 11-14 vjeç, klasat 6-9, shkallët 3 dhe 4 të Kurrikulës, niveli 2 sipas SNKA.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për përmirësimin e praktikave në klasë*. Udhëzues për drejtorët e shkollave. Shkollat e mesme të lartë Gjimnazet / Shkollat profesionale, mosha 15-17 vjeç, klasat 10-12, shkallët 5 dhe 6 të Kurrikulës, niveli 3 sipas SNKA.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për Kurrikulën Zgjedhore*. Prishtinë

Ministria e Arsimit Shkencës dhe Teknologjisë. (2012). *Udhëzues për mentorim të mësimit dhënësve nga drejtorët e shkollave*. Prishtinë

- Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2003). *Plani dhe Programi Mësimor 1*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2004). *Plani dhe Programi Mësimor 2*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 3*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 4*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 5*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2003). *Plani dhe Programi Mësimor 6*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2004). *Plani dhe Programi Mësimor 7*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 8*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2002). *Plani dhe Programi Mësimor 9*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 9*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2003). *Plani dhe Programi Mësimor 10*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2004). *Plani dhe Programi Mësimor 11*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 12*.
Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2005). *Plani dhe Programi Mësimor 13*.

UDHËZIMET ADMINISTRATIVE
KURRIKULAT E SHQIPERISË
KURRIKULAT E KOSOVËS
KURRIKULA E FINLANDËS
KURRIKULA E BRITANISE SË MADHE

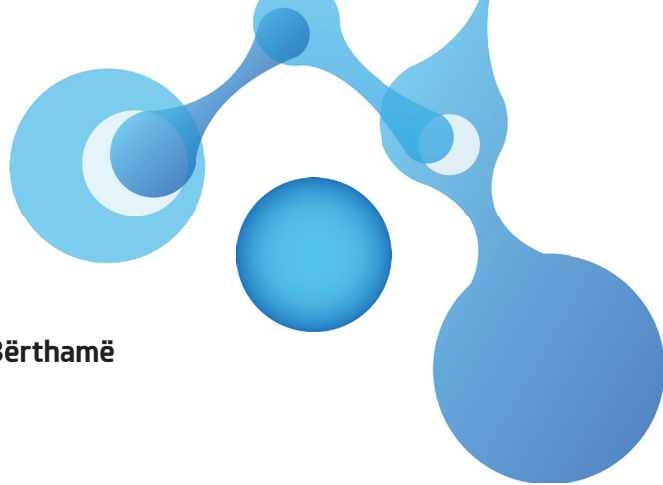
Sternberg, R. & Subotnik, R., eds. (2006). *Optimizing Student Success with the Other Three Rs: Reasoning, Resilience, and Responsibility*. Greenwich, CT: Information Age Publishing.

Wagner, T., Kegan, R., Lahey, L., Lemons, R., Garnier, J., Helsing, D., Howell, A., Rasmussen, H. (2006). *Change Leadership: A Practical Guide to Transforming Our Schools*. San Francisco: Jossey Bass.

Perkins, D. "Integrating Thinking and Learning Skills across the Curriculum." In Jacobs, H. (1989). *Interdisciplinary Curriculum: Design and Implementation*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
Tucker, M.S. & Coddling, J.B. (2002/1998).
Council of Europe official document, Daniel Coste (ed.), Marisa Cavalli, Alexandru Crişan, Piet-Hein van de Ven, *A European Reference Document for Languages of Education?* Council of Europe, Language Policy Division, Strasbourg, 2007, 88 pp.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Kontribuesit që morën pjesë në rishikimin e Kurrikulës Bërthamë

Udhëheqës të procesit për rishikim:

Kabineti i Ministrit, MASHT

Departamenti për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar, MASHT

Divizioni për Planprograme dhe Tekste Shkollore, MASHT

Falënderojmë për kontributin dhe mbështetjen gjatë këtij procesi:

Zyrtarët e MASHT

Hulumtuesit e Institutit Pedagogjik të Kosovës

Profesorët universitarë

Ekspertët nga Projekti i Binjakëzimit

Ekspertët nga GIZ CDBE

Ekspertët vendorë

Falënderim i veçantë

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë falënderon të gjithë udhëheqësit e procesit dhe kontribuesit tjerë, vendorë e ndërkombëtarë, të cilët hartuan Kornizën e Kurrikulës së Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës, 2011. Puna e tyre e rëndësishme shërbeu si bazë për rishikim e Kornizës Kurrikulare dhe përgatitjen e Kurrikulave Bërthamë, të cilat u pilotuan në 95 shkolla të Kosovës. Rishikimi dhe finalizimi i dokumenteve kurrikulare nuk do të ishte i mundur pa kontributin e tyre të çmueshëm.

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Lista e kontaktit

Lista e mëposhtme e kontaktit është paraqitur me qëllim që të jemi më afër përdoruesve të këtij materiali dhe të ofrojmë sqarime plotësuese e përgjigje në pyetjet eventuale, për dokumentin në tërësi apo për fusha të caktuara të kurrikulës.

Nr.	Emri dhe mbiemri	Pozita	Fusha	Email adresa
1	Agim Bërdyna	Zv. Ministër, MAShT	Aspektet e përgjithshme të KK	agim.berdyna@rks-gov.net
2	Alush Istogu	U.d. Sekretar i përgjithshëm i MAShT	Aspektet e përgjithshme të KK	alush.istogu@rks-gov.net
3	Osman Buleshkaj	Këshilltar i jashtëm për Kurrikula	Aspektet e përgjithshme të KK	obuleshkaj@gmail.com
4	Mustafë Kadriu	U.d. Drejtor i Departamentit për zhvillimin e arsimit parauniversitar;	Aspektet e përgjithshme të KK	mustaf.kadriu@rks-gov.net
5	Shqipe Gashi	Koordinatore – KSNA 1	Aspektet e përgjithshme të KK	shqipe.z.gashi@rks-gov.net
6	Labëri Luzha	Zv. Koordinatore – KSNA 1	Aspektet e përgjithshme të KK	labetri.luzha@rks-gov.net
7	Ismet Potera	Koordinator – KSNA 2	Aspektet e përgjithshme të KK	ismet.poter@rks-gov.net
8	Shejnaze Elezi	Zv. Koordinatore – KSNA 2	Aspektet e përgjithshme të KK	shejnaze.elezi@rks-gov.net
9	Selim Mehmeti	Koordinator – KSNA 3	Aspektet e përgjithshme të KK	selim.mehmeti@rks-gov.net selimmehmeti@hotmail.com
10	Radica Berishaj	Zv. Koordinatore – KSNA 3	Aspektet e përgjithshme të KK	radica.berishaj@rks-gov.net
11	Feime Llapashtica-Lipscomb	Koordinatore	Gjuhët dhe komunikimi	feime.llapashtica@rks-gov.net
12	Nizafete Kutllovci-Bardhi	Zv. Koordinatore	Gjuhët dhe komunikimi	nizafete.bardhi@rks-gov.net
13	Besa Luzha	Koordinatore	Artet	besa.luzha@gmail.com

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

14	Haki Xhakli	Zv. Koordinator	Artet	hakixhakli@gmail.com
15	Mustafë Kadriu	Koordinator	Matematika	mustaf.kadriu@rks-gov.net
16	Fatmir Elezi	Zv. Koordinator	Matematika	fatmir.elezi@rks-gov.net
17	Rexhep Kastrati	Koordinator	Shkencat natyrore	rexhep.kastrati@rks-gov.net
18	Mirlinda Dehari-Zeka	Zv. Koordinate	Shkencat natyore	mirlinda.zeka@rks-gov.net
19	Igballe Cakaj	Anëtare	Shkencat natyore	igballe.cakaj@rks-gov.net
20	Arbër Salihu	Koordinator	Shoqëria dhe mjedisi	arber.salihu@rks-gov.net
21	Besa Halimi-Zagragja	Zv. Koordinate	Shoqëria dhe mjedisi	besa.h.zagragja@rks-gov.net
22	Lulavere Kadriu-Behluli	Koordinate	Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	lulavere.behluli@rks-gov.net
23	Leonora Shala	Zv. koordinate	Edukata fizike, sportet dhe shëndeti	leonora.shala@rks-gov.net
24	Agim Bytyqi	Koordinator	Jeta dhe puna	agim.a.bytyqi@rks-gov.net agimbytyqigov@gmail.com
25	Ryve Prekorogja	Zv. koordinate	Jeta dhe puna	ryve.prekorogja@rs-gov.net
26	Shyhrete Reçica	Koordinate	Kurrikula me zgjedhje	shyhrete.regica@rks-gov.net
27	Lirije Gosalci	Zv. koordinate	Kurrikula me zgjedhje	lirije.gosalci@rks-gov.net

KURRIKULA BËRTHAMË

PËR ARSIMIN E MESËM TË LARTË TË KOSOVËS

Katalogimi në botim – **(CIP)**
Biblioteka Kombëtare e Kosovës "Pjetër Bogdani"

373.5.016(496.51)

Kurrikula e Kosovës : kurrikula bërthamë e arsimit të mesëm të lartë të Kosovës : (gjimnazet - klasa X,XI,XII) / Ministria e Arsimit, Shkencës dhe e Teknologjisë. - (E rishikuar). – Prishtinë : MASHT, 2016. – 153 f. : ilustr. ; 28 cm.

Fjalorthi : f. 139-148. - Bibliografia : f. 149-150

ISBN 978-9951-16-105-3